

Milo, che con la corrispondenza d' avvisi, et andamenti de Turchi, apportano gran profitto a gl' interessi del Regno; particolarmente il Bolsarini in Scio, coll' espeditione de dispacci di Constantinopoli, per Candia, e Tine, et con altri publici utilissimi vantaggi.

Questa picciola ma necessaria digressione, spero non sarà riuscita discara all' Ecc.^{ze} W., mentre continuerò il discorso, portando le il stato della fortezza, et Isola di Cerigo.

Servono d' ordinario in quelle piazza, due compagnie pagate, una di 75 l' altra di 25 fanti, con due Capitani, un Govern.^{re}. Prima di capitar in Candia, mi portai in quella fortezza, per riparar alla strettezza d' acque, di che la militia, particolarmente d' estate, sommamente pativa: Ho fato in luoco proprio, dentro le mura, una Cisterna, capace di 1500 et più botte, con spesa di soli 400 reali in circa, che abundantemente serve all' uso, di tutta la soldatesca; oltre pure ne ho fatto dissegnare in Città, et persuaso quei Cittadini a farla perfettionare, come hanno promesso anco nel mio ritorno in Patria, et credo l' essequiranno incaloriti da com(m)andamenti publici: questa sarà anco capace di 2000 botte, con che resterebbe copiosamente provveduto al bisogno di tutti.

δουν πληροφορίες για τις ἐνέργειες τῶν Τούρκων, προσφέροντας μεγάλες ὑπηρεσίες στὰ συμφέροντα τοῦ Βασιλείου. Ἰδιαίτερα βοηθεῖ ὁ Μπολσαρίνι στὴ Χίο, μὲ τὴν ἀποστολὴ εἰδήσεων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Τήνο, καὶ πολλῶν ἄλλων χρήσιμων πληροφοριῶν.

Ἡ μικρὴ αὐτὴ ἀλλὰ ἀναγκαῖα παρέκβαση ὑποθέτω πὼς θὰ εἶναι δυσάρεστη στὶς ἐξοχότητές σας, ἀλλὰ τώρα θὰ συνεχίσω τὸ λόγο, γύρω ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ νησιοῦ τῶν Κυθήρων. Στὸ φρούριο αὐτὸ ὑπηρετοῦν δυὸ λόχοι μισθοφόρων, ὁ ἓνας μὲ 75 καὶ ὁ ἄλλος μὲ 25 στρατιῶτες, μὲ δυὸ καπετάνιους καὶ ἓνα διοικητή. Πρὶν νὰ πάω στὸ Χάντακα πῆγα στὸ φρούριο αὐτό, γιὰ νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ἔλλειψη τοῦ νεροῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ στρατὸς ὑπέφερε πάρα πολὺ, ἰδίως τὸ καλοκαίρι. Ἐκαμα μιὰ δεξαμενὴ μέσα στὰ τεῖχη, χωρητικότητας 1500 καὶ περισσότερων βαρελιῶν, καὶ ἐδαπάνησα μόνο 400 ριάλια περίπου. Ἡ δεξαμενὴ αὐτὴ ἐξυπηρετεῖ πλουσιοπάροχα ὅλο τὸ στρατό. Διέταξα ἐπίσης νὰ σχεδιάσουν μιὰ δεξαμενὴ στὴν πόλη καὶ ἔπεισα τοὺς πολῖτες νὰ τὴν κατασκευάσουν, πρᾶγμα ποῦ, ὅταν ἐπέστρεφα στὴν πατρίδα, μοῦ ὑποσχέθηκαν ὅτι θὰ κάμουν καὶ ἐλπίζω πὼς θὰ τὴν κάμουν, ἂν τοὺς παρακινήσει γι' αὐτὸ ἡ κυβερνήση. Αὐτὴ θὰ ἔχει χωρητικότητα 2000 βαρέλια καὶ θὰ ἐπαρκεῖ γιὰ τὶς ἀνάγκες ὅλων.

A molte imperfettioni di quella Piazza, che minacciavano rovina nei Baloardi, et altro, ho commesso il riparo, ch'è stato ottimamente essequito, con ogni maggior vantaggio, dalla virtù e prudenza dell' Illmo Sig.^r Prov.^r Francesco Loredan, che con tutta l' applicatione procura, et invigila al servizio della Serenità Vostra.

Questa fortezza a mio debil senso, deve esser tenuta in grandissima consideratione, per esser unica di V. Ser.^{tà} tra il Regno, et il Zante, et nel lungo tramite, apporta ben spesso, sommo beneficio a Vasselli, nel pericolo d' invasione de Corsari: Ella però non ha porto di sorte alcuna, essendo quel picciolo ridotto esposto a venti, particolarmente Australi e Garbini, che per la loro solita furia, e rabbia, non permettono il fermarvisi, se non con evidente pericolo: La pratica di molt' anni di quel sitto, mi ha fatto andar speculando il modo, di ridurlo in sicurezza, che per me viene stimata cosa, non grandemente difficile, et se non me lo impedivano le congiunture passate, havevo risoluto, col condurmi di nuovo sopra il luoco, con li Capi, et Ingegneri, tutti, far ogni sforzo, et esperienza, per portar così notabile beneficio alla navigatione: Poiche li Vasselli,

Πολλὰ μισοτελειωμένα ἔργα τοῦ φρουρίου ἐκείνου, στοὺς προμαχώ-
νες καὶ σὲ ἄλλα μέρη, ποὺ ἐκινδύνευαν νὰ πέσουν, τὰ διόρθωσα, καὶ
ἡ ἐργασία ἐγίνε ἄριστα, πρὸς μεγάλη ὠφέλεια, ἀπὸ τὸν ἐνάρετο καὶ
συνεῖδ' ἐκλαμπρότατο προβλεπτὴ κ. Φραγκίσκο Λορεντάν, ποὺ φρον-
τίζει μὲ ὅλη τὴν ἀφοσίωσή του καὶ παρακολουθεῖ τὴν ἐκτέλεση τῆς
ὑπηρεσίας τῆς Γαληνότητάς σας.

Τὸ φρούριο αὐτό, κατὰ τὴν ἀντίληψή μου, πρέπει νὰ θεωρεῖται
πολὺ σπουδαῖο, γιατί εἶναι τὸ μοναδικὸ ποὺ διαθέτει ἡ Γαληνότητά
σας μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Βασιλείου, καὶ στὴ μακρυνὴ αὐτὴ ἀπόστα-
ση πολὺ συχνὰ προσφέρει σπουδαιότατες ὑπηρεσίες στὰ πλοῖα, ἀπὸ τὸν
κίνδυνο τῶν ἐπιδρομῶν τῶν κουρσάρων. Δὲν διαθέτει ὅμως λιμάνι κα-
νενὸς εἵδους. Ὁ ὄρμος ποὺ ὑπάρχει εἶναι ἐκτεθειμένος στοὺς ἀνέμους
καὶ ἰδιαίτερα στοὺς νότιους καὶ νοτιοδυτικούς, πού, μὲ τὴ συνηθισμέ-
νη τους ὀρμὴ καὶ ἀγριότητα, δὲν ἐπιτρέπουν στὰ πλοῖα νὰ σταματή-
σουν ἐκεῖ, δίχως νὰ ἐκτεθοῦν σὲ φανερὸ κίνδυνο. Ἡ πείρα πολλῶν
ἐτῶν μὲ ἔκαμε νὰ μελετήσω τὸν τρόπο ποὺ θὰ ἀποκτήσει ἀσφάλεια.
Τοῦτο, κατὰ τὴν ἀντίληψή μου, δὲν εἶναι τόσο πολὺ δύσκολο, καὶ ἂν
δὲν μ' ἐμπόδιζαν οἱ τότε περιστάσεις, εἶχα ἀποφασίσει νὰ ξαναπάω
ἐπὶ τόπου, μὲ ὅλους τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ τοὺς μηχανικούς, καὶ νὰ κα-
ταβάλω κάθε προσπάθεια, γιὰ νὰ προσφέρω μὲ τόσο σημαντικὴ εὐερ-
γασία στὴ ναυσιπλοία. Γιατὶ τὰ πλοῖα ποὺ φθάνουν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν

che capitano da Constantinopoli, Alessandria, Soria, Cipro, Smirne, dal Regno, et altri luochi, riducendosi sotto il calore di quella fortezza, in Porto commodo, et sicuro; potriano attendersi l' un l' altro, et ammassati in numero sufficiente, proseguir il viaggio, senza alcun dubbio, o timore de Corsari, et schivar tanti incontri pericolosi, et perdite, come è ben notto alla prudenza dell' Ecc.ze W., con danno grandissimo del negotio, della Piazza, et sudditi; a beneficio et sollevo de quali, concorrendovi anco gl' interesse publico, per il servitio che se ne riceverebbe, in occasione di bisogno (che Dio tenghi lontano) di soccorrere il Regno; Non ho voluto tralasciar questo mio pensiero, che vaglia a quel riflesso, che parerà alla somma virtù, e sapienza della Ser.tà Vostra.

Ho discorso delle fortezze tutte, colla maggior brevità possibile, senza però pretermetter cosa alcuna, degna della notitia publica.

Direi delle Campagne del Regno, ma dubbito di riuscir di soverchio tedio a quest' Ecc.mo Senato; basta che tutte unite, non vagliono, a contribuir il vito, per due terzi dell' anno, anco con abon-

Κωνσταντινούπολη, τὴν Ἀλεξάνδρεια, τὴ Συρία, τὴν Κύπρο, τὴ Σμύρνη, ἀπὸ τὸ Βασίλειο καὶ ἄλλα μέρη, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ φρουρίου ἐκείνου, σὲ λιμάνι ἄνετο καὶ ἀσφαλισμένο, θὰ μπορούσαν νὰ περιμένουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, καὶ ὅταν συγκεντρώνονταν σὲ ἱκανοποιητικὸ ἀριθμὸ, θὰ συνέχιζαν τὸ ταξίδι, δίχως νὰ φοβηθοῦν καθόλου τοὺς κουρσάρους, καὶ θὰ μπορούσαν νὰ ἀποφύγουν τόσα ἐπικίνδυνα ἀπρόοπτα καὶ ἀπώλειες, πού, ὅπως εἶναι καλὰ γνωστὸ στὴ σοφία τῶν ἐξοχότητων σας, φέρνουν μεγάλη ζημιὰ στὸ ἐμπόριο, στὸ φρούριο καὶ στοὺς ὑπηκόους. Μεγάλη θὰ εἶναι ἡ εὐεργεσία καὶ ἡ ἀνακούφιση καὶ αὐτῶν καὶ τοῦ δημόσιου συμφέροντος ἀπὸ τὴν ἐξυπηρέτηση ποὺ θὰ ἔχουν ἀπ' αὐτό, σὲ περίπτωσι ἀνάγκης βοήθειας τοῦ Βασιλείου (ποὺ ὁ Θεὸς νὰ τὴν κρατᾷ μακριά, τὴν ἀνάγκη αὐτή). Δὲν ἤθελα νὰ παραλείψω νὰ ἀναφέρω τὴ σκέψη μου αὐτή, γιὰ νὰ τὴν ἐξετάσει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία τῆς Γαληνότητάς σας, μὲ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ποὺ θὰ θεωρήσει σωστό.

Μίλησα μὲ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ συντομία γιὰ ὅλα τὰ φρούρια, δίχως ὅμως νὰ παραλείψω τίποτε ἄξιο δημόσιας ἐκθέσεως.

Θὰ ἤθελα νὰ μιλήσω γιὰ τὶς πεδιάδες τοῦ Βασιλείου, ἀλλὰ φοβοῦμαι πὼς θὰ προξενήσω περίσσια ἀνία στὴν ἐξοχότατη αὐτὴ Γερουσία. Ἀρκεῖ νὰ πῶ πὼς ὅλες μαζὶ οἱ πεδιάδες δὲν μποροῦν νὰ ἐπαρκέσουν στὴ διατροφή τοῦ πληθυσμοῦ, παρὰ μόνο τὰ δύο τρίτα τοῦ χρόνου, ἀκόμη καὶ μὲ καλὴ συγκομιδὴ, ποὺ σπάνια ὑπάρχει, ἐξ αἰτίας τῶν νο-

dante raccolta, che di rado succede, per li venti Australi; et altri tempi contrarij, che per lo più, fanno riuscir scarse, e deboli le rendite; onde è necessario provvedersene dall' Isole, come ho reverentemente sopraccennato. Sono per la maggior parte queste Campagne de particolari, ch' hanno obbligo di condur certa limitata portione de formenti nelle Città, al prezzo stabilito, per l' uso ordinario del fontico.

La Scitti, situata sopra un Monte, è di ragione della Ser.tà V., a cui rende circa 13 m. misure di formento all' anno; entrata, però incerta, per l' inondatione dell' acque, nebbie, e brose, a quali resta quella Campagna sottoposta, che ben spesso levano tutto, o gran parte del raccolto, come succedessero gl' anni 1638 che se ne cavarono in tutto 3 m(ila) misure, et 1639 6 m. solamente. Alcuni discendenti da Napoli di Romania, investiti da V. Ser.tà in certa portione per feudo, sono tenuti contribuirne al fontico di Candia 3 m. misure ogn' anno, col solo pagamento di soldi 32 la misura, di questa moneta: Sono questi formenti di cattiva qualità, per ciò destinati alla fabrica de biscotti³⁵. Per rimediar al danno, che que-

τίων ἀνέμων καὶ τῶν ἄλλων ἀντίθετων καιρῶν, πὺν τίς περισσότερες φορὲς κάνουν τὴν ἀπόδοσι μικρὴ καὶ ἀσήμαντη. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεται προμήθεια σιτηρῶν ἀπὸ τὰ νησιά, ὅπως εὐσεβάστως ἀναφέρω προηγουμένως. Στὸ μεγαλύτερο μέρος τοὺς οἱ πεδιάδες αὐτὲς ἀνήκουν σὲ ἰδιῶτες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὑποχρέωσι νὰ μεταφέρουν κάποιον περιορισμένο μέρος τῶν σιτηρῶν των στὶς πόλεις, στὴν καθορισμένη τιμὴ, γιὰ τίς συνηθισμένες ἀνάγκες τοῦ φούντικου.

Ἡ πεδιάδα τοῦ Λασιθιοῦ βρίσκεται πάνω σ' ἓνα βουνό, εἶναι ἰδιοκτησία τῆς Γαληνότητάς σας, στὴν ὁποία ἀποδίδει περίπου 13 χιλιάδες μουζούρια σιτάρια τὸ χρόνο. Εἰσόδημα ὅμως ἀβέβαιο, ἐξ αἰτίας τῶν πλημμυρῶν, τῆς ὀμίχλης καὶ τῆς πάχνης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑποφέρει ἡ πεδιάδα αὐτή, πὺν πολὺ συχνὰ καταστρέφεται ὁλόκληρη ἢ μεγάλο μέρος τῆς σοδειᾶς, ὅπως συνέβη τὸ ἔτος 1638, πὺν ὅλη ἡ σοδεὶα ἦταν 3 χιλιάδες μουζούρια καὶ τὸ 1639 μόνο 6 χιλιάδες μουζούρια. Μερικοί, πὺν προέρχονται ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ ἀπὸ τὴ Γαληνότητά σας πὺν τοὺς παραχώρησε κάποια ἔκτασι γῆς σὰν φέουδο, μὲ τὴν ὑποχρέωσι νὰ προσφέρουν στὸ φούντικο τοῦ Χάντακα 3 χιλιάδες μουζούρια τὸ χρόνο, στὴν τιμὴ 32 σολδία τὸ μουζούρι. Τὰ σιτάρια αὐτὰ εἶναι κακῆς ποιότητος καὶ γι' αὐτὸ προορίζονται γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ παξιμαδιοῦ.³⁵

³⁵) Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τοῦ Λασιθιοῦ, τὴν ἐγκατάστασι τῶν Ναυπλιωτῶν

sta Campagna riceve, molte cose sono state raccordate, et l' Ecc.mo Sig.^r Lorenzo Contarini³⁶, con la sua gran prudenza, ha portato alla Sertà V., tutti quei lumi maggiori, che si possono desiderare in questo proposito; onde a me non resta d' aggiungere.

Anco il piano della Canea, è di publica ragione, ma questo s' affitta all' incanto, ed il denaro viene esborsato in camera, se sta alcuna oppositione.

Non è dubbio, che con la rendita di queste Campagne, e col ridura coltura diversi altri terreni, che restano inculti, il che succederebbe facilmente, con qualche diligente applicatione de soggetti proprij, a ciò deputati, si potrà sperar, in tempo di buona raccolta, di cavar il bisogno necessario del Regno, senza l' aiuti esteri, che incerti, dipendenti dall' instabilità de venti, dall' arbitrio de Turchi, ben spesso causano strettezze, e mancamento, ed io ho havuto molto da travagliare in questo proposito, nella prohibitione del commer-

Γιὰ τὴ θεραπεία τῆς ζημιᾶς ποὺ ὑφίσταται ἡ πεδιάδα αὐτὴ ἔχουν γίνει πολλοὶ συνδυασμοὶ καὶ ὁ ἐξοχότατος κ. Λορέντζος Κονταρίνι³⁶ μὲ τὴ μεγάλη του προνοητικότητα ἔχει ἐκθέσει στὴ Γαληνότητά σας ὅλες τὶς σπουδαιότερες πληροφορίες, ποὺ μποροῦν νὰ συμβάλλουν στὸ ζήτημα αὐτό. Συνεπῶς σ' ἐμένα δὲν μένει νὰ προσθέσω τίποτε.

Ἐπίσης ἡ πεδιάδα τῶν Χανιῶν εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ δημοσίου. Ἀλλὰ αὐτὴ ἐνοικιάζεται σὲ πλειστηριασμὸ καὶ τὰ χρήματα καταβάλλονται στὸ ταμεῖο, ἂν ὑπάρχει καμμιά ἀντίθεση.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι μὲ τὴν παραγωγή τῶν πεδιάδων αὐτῶν καὶ μὲ τὴν καλλιέργεια διαφόρων ἄλλων ἐδαφῶν, ποὺ εἶναι ἀναλλιεργητα ἐνῶ εἶναι εὐκόλο νὰ καλλιεργηθοῦν μὲ κάποια φιλόπονη προσπάθεια τῶν ἰδίων ἐκείνων, ποὺ εἶναι γι' αὐτὸ ἐντεταλμένοι, μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς μὲ τὸν καιρὸ καλὴ σοδειά, γιὰ νὰ καλύψει τὶς ἀνάγκες τοῦ Βασιλείου, μὴν ἔχοντας ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ βοήθεια, ποὺ εἶναι ἀβέβαιη, γιατί ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀστάθεια τῶν ἀνέμων καὶ τὴ θέληση τῶν Τούρκων, ποὺ πολὺ συχνὰ προκαλοῦν στενότητα καὶ ἔλλειψη σιτηρῶν. Ἐγὼ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ταλαιπωρήθηκα ἀρκετά, μὲ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ ἐμπορίου, μὲ τὴ μεγάλη κατανάλωση πα-

κλπ. βλ. Στ. Γ. Σπανάκη, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ Λασιθίου κατὰ τὴ Βενετοκρατία, Ἡράκλειον 1957.

³⁶) Τὴ λεπτομερῆ ἔκθεσις, ποὺ ὑπέβαλε στὸν Κονταρίνι ὁ Nicolò Zen, ποὺ ἔστειλε μὲ εἰδικὴ ἐντολὴ στὸ Λασιθί τὸ 1633, ἐδημοσίευσά στὸ βιβλίο μου: Συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ Λασιθίου κατὰ τὴ Βενετοκρατία, Ἡράκλειον 1957, σ. 92 ἑξ.

tio, nel gran consumo de biscotti, con le buse vuote, senza depositi, in scarsezza di denaro, et se non ero soccorso dalla benignità dell' Ecc.ze W., grande, inestimabile sarebbe stata la mia afflittione, considerabile il patimento delle militie, et sudditi. Ma se bene dall' un canto la missione de formenti, e segale, spediti da V. Ser.tà in Regno, mi è riuscita di sollevo, nel dubbio di dover contender con la necessità, dall' altra mi è stata di travaglio, poiche nel prezzo alto, col quale, compreso le spese de nolli, sicurtà, accrescimenti di monete et simili, sono stati mandati, et nella qualità de formenti, deteriorati grandemente da patimenti del viaggio, et dalla vecchiezza, ho incontrato in molte difficoltà nel smaltirlo : Il migliore, che ho potuto sperare, sia per conservarsi qualche tempo, è stato riposto nelle buse : il rimanente, mescolato col buono del Regno, et dell' Isole, compro a prezzo minore, si va dispensando nelle Città di Candia, Canea, e Rettimo, senza alcun discapito publico, se bene in poca quantità, rispetto al calamiero, che anco in tal maniera, eccede l' ordinario del buono; si potrà anco all' avvenire farlo convertir in biscotti, mentre la provisione venuta da questa Città, resta in gran parte consumata.

ξιμαδιοῦ, μὲ τὶς ἀποθῆκες ἄδειες, δίχως παρακαταθῆκες, μὲ τὴν ἑλ-
λειψη χρήματος. Καὶ ἂν δὲν μὲ βοηθοῦσε ἡ καλωσύνη τῶν ἐξοχοτήτων
σας ἡ στεναχώρια μου θὰ ἦταν μεγάλη, ἀνυπολόγιστη, καὶ σοβαρὲς οἱ
στερήσεις τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων. Μά, μολονότι ἀπὸ τὸ ἔνα
μέρος ἡ ἀποστολὴ σιταριοῦ καὶ σίκαλης ἀπὸ τὴ Γαληνότητά σας στὸ
Βασίλειο μὲ ἀνακούφισε, ὅταν βρισκόμουν στὴν ἀμφιβολία πῶς θὰ ἀν-
τιμετωπίσω τὶς ἀνάγκες, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μοῦ δημιούργησε ζητήμα-
τα. Γιατὶ ἡ ὑψηλὴ τιμὴ των, στὴν ὁποία προστέθηκαν καὶ τὰ ἔξοδα
τοῦ ναύλου, τῆς ἀσφάλειας, τῆς νομισματικῆς διαφορᾶς καὶ τὰ παρό-
μοια, καὶ ἡ ποιότητα τοῦ σιταριοῦ, ποὺ ἦταν παλιὸ καὶ ἐχάλασε πολὺ
στὸ ταξίδι, μὲ δυσκόλεψαν πολὺ νὰ τὸ διαθέσω. Τὸ πὶδ καλὸ, ποὺ νό-
μισα πῶς θὰ μπορούσε νὰ διατηρηθεῖ κάμποσον καιρὸ, τοποθετήθηκε
στὶς ἀποθῆκες. Τὸ ὑπόλοιπο ἀνακατεύτηκε μὲ καλὸ σιτάρι ἀπὸ τὸ Βα-
σίλειο καὶ τὰ νησιά, ἀγορασμένο σὲ μικρότερη τιμὴ, καὶ τὸ διέθεσα
στὶς πόλεις, στὸ Χάντακα, στὰ Χανιά καὶ στὸ Ρέθυμνο, δίχως καμμιὰ
ζημιὰ τοῦ δημοσίου, ἂν καὶ σὲ μικρὴ ποσότητα, σχετικὰ μὲ τὴ διατί-
μηση, ποὺ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο πλεονάζει τὸ κοινὸ ἀπὸ τὸ καλὸ. Στὸ
μέλλον θὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ κάμουν παξιμάδια, ἐνῶ ἡ προ-
μήθεια ποὺ ἦλθε ἀπ' αὐτὴ τὴν πόλη, καταναλώθηκε στὸ μεγαλύτερο
μέρος.

Non è dubbio, che così abbondante provizione de formenti, spedita con tanta celerità dalla Ser.tà V. in Regno, ha grandemente confuso l' animo de Turchi, che fondavano le loro maggiori speranze in occasione d' apperta rottura, nella strettezza, e mancamento de viveri, et fui assicurato da soggetti di fede, che questa, et l' armamento di tante galere, con così gran facilità, et prestezza, sia stato de maggiori vantaggi, che potessero l' Ecc.ze W. ricevere, nella trattatione d' accordo: Et Bichir Bassà più d' una volta se ne è espresso, argomentando, che in maggior urgenza, più presto, et abbondante sarebbe stata la quantità di così proficua provizione, come io sono sempre andato divulgando, a grandissimo publico profitto.

Ritrovai al mio arrivo in Candia alcune, se ben poche buse³⁷ di formento, che per esser stato ivi riposto, molti anni prima, era ridotto a pessima qualità; onde accio non andasse del tutto a male, ordinai, che incorporato col nuovo buono, fosse convertito in biscotti; Questo disordine succede ben spesso, con publico disavantag-

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι μιὰ τέτοια ἄφθονη προμήθεια σιταριοῦ, ποὺ στάλθηκε μὲ τέτοια ταχύτητα ἀπὸ τῆ Γαληνότητά σας στὸ Βασίλειο, ἐσύγχυσε ἐξαιρετικὰ τὰ πνεύματα τῶν Τούρκων, ποὺ στήριζαν τὶς μεγαλύτερες ἐλπίδες τους, σὲ περίπτωση ἀνοικτῆς ρήξης, στὴ φτώχεια καὶ στὴν ἔλλειψη τροφίμων. Καὶ ὅπως πληροφορήθηκα μὲ βεβαιότητα ἀπὸ ἄτομα ἐμπιστοσύνης, τοῦτο—δηλαδὴ ἡ ἀποστολὴ σιταριοῦ ἀπὸ τὴ Βενετία—καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τόσων γαλερῶν, μὲ τόσο μεγάλη εὐκολία καὶ ταχύτητα, ὑπῆρξε ἡ μεγαλύτερῃ ὠφέλεια, ποὺ μπορούσαν νὰ ἔχουν οἱ ἐξοχότητές σας στὶς διαπραγματεύσεις συμφωνίας. Καὶ ὁ Μπικίρ πασᾶς πολλὰς φορὲς εἶπε, συζητώντας τὸ θέμα, ὅτι σὲ περίπτωση κατεπείγουσας ἀνάγκης πὺδ γρήγορα καὶ πὺδ ἄφθονες θὰ ἐστέλνονταν οἱ πολύτιμες προμήθειες, ὅπως πάντοτε διακήρυξα πρὸς μεγάλη ὠφέλεια τοῦ δημοσίου.

Ὅταν ἔφθασα στὸ Χάντακα βρῆκα κάμποσες, ἂν καὶ λίγες,μποῦζες³⁷ γεμᾶτες σιτάρι, ποὺ ἐπειδὴ εἶχε τοποθετηθεῖ ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, τὸ σιτάρι εἶχε χειροτερέψει πολὺ. Καί, γιὰ νὰ μὴν καταστραφεῖ ἐντελῶς, διάταξα νὰ ἀναμιχθεῖ μὲ καλὸ καινούργιο σιτάρι, καὶ νὰ γίνῃ παξιμάδι. Ἡ ἀταξία αὕτῃ συμβαίνει πολὺ συχνὰ μὲ ζημιὰ τοῦ

³⁷) Ἡ λ. busa στὴ βενετσάνικη διάλεκτο σημαίνει κυριολεκτικὰ λάκκος. Buse ἔλεγαν εἰδικοὺς λάκκους, ὅπου ἀποθήκευαν τὰ σιτηρά. Περισσότερα βλ. Σ. Γ. Σπανάκη, Ἡ ἔκθεσις τοῦ δούκα τῆς Κρήτης Ἰωάν. Σαγκρέντο, 1604, στὰ Κρητικὰ Χρονικά, τόμ. Γ', σ. 529, ὑποσ. 17.

gio; facile stimo il rimedio; quando V. Ser.tà restasse servita di comandare che per l' ordinario consumo della Città, fosse tutto il formento cavato dalle buse, et ripostone a cambio del nuovo raccolto; Conche s' anderebbe quello annualmente rinovando, senza danno o minimo pregiudizio delle militie e sudditi; perche quanto al prezzo, saria il corso ordinario della piazza, senza alteratione imaginabile, servendo solo il cambio di formento, per formento; quanto alla bontà, e qualità, da un anno all' altro, non riceve alcun pregiudizio, o detrimento; all' occorrenze poi quello delle buse, sarebbe sempre buono, et perfetto; Porto riverentissimo il mio senso all'Ecc.ze W., perche si compiacciano deliberare il loro maggior servitio.

La segala anch' essa, se bene più durabile, et meno deteriorata, cominciava grandemente a patire, nella strettezza de luochi da riponer tanta summa di biade: poiche, oltre li soliti fontici, e magazenì, havevo fatto riempir tutte le case grandi, e capaci, et nel picciolo spazzo, più non si sapeva dove riponerla; et se bene questa qualità di biade, non era conosciuta da quei sudditi³⁸, ho però con

δημοσίου. Τὴ διόρθωσι τοῦ κακοῦ νομίζω εὐκόλη, ἂν ἡ Γαληνότητά σας διατάξει, γιὰ τὴ συνηθισμένη κατανάλωσι τῆς πολιτείας νὰ χρησιμοποιεῖται ὅλο τὸ σιτάρι ποὺ εἶναι στὶς μπουζες, καὶ νὰ ἀποθηκεύεται σ' αὐτὰς ἔπειτα ἄλλο ἀπὸ τὴν καινούργια σοδειά. Ἔτσι θὰ ἀνανεώνεται κάθε χρόνο, δίχως ζημιὰ ἢ τὴν παραμικρὴ βλάβη τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων. Ὅσο γιὰ τὴν τιμὴ, αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ τρέχουσα τῆς ἀγορᾶς, δίχως τεχνητὰς ἀλλαγές, καὶ θὰ χρησιμοποιεῖται μόνο τὸ συνάλλαγμα τοῦ σιταριοῦ γιὰ τὸ σιτάρι. Ὅσο γιὰ τὴν ποιότητα, ἀπὸ τὸν ἕνα χρόνο στὸν ἄλλο δὲν παθαίνει καμμιά ζημιὰ, βλάβη ἢ φθορά. Καὶ στὶς δύσκολες περιστάσεις ἔπειτα, τὸ σιτάρι στὶς μπουζες θὰ εἶναι πάντα καλὸ καὶ τέλειο. Ἀναφέρω μὲ σεβασμὸ τὴν ἄποψή μου στὶς ἐξοχότητές σας, γιὰ νὰ εὐαρεστηθοῦν νὰ ἀποφασίσουν γιὰ τὴν καλύτερη ἐξυπηρέτησι.

Καὶ ἡ σίκαλη, παρ' ὅλο ποὺ ἀντέχει περισσότερον καὶ εἶναι λιγότερον φθαρτὴ, ἄρχισε νὰ χαλᾷ καὶ αὐτὴ πολὺ, μέσα στοὺς στενοὺς χώρους, ὅπου ἀποθηκεύονται τόσες ποσότητες σιτηρῶν. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς φούντικους καὶ τὶς ἀποθῆκες εἶχα διατάξει νὰ γεμίσουν καὶ ὅλα τὰ μεγάλα καὶ καλὰ σπίτια, γιὰτὶ δὲν ἤξερα πᾶ ποὺ νὰ τὴν ἀποθηκεύσω. Καὶ μολονότι τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν σιτηρῶν δὲν ἦταν γνωστὸ στοὺς ὑπηκόους³⁸ ἐκείνους, ὅμως, μὲ τὸ παράδειγμα ποὺ ἐφάρ-

³⁸) Ἡ σίκαλη φαίνεται, δὲν καλλιεργήθηκε ποτὲ στὴν Κρήτη, οὔτε χρησιμοποιήθηκε γιὰ ἀρτοποιίση.

l' esempio altre volte praticato, commesso che fosse dispensata a portione dell' anime, per li casali, il che s' andava essequendo anco il giorno del mio imbarco, con obligar al pagamento li Papadi, e Capi principali delle ville, al prezzo però che da W. Ecc.ze, o dal Magistrato Illmo delle Biave, sarà dichiarato, mentre a tante mie replicate istanze in questo proposito, mai ho potuto ricever l' honore di risposta alcuna, stimo però necessario che dalla Ser.^{ta} V. sia quantoprima avisato l' Illmo Cap.^{no} di Candia Bragadin, per le proprie risoluzioni, prima che il debito s' invecchi, accio capitale di tanta rilevanza, non vadi in abbandono.

Mi furono dall' Ecc.ze W. spediti ducati 20 m. per far un deposito de formenti, ma non hebbi modo d' essequirlo, nella mancanza d' essi; se bene non furono lente le mie diligenze, per procurarne la provisione nella Morea, col mezo dell' Ill.^{mi} SS.^{ri} Prov.^{ri} del Zante, Ceffalonia, dell' Armata, Capitani delle Galeazze, et altri, a cui efficacissime portai l' istanze, a misura del mio grandissimo bisogno: nè quei Ill.^{mi} SS.^{ri} zelantissimi del publico servitio trascurorno alcun tentativo, che tutto riuscì vanto, per le prohibitioni del comertio, et comminationi de Turchi; il denaro però fu da me

μωσα ἄλλες φορές, ἔδωσα ἐντολὴ νὰ μοιραστεῖ σὲ μερίδες στοὺς κατοίκους στὰ χωριά, καὶ ἡ διανομὴ ἐξακολούθησε ἀκόμη καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφυγα. Γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῆς ἀξίας της, στὴν τιμὴ βέβαια ποὺ θὰ καθόριζαν οἱ ἐξοχότητές σας ἢ ἡ ὑπηρεσία τοῦ οἴτου, ὑποχρέωσα τοὺς παλᾶδες καὶ τοὺς πρῶτους τῶν χωριῶν. Ἀλλά, παρὰ τὶς ἐπανειλημμένες ἀναφορές μου γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν εἶχα τὴν τιμὴ νὰ πάρω καμμιά ἀπάντησι. Ὅμως θεωρῶ ἀναγκαῖο νὰ πληροφορήσει ὅσο τὸ δυνατόν γρηγορότερο ἡ Γαληνότητά σας τὸν ἐκλαμπρότατο καπετάνιο τοῦ Χάντακα Μπραγκαντίν, γιὰ τὶς ἀποφάσεις της, πρὶν νὰ παλιώσει τὸ χρέος, γιὰ νὰ μὴν ἐγκαταλειφθεῖ ἕνα κεφάλαιο τόσο σημαντικό.

Οἱ ἐξοχότητές σας μοῦ ἔστειλαν 20 χιλιάδες δουκάτα, γιὰ νὰ κάμω μιὰ ἀποθήκευση σταριοῦ, ἀλλὰ δὲν βρῆκα εὐκαιρία νὰ τὸ ἀγοράσω, γιὰτὶ ὑπῆρχε ἔλλειψη, μολονότι δὲν ἄργησα νὰ φροντίσω σχετικὰ, γιὰ νὰ προμηθευτῶ τὰ σιτηρὰ ἀπὸ τὸ Μοριά, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐκλαμπρότατων προβλεπτῶν τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Κεφαλονιάς, τοῦ Στόλου, τῶν καπετάνιων στὶς γαλεάτσες καὶ ἄλλων, τοὺς ὁποίους παρὰκάλεσα θερμὰ, ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἀνάγκης, καὶ οὔτε οἱ ἐκλαμπρότατοι ἐκεῖνοι κύριοι, ποὺ ἔχουν τόσο ζῆλο γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν δημόσιων καθηκόντων τους, παρέλειψαν νὰ καταβάλουν κάθε προσπάθεια. Ἀλλὰ πῆγε χαμένη ἐξ αἰτίας τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ ἐμ-

posto in camera, et dispensato in pagamenti di militie, et altre occorrenze, come ne miei conti chiaramente si vede.

Il giorno della mia partenza, ho lasciato nella Città di Candia, formenti de ragion de guasti 59492 misure³⁹; del deposito vecchio 4555; de publici spediti da questa Città 53254; della Scitti 4963; che in tutto summano misure 122265: Di questi ve ne sono piene buse 119, con misure 82994, et 39261 nel fontico, et hospital di S. Antonio: Quantità però, che non eccede l' ordinario, et che si dovrebbe accrescere, per haver sempre un buon deposito di rispetto, per l' occorrenze, che possono accadere: affine di non incontrar nè travagli, et pericoli, che ben facili potevano succedere: Per la qual sopradetta summa de formenti, essendo della qualità sopraccenna-

πορίου καὶ τῶν ἀπειλῶν τῶν Τούρκων. Τὰ χρήματα ὁμως τὰ κατέθεσα στὸ δημόσιο ταμεῖο καὶ τὰ διέθεσα γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ στρατοῦ καὶ ἄλλων ἐξόδων ὅπως φαίνεται καθαρὰ στοὺς λογαριασμούς μου.

Τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφυγα ἄφησα στὴν πόλη τοῦ Χάντακα στάρια χαλασμένα 59492 μουζούρια³⁹, τῆς παλιᾶς παρακαταθήκης 4555, στάρια τοῦ δημοσίου ποὺ στάλθηκαν ἀπ' αὐτὴ τὴν πόλη 53254, στάρια τοῦ Λασιθίου 4963, ποὺ ὅλα μαζί εἶναι 122.265 μουζούρια. Ἀπὸ αὐτὰ εἶναι γεμάτες 119 μπουζες μὲ 82.994 μουζούρια καὶ στὸ φούντικο εἶναι 39.261 καὶ στὸ νοσοκομεῖο τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου. Ἀλλὰ ἡ ποσότητα αὐτὴ δὲν ξεπερνᾷ τὴ συνηθισμένη καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ αὐξηθεῖ, γιὰ νὰ ὑπάρχει πάντα μιὰ σημαντικὴ παρακαταθήκη, γιὰ τὶς ἔκτακτες ἀνάγκες ποὺ μπορεῖ νὰ προκύψουν, ὥστε νὰ μὴ συναντήσῃ κανεὶς φασαρίες καὶ κινδύνους, ποὺ πολὺ εὐκόλα μποροῦν νὰ δημιουργηθοῦν. Γιὰ τὴν ποσότητα αὐτὴ τῶν σιτηρῶν τῆς ποιότητος ποὺ ἀναφέρω πα-

³⁹⁾ Τὸ ζήτημα τοῦ σίτου ἀπασχολοῦσε πάντοτε τὴ βενετικὴ κυβέρνησις. Ἡ ἐμπορεία τοῦ ἐπιτρεπόταν μόνο μὲ ἄδεια τῆς κεντρικῆς διοικήσεως τῆς Βενετίας. Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Μείζονος Συμβουλίου τῆς Βενετίας, ποὺ δημοσίευσε ὁ Σπ. Θεοτόκης στὰ Μνημεῖα τῆς Ἑλλην. Ἱστορίας, ἀναφέρουν πολλὰ τέτοιες ἄδειες. (Βλ. Σπ. Θεοτόκη, Ἀποφάσεις Μείζονος Συμβουλίου Βενετίας κλπ. Μνημεῖα Ἑλλην. Ἱστορίας τόμ. Α', τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Τὸ σιτάρι συγκεντρωνόταν ἀπὸ τὶς εἰδικὲς κρατικὲς ὑπηρεσίες, σὲ ὅποιες ἦταν προϊστάμενος ὁ Προβλεπτὴς τοῦ σίτου, καὶ ἀποθηκευόταν σὲ δημόσιες σιταποθήκες, τὶς γνωστὲς μὲ τ' ὄνομα *fondico*. Τέτοιες ἀποθήκες ἦταν ἀρχικὰ στὴ *Voltone*, πολυόροφο κτήριο πάνω ἀπὸ τὴν πύλη ποὺ ἔκλεινε τὴν παλιὰ μὲ τὴ νέα πόλη, καὶ ἀργότερα στοὺς ἐσώγειους χώρους, στὴ σημερινὴ ὁδὸ Χάνδακος, ποὺ χρησιμοποιοῦνται σήμερον ὡς δικηγορικὰ γραφεῖα.

Σχετικὰ μὲ τὸ μονοπώλιο τῶν σιτηρῶν βλ. καὶ *Freddy Thiriet, La Romanie Venitienne au moyen Age*, Paris 1959, p. 232.

ta, convengo rinovar riverente alla Ser.tà V. le supplicationi, perche con nuovo raccolto, sia rinovata anco la qualità del formento, perche dilungandosi la provisione si corre evidente rischio di perderlo.

Anco la provisione de sali ⁴⁰, non è materia sprezzabile, perche serve di necessario alimento a sudditi, che nella mancanza d' essi, ricevono gran pregiudizio; hora massime, che non solo in Rettimo, ma quasi per tutto il Regno, s' accostuma di salar l' olive in monte, prima di sprimerle, in che molto se ne adopera, perche più abondante, e migliore sia la quantità, e qualità d' ogli: Onde molte volte sono astretti quei sudditi, farne venir d' Arcipelago a prezzi alti, con danno, e pregiudizio notabile: Io ho usato ogni diligentia, et industria, per far bene accommodar le saline della Suda ⁴¹, ma la renitenza d' Angarici, et il loro impiego, in tante altre funtioni di guardie, galere, et simili, ne han difficoltato l' effetto, al quale si potrà supplire di presente, che non così grande è il bisogno delle medesime guardie, nè il numero delle galere.

ραπάνω, εὐσεβάστως ἐπαναλαμβάνω τὴν παράκλησίν μου πρὸς τὴ Γαληνότητά σας, γιατί με τὴ νέα σοδειὰ θὰ ἀνανεωθεί καὶ ἡ ποσότητα τοῦ σιταριοῦ, ἐπειδὴ ἂν ἀναβληθεῖ ἡ προμήθεια, ὑπάρχει προφανὲς κίνδυνος νὰ χαθεῖ.

Καὶ ἡ προμήθεια τοῦ ἀλατιοῦ ⁴⁰ δὲν εἶναι θέμα ποὺ μπορεῖ νὰ περιφρονηθεῖ, γιατί ἀποτελεῖ ἀναγκαία τροφή τῶν ὑπηκόων, πού, ὅταν ὑπάρχει ἔλλειψη, ζημιώνονται πολύ. Τώρα μάλιστα χρησιμοποιεῖται περισσότερο, γιατί ὄχι μόνο στὸ Ρέθυμνο μὰ σχεδὸν σ' ὅλο τὸ Βασίλειο ἔχουν συνηθίσει νὰ ἀλατίζουν τὶς ἐλιές στὸ σωρό, πρὶν νὰ τὶς ἀλέσουν, ἐπειδὴ ἀποδίδουν περισσότερο καὶ καλύτερο λάδι. Γι' αὐτὸ πολλὲς φορὲς οἱ ὑπῆκοοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ προμηθεύονται ἀπὸ τὰ νησιά σὲ ψηλὲς τιμές, μὲ σημαντικὴ ζημιὰ. Ἐγὼ ἐφρόντισα μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐπιδιορθώσω τὶς ἀλυκὲς τῆς Σούδας ⁴¹, μὰ ἡ ἀπείθεια τῶν ἀγγαρικῶν καὶ ἡ χρησιμοποίησή τους σὲ τόσες ἄλλες δουλειές, στὴ φρούρηση, στὶς γαλέρες καὶ ἄλλες, ἐδημιούργησε δυσκολίες. Τώρα ὅμως ποὺ δὲν ὑπάρχει μεγάλη ἀνάγκη γιὰ τὴ φρούρηση οὔτε γιὰ τὶς γαλέρες μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν.

⁴⁰) Καὶ τὸ ἀλάτι ἦταν μονοπώλιο τοῦ κράτους. (Βλ. Freddy Thiriet, *La Romanie venitienne etc.*, op. cit. p. 232.

⁴¹) Οἱ ἀλυκὲς τῆς Σούδας ἦταν σιὸ βάθος τοῦ κόλπου, στὴ λεγόμενη cula-ta, ὅπου σήμερα ἡ κεραία τοῦ ραδιοφ. σταθμοῦ Χανίων. Ἦταν ιδιοκτησία τοῦ κράτους ποὺ τὶς νοίκιαζε σὲ ιδιώτες. Ἡ παραγωγή τους μποροῦσε νὰ φθάσει 110000 μουζούμια τὸ χρόνο.

Quelle di Spinalonga⁴² ancora, sono state migliorate, sia con la nuova elettione di Prov.^r alle Saline, commessami da V. Ser.^{tà}, et da me essequita in soggetto d' esperienza, e fede spero, con l' assistenza de chi commanda, potranno ridursi facilmente a perfettione: Conche resterà poi supplito pienamente al bisogno del Regno, che di poco eccede alle 100 m. misure l' anno; et ciò riuscirà con gran solevo, beneficio de sudditi, et con non picciolo publico servitio, e vantaggio; perche sebene vi sono altri luochi di saline, comme alla Staldia⁴³, in certa parte di Scittia, ne' Scogli del Mar d' Ostro, a ridurle in stato di rendita, molta spesa e tempo s' impiegherebbe, con poco profito, anzi più tosto incommodo, perche trattone l' uso ordinario, non s' haverebbe spazzo del rimanente, et resteriano pieni i magazeni, con obbligo di fabricarne per rimetter quello che s' andasse annualmente raccogliendo.

Οἱ ἀλυκὲς τῆς Σπιναλόγκας⁴² ἔχουν βελτιωθεῖ ἀρκετὰ μὲ τὴν καινούργια ἐκλογή τοῦ προβλεπτῆ τῶν Ἀλυκῶν, ὕστερα ἀπὸ ἐντιολὴ τῆς Γαληνότητάς σας, τὴν ὁποῖαν ἐκτέλεσα, διορίζοντας στὴ θέση αὐτὴ πρόσωπο πείρας καί, ἐλπίζω, ἐμπιστοσύνης, ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ διοικητῆ θὰ μπορέσει νὰ τίς διορθώσει τέλεια. Ἔτσι τὸ ἀλάτι θὰ ἐπαρκέσει πλήρως στὶς ἀνάγκες τοῦ Βασιλείου, ποὺ ὑπερβαίνουν κατὰ τίς 100 χιλιάδες μουζούρια τὸ χρόνο. Καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι μεγάλη ἀνακούφιση καὶ ὠφέλεια τῶν ὑπηκόων καὶ μεγάλη ἐξυπηρέτηση τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Γιατί, ἂν καὶ ὑπάρχουν ἄλλοι τόποι κατάλληλοι γιὰ ἀλυκὲς, ὅπως στὴ Ντία⁴³, σὲ ὁρισμένα μέρη τῆς Σητείας, στὶς νησίδες τῆς νότιας θάλασσας, ὅπου μποροῦν νὰ γίνουν ἀλυκὲς μὲ ἀπόδοση, θὰ χρειάζοταν πολλὰ ἐξοδα μὲ μικρὴ πρόσοδο. Καὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ θὰ παρουσιάζονταν δυσχέρειες, γιατί μὲ τὴ διαχείριση τοῦ ἀλατιοῦ τῆς κανονικῆς κατανάλωσης δὲν θὰ ἔμενε χώρος, οἱ ἀποθήκες θὰ ἦταν γεμᾶτες, καὶ θὰ χρειάζοταν νὰ κτιστοῦν νέες γιὰ τὴν ἀποθήκευση τοῦ ἀλατιοῦ, ποὺ θὰ μαζεφόταν κάθε χρόνο.

⁴²) Οἱ ἀλυκὲς τῆς Σπιναλόγκας—Ἐλούντας ἦταν 42 καὶ ἀνῆκαν στὸ δημόσιο. Ἡ παραγωγή τῶν μποροῦσε νὰ φθάσει στὰ 150000 μουζούρια. Οἱ ἀλυκὲς τῆς Ἐλούντας χρησιμοποιοῦνται καὶ σήμερα. Σχετικὰ μὲ τίς ἀλυκὲς τῆς Κρήτης βλ. Σ. Σπανάκη, Μνημεῖα Κρητικῆς Ἱστορίας, τομ. II, σ. 133, IV, 179, — Giacomo Foscarini, Relazione, 1575, Biblioteca di San Marco, Mss. Ital. Cl. VII, No 631a/7476—Pietro Castrolifilaca, Libro de Information delle cose publiche del Regno di Candia ecc., Biblioteca di San Marco, Mss. Ital. Cl. VI, No 156/6005—Σπ. Θεοτόκη, Θεσπίσματα τῆς Βενετικῆς Γερουσίας 1281 - 1385, Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τόμ. Β', I, 1936, σ. 33.

⁴³) Ἡ λέξις Staldia ἀσφαλῶς εἶναι κακὴ γραφὴ ἀντὶ Standia=Ντία.

La materia de Datij, è anco negotio di molta importanza, perche sono questi il sostentamento delle camere, nelle gravi eccessive spese, a quali soccombe la Ser.tà V.: Le prohibitioni de commertio, la mancanza de Vasselli, la gran perdita d' essi, per gl' arresti de Corsari, et altri infortuni; La caduta de più principali mercanti del Regno; il poco spazzo de merci, li havean ridotti, quasi tutti al niente, non si trovava, per diligenza possibile, chi volesse incantarli (metterli all' incanto), nonche subastarli; onde andavano per Ser.ma Sig.ria, con poca o niuna rendita; le diligenze, e fatiche dell' Ill.mi SS.ri Rettori, incaloriti anche dalle mie efficaci istanze, riuscivano frustatorie; pare però, che non la rinovatione del comertio, si vadinno deliberando, in che ho posto, prima di mia partenza, ogni maggior applicatione e premura, con grandissimo publico vantaggio, mentre gran parte d' essi, si sono affittati, anco con accrescimento de gli anni andati, avanti le recenti turbulenze, et de gl' incontri sopraccennati; mi giova sperare, che con la diligenza dell' Ill.mi Rappresentanti continueranno anco all' avvenire: onde in qualche parte resterà sollevato il publico erario; per il quale ho anco procurato segua l' esatione de debitori, benche grandemente s' incontrino

Τὸ ζήτημα τῶν δασμῶν εἶναι ἐπίσης θέμα μεγάλης σπουδαιότητος, γιατί οἱ δασμοὶ τροφοδοτοῦν τὰ δημόσια ταμεῖα στὰ μεγάλα καὶ ὑπερ-ογκὰ ἔξοδα ποὺ ἔχει ἡ Γαληνότητά σας. Οἱ ἀπαγορεύσεις τοῦ ἐμπορίου, ἡ ἔλλειψη πλοίων, ἡ μεγάλη ἀπώλεια τῶν ἀπὸ τὶς συλλήψεις τῶν κουρσάρων καὶ τὰ ἄλλα ἀτυχήματα, ἡ πτώση τῶν σπουδαιότερων ἐμπορίων τοῦ Βασιλείου, ποὺ τοὺς ἐκμηδένισε σχεδὸν ὅλους ὁ περιορισμὸς τοῦ ἐμπορίου, δὲν ἐπέτρεψαν σὲ κανένα μὲ ἱκανότητα, ποὺ θὰ ἤθελε νὰ βγάλει τοὺς δασμοὺς στὴ δημοπρασία, ἢ σὲ πλειστηριασμό. Κι ἔτσι ἔμειναν στὴ Γαληνότητά σας μὲ ἐλάχιστη ἢ καμμιὰ ἀπόδοση. Ἡ δραστηριότητα καὶ οἱ κόποι τῶν ἐκλαμπροτάτων κυρίων ρετούρηδων, ποὺ ἐνισχύονταν καὶ μὲ τὶς ἐπίμονες παρακλήσεις μου, πῆγαν χαμένοι. Φαίνεται ὅμως, ὅτι οὔτε ἡ ἐπανάληψη τοῦ ἐμπορίου, γιὰ τὴν ὁποία, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή μου διέθεσα τὴ μεγαλύτερή μου ἐπιμέλεια καὶ φροντίδα, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ δημοσίου συμφέροντος, δὲν λύει τὸ ζήτημα, ἐνῶ μεγάλο μέρος ἀπὸ τοὺς φόρους αὐτοὺς ἔχουν ἐνοικιαστεῖ, καὶ μάλιστα σὲ μεγαλύτερα ποσὰ ἀπὸ προηγούμενα ἔτη, πρὶν ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀνωμαλίες. Θέλω νὰ ἐλπίζω, ὅτι μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῶν ἐκλαμπροτάτων ἀντιπροσώπων θὰ συνεχιστοῦν καὶ στὸ μέλλον, ὥστε νὰ ἀνακουφιστεῖ κάπως τὸ δημόσιο ταμεῖο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐφρόντισα ἐπίσης νὰ ἐξακολουθήσει ἡ ἐξόφληση τῶν ὀφειλετῶν, ἂν καὶ

le difficoltà, nella miseria, e povertà grande de sudditi ; non infruttuose però del tutto, saranno riuscite le mie diligenze.

Anco la renitenza de Vasselli forastieri nel capitar in Regno, com' erano soliti, apporta non picciolo pregiudizio alla Ser.tà V., et a sudditi stessi, perche coll' estrattione de vini, moscati⁴⁴, et altro, si rendeva oppulente, e danaroso il Regno, et li Datij maggiormente profittavano : Hanno l' Ecc.ze W., con prudente avedimento, procurato di facilitarne il concorso, col levar la metà dell' impositione, che niente però profitta ; et per quanto a me s' aspetta, ho usato tutte le diligenze, perche da giustitieri, et altri ministri, non ricevino minima estorsione, o aggravio : Unico rimedio a questo disordine, che forse partorirà qualche buon effetto, per radriciar questo quasi perduto negotio.

Veramente il dubbio de Corsari, et li spessi danni, che da loro si riceve, nell' arresto di tanti Vasselli, apporta notabilissimi pre-

συναντοῦνται μεγάλες δυσκολίες, γιατί ὑπάρχει μιζέρια καὶ μεγάλη φτώχεια στοὺς ὑπηκόους. Ἀλλὰ δὲν θὰ εἶναι τελείως ἄκαρπες οἱ προσπάθειές μου.

Ἡ ἄρνησις ἐπίσης τῶν ξένων πλοίων νὰ ἔρχονται στὸ Βασίλειο, ὅπως συνέβαινε συνήθως, φέρει ὄχι μικρὴ ζημιὰ στὴ Γαληνότητά σας καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς ὑπηκόους. Γιατὶ μὲ τὴν ἐξαγωγή τῶν κρασιῶν, τῶν μοσχάτων⁴⁴ καὶ τῶν ἄλλων, τὸ Βασίλειο ἐπλούτιζε, ἀποκτοῦσε χρήματα καὶ οἱ φόροι αὐξάνονταν σημαντικά.

Οἱ ἐξοχότητές σας ἔχουν φροντίσει μὲ σοφὴ πρόνοια γιὰ τὴ διευκόλυνση τοῦ συναγωνισμοῦ, μὲ τὴν κατάργηση τῶν μισῶν φόρων, ποὺ ὅμως δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε. Καὶ ὅ,τι ἦταν δυνατὸ νὰ γίνη ἀπὸ μένα, τὸ ἔκαμα. Κατέβαλα κάθε ἐπιμέλεια ὥστε οἱ ἐκτελεστὲς καὶ οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν τὸν παραμικρὸ ἐξαναγκασμὸ ἢ ἐπιβάρυνση : μοναδικὸ φάρμακο σ' αὐτὴ τὴν ἀταξία, ποὺ ἴσως θὰ ἔχει κάποιο καλὸ ἀποτέλεσμα, γιὰ τὴν ἀνόρθωση τοῦ σχεδὸν χαμένου τούτου ζητήματος.

Ἀληθινὰ ὁ φόβος τῶν κουρσάρων καὶ οἱ συχνὲς ζημιὲς ποὺ προξενοῦν μὲ τίς συλλήψεις τόσων πλοίων ἐπιφέρουν πολὺ μεγάλες ζημιὲς

⁴⁴) Σχετικὰ μὲ τὸ μοσχάτο κρασί τῆς Κρήτης τοῦ ὁποῖου γινόταν ἐξαγωγή σὲ μεγάλες ποσότητες, βλ. καὶ ἔκθεσις Φραγ. Μοροζίνι, Μνημεῖα, Κρητ. Ἱστορίας τόμ. II, σ. 84, 104 καὶ ἔκθεσις Ἰωάν. Σαγκρέντο, Κρητικὰ Χρονικὰ Γ', 525. Τὸ μοσχάτο κρασί παράγεται ἀπὸ κρητικὸ κλῆμα ὅπως λέει ὁ P o m p. M o l m e n t i, La Storia di Venezia nella vita privata, Bergamo 1911, vol. II, p. 449.

giuditij a sudditi, ed in conseguenza alle rendite di V. Ser.tà; con l' impulso della quale, per meglio tener netti i Mari, et assicurar la navigatione; son andato più volte speculando, se fosse buon servitio; non potendo gl' Ill.mi SS.ri Cap.ni delle Galeazze, assistere di continuo, per altri importanti affari, alle Crosere di Sapienza, e Cerigo, et restando li mesi del verno, inutili le galere della guardia, per l' instabilità de venti, et tempi pessimi, che le rendono inavigabili; il spinger in Regno, due Arsili di Galeazza, quali, per li mesi solamente dell' invernata, fossero armati, uno con la ciurma dell' Ill.mo Sig.r Cap.no della guardia, et l' altro con quelle delle conserve, rinforzati occorendo con qualche numero di gente del paese, e militie ancora; Conche potessero servir di scorta a Vasselli, che dal Regno se ne passano in questa Città, et altri luochi, essendo viceevolmente con l' Ill.mi SS.ri Cap.ni delle Galeazze predette, i mari, et luochi pericolosi, continuamente assistendo alle guardie, uniti, o separati, secondo il bisogno; il che riuscirebbe con totale estermio de Corsari, li quali, dalla continua molestia, e pericolo delle Galeazze intimoriti, nella certezza di non poter far prede, ri-

στοὺς ὑπηκόους καὶ συνεπῶς καὶ σὰ ἐσοδα τῆς Γαληνότητάς σας. Τὴν προσπάθεια τῆς Γαληνότητάς σας γὰρ τὸ καθάρισμα τῶν θαλασσῶν καὶ τὴν ἀσφάλεια τῶν ταξιδιῶν εξέτασα προσεκτικὰ πολλὰς φορές, γὰρ νὰ δῶ ἂν μπορούσε νὰ γίνῃ κάτι. Ἐφ' ὅσον οἱ ἐκλαμπρότατοι κύριοι καπετάνιοι τῶν γαλεάτσων δὲν μποροῦν νὰ ἀσχολοῦνται συνεχῶς γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, γιὰτὶ ἔχουν ἄλλες σπουδαῖες ὑποθέσεις μὲ τὰ ταξίδια τῆς Σαπιέντσας καὶ τῶν Κυθήρων, καὶ μένουν τοὺς χειμερινοὺς μῆνες ἀχρησιμοποιοῦντες οἱ γαλέρες τῆς φρουρᾶς, ἐπειδὴ οἱ ἄνεμοι εἶναι ἀσταθεῖς καὶ οἱ καιρικὲς συνθῆκες κακὲς καὶ δὲν ἐπιτρέπουν τὰ ταξίδια, καλὸ θὰ ἦταν νὰ προωθηθοῦν στὸ Βασίλειο δυὸ γαλεάτσες — ἀρσίλια, ποὺ θὰ ἦταν ὀπλισμένες μόνο στὴν περίοδο τοῦ χειμῶνα, ἢ μιὰ μὲ τὴν τσοῦρμα τοῦ ἐκλαμπρότατου καπετάνιου τῆς φρουρᾶς καὶ ἡ ἄλλη μὲ τὴν τσοῦρμα τῆς ἐφεδρείας, ἐνισχυμένη, ἂν χρειάζεται, μὲ μερικὸς ἐντόπιους ἀκόμη, καὶ μὲ στρατιῶτες. Οἱ γαλεάτσες αὐτὲς θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν σὰν συνοδεία σὰ πλοῖα ποὺ ἀπὸ τὸ Βασίλειο ἐρχονται ἐδῶ ἢ πᾶνε σὲ ἄλλους τόπους. Πότε ὁ ἕνας καὶ πότε ὁ ἄλλος οἱ ἐκλαμπρότατοι καπετάνιοι τῶν γαλεάτσων θὰ βοηθοῦσαν συνεχῶς τὶς φρουρές, ἐνωμένοι ἢ χωριστά, ἀνάλογα μὲ τὶς περιστάσεις σὺν τῷ ἐπικίνδυνος θάλασσης καὶ μέρη. Ἔτσι θὰ ἐξολόθρευαν τελείως τοὺς κουρσάρους. Γιὰτὶ ἀπὸ τὶς συνεχεῖς ἐνοχλήσεις καὶ τὸν κίνδυνο ἀπὸ τὶς ἄφοβες γαλεάτσες, θὰ ἔβε-

solveriano d' abandonar quell' acque, et portarsi altrove; con molta sodisfattione, e sollevo de sudditi, sicurtà della navigatione, profitto de Datij, e gran riputatione della Ser.tà V., et del Regno, senza spesa, d' incomodo alcuno.

A facilitar questo pensiero, neccessario il ritrovar luoco proprio per ricoverar poi gl' Arsili disarmati delle Galeazze, li restanti mesi, tenerli assicurati, et preservati illesi dall' ingiurie de tempi. Molti luochi sono stati veduti dall' Ingegneri, et proposti alla mia notitia, ma tutti incontrarno oppositioni grandissime; La virtù e prudenza dell' Ill.mo Sig.^r Lorenzo Marcello Cap.o delle Galeazze, nel suo ultimo viaggio in Regno, alla scorta d' alcuni Vasselli, pare a me habbi colpito nel segno, che si desidera; poichè mi ha proposto il scoglieto vicino alla fortezza della Suda, che forma il Porto, sopra il quale si possono aggiatamente fabricar volti, non solo per due Galeazze, ma quattro e sei, con altrettante sotili, secondo l' intentione dell' Ecc.ze W.; il fondo è sufficiente; ha lunghezza, e larghezza, a misura del bisogno; il sasso fragilissimo, et facile a spianarsi, il sitto sotto la fortezza, al calar del moschetto, et per così dire,

βαιώνονταν, ὅτι δὲν μποροῦν πιά νὰ ἀρπάξουν λάφυρα, καὶ θὰ ἀποφάσιζαν νὰ ἐγκαταλείψουν αὐτὲς τὶς θάλασσες καὶ νὰ πᾶνε σὲ ἄλλα μέρη, πρὸς μεγάλη ἀνακούφιση καὶ ἱκανοποίηση τῶν ὑπηκόων, ἀσφάλεια τῆς ναυσιπλοΐας, αὔξησις τῶν φόρων καὶ μεγάλο σεβασμὸς στὴ Γαληνότητά σας καὶ στὸ Βασίλειο, δίχως καμμιά δαπάνη καὶ ἐνόχληση.

Γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ βρεθεῖ ὁ κατάλληλος τόπος, γιὰ νὰ καταφεύγουν ἐκεῖ οἱ παροπλισμένες γαλεάτσες — ἀρσίλια, τοὺς ὑπόλοιπους μῆνες, ἀσφαλισμένες καὶ προφυλαγμένες, σῶες ἀπὸ τὶς κακοκαιρίες. Οἱ μηχανικοὶ εἶδαν πολλοὺς τόπους καὶ μοῦ τοὺς ὑπέδειξαν, ἀλλὰ ὅλοι ἔχουν μεγάλα μειονεκτήματα. Ἡ δραστηριότητα καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἐκλαμπρότατου κ. Λορέντσο Μαρκέλο, καπετάνιου τῶν γαλεάτσων, στὸ τελευταῖο του ταξίδι στὸ Βασίλειο, ὡς συνοδοῦ μερικῶν πλοίων, μοῦ φαίνεται πὼς βρῆκε τὸν ἐπιθυμητὸ στόχο. Γιατὶ μοῦ πρότεινε τὸ νησάκι, ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ φρούριο τῆς Σούδας, ποὺ σχηματίζει τὸ λιμάνι, ποὺ πάνω σ' αὐτὸ μποροῦν ἄνετα νὰ κτιστοῦν καμάρες, ὄχι μόνο γιὰ δυὸ γαλεάτσες μὰ καὶ γιὰ τέσσερις καὶ ἔξι καὶ ἄλλες τόσες πὺδ στενές, σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσις τῶν ἐξοχότητων σας. Τὸ βάθος εἶναι ἀρκετό. Ἔχει μᾶκρος καὶ πλάτος ὅσο χρειάζεται. Ὁ βράχος εἶναι πολὺ εὐθραυστος καὶ εὐκόλα ἱσοπεδώνεται, ἡ θέσις προστατεύεται ἀπὸ τὸ φρούριο ποὺ εἶναι σὲ βολὴ τοῦ τουφεκιοῦ, ἢ σὲ μιᾶς πετριᾶς ἀλόστασις. Γιὰ τὴν φύλαξη τῶν γαλεάτσων θὰ χρη-

in tiro di mano; Alla custodia delle Galeazze, suppliriano bastevolmente quattro sentinelle, del presidio della Suda; la spesa non riuscirebbe eccedente il dovere, consistendo la maggior parte, in Angarici, et pochi Maestri; vi si potriano anco impiegar le ciurme delle galere; et il servitio, e profitto grandissimo; all' effetto sopraccennato non solo, ma anco a sicurezza maggiore della fortezza, et Porto capacissimo della Suda; mentre in occasione di potente Armata, che ardisse, per la distanza dalla terra, ed il poco effetto della Porporella, riverentemente discorso; tentar l' entrata in esso; si potria uno, o due d' essi Arsili, armati di gente, et artiglieria avvantaggiata, collocare in proportionata distanza, sotto il calore della fortezza, et perfettamente impedire l' ingresso del Porto, senza pericolo d' esser abordati, per la rigorosa difesa della medesima fortezza: A questo s' aggiunge un altro notabilissimo vantaggio, raccordato efficacemente dall' Ingegneri, e Capi, per sicurezza della Piazza, poiche nel stato in che di presente si ritrova il Scoglio, può apportarle grandissimo pregiudittio, facilissimo essendo il ridursi, senza esser ne offesi, ne veduti, dalla parte esteriore, et ivi sbarcando qualche numero di militie, fortificandosi nell' eminenza

σιμοποιηθοῦν τέσσερις φρουροὶ ἀπὸ τῆ φρουρᾶ τῆς Σούδας. Ἡ δαπάνη δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολικὴ, γιατί ἡ πιδ πολλὴ συνίσταται σὲ ἀγγαρικοὺς καὶ λίγους μαστόρους. Στὸ ἔργο μποροῦν ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθοῦν οἱ τσοῦρμες τῶν γαλερῶν. Ἡ ὑπηρεσία καὶ τὸ ὄφελος θὰ εἶναι πολὺ μεγάλα, ὅχι μόνο γιὰ τὸν παραπάνω σκοπὸ μὰ καὶ γιὰ τὴ μεγαλύτερη ἀσφάλεια τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ σπουδαιότατου λιμανιοῦ τῆς Σούδας. Ἐνῶ, σὲ περίπτωσι πού ἰσχυρὸς στόλος θὰ τολμοῦσε, λόγω τῆς ἀπόστασις ἀπὸ τὴν ξηρὰ καὶ τῆς μικρῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς πορπορέας, ὅπως εὐλαβῶς ἀνέφερα, νὰ παραβιάσει τὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ, θὰ μποροῦσε τὸ ἓνα, ἢ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ἀρσίλια, ἐξοπλισμένα μὲ ἄνδρες καὶ πυροβολικὸ βελτιωμένο, νὰ τὸν καθηλώσουν σὲ ἀνάλογη ἀπόστασι, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ φρουρίου καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὴν εἴσοδο στὸ λιμάνι, δίχως τὸν κίνδυνο νὰ προσορμιστεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὴ σθεναρὴ ἄμυνα τοῦ φρουρίου. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ μιὰ ἄλλη σπουδαιότατη ὠφέλεια, πού τονίζεται ἀπὸ τοὺς μηχανικοὺς καὶ τοὺς ἀρχηγούς: στὴν ἀσφάλεια τοῦ φρουρίου, ἀφοῦ στὴν κατάστασι πού βρίσκεται τώρα ἡ νησίδα, μπορεῖ νὰ τοῦ φέρει πολὺ μεγάλη ζημιὰ. Γιατὶ θὰ ἦταν εὐκολότατο νὰ ἀποβιβαστοῦν ἀθέατοι στὴ νησίδα, καὶ δίχως νὰ προσβληθοῦν μερικοὶ στρατιῶτες, πού θὰ ὀχυρώνονταν στὸ ὕψωμα τῆς ἰδιας νησίδας καὶ θὰ μποροῦσαν νὰ ἐγκαταστήσουν

del scoglio stesso, col Cannone piantar una potente batteria, senza opposizione alcuna; onde levato anco questo notabilissimo servitio necessario si rende l' opera di spianarlo in gran parte; si che la spesa di perfettionarla, nel modo desiderato, di poco eccederebbe, et grandissimo viene da tutti stimato il servitio. Non mi fu permesso nella strettezza del tempo, nella molteplicità degli affari, ne pochi giorni di mia dimora alla Canea, nel Portarmi in Patria, far pigliar il disegno, l' opinione dell' Ingegneri, la spesa, et altre informati-
oni, ho però comunicato l' affare all' Illmo Sig.^r Prov.^r Basadonna, et incaricato d' essequirlo, come mi promette la virtù diligente di quell' Illmo Sig.^{re}. Io ho havuto mira particolare di scansar tutte le spese superflue, caminando in tutte le cose con mano ristretta e solamente alle più neccessarie, et nelle fabbriche imparticolare, non mi son allargato, se non in quelle, che non pativano dilatione, et che urgente si conosceva la necessità.

Mi furono qui consignati dalla Cecca ducati 64000, ricevuti dalle camere del Zante, e Ceffalonia ducati 149677 lire 2 soldi 12; Da V. Ser.^{tà} mi sono stati trasmessi in più volte ducati 233946 lire 296; che tutti assendono alla summa de ducati 447623 lire 4 soldi

κανόνια δίχως καμμιά ἀντίδραση. Συνεπῶς, ἀφοῦ τελειώσει καὶ ἡ σπουδαιότατη αὐτὴ ὑπηρεσία, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰσοπεδωθῇ τὸ ὕψωμα αὐτό, ἀφοῦ ἡ δαπάνη γιὰ τὴν ἐκτέλεση αὐτοῦ τοῦ ἔργου, σύμφωνα μὲ τὸν ἐπιθυμητὸ τρόπο, θὰ εἶναι μικρὴ, ἐνῶ ἡ ὑπηρεσία ποὺ θὰ προσφέρει θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη.

Ἡ ἔλλειψη χρόνου, οἱ πολλὲς ἀπασχολήσεις, ἡ ὀλιγοήμερη διαμονή μου στὰ Χανιά, ὅταν ἐπέστρεφα στὴν πατρίδα, δὲν μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ φροντίσω γιὰ νὰ πάρω τὸ σχέδιο, τὴ γνώμη τῶν μηχανικῶν, τὴ δαπάνη καὶ ἄλλες πληροφορίες. Ἀλλὰ ἀνεκοίνωσα τὸ ζήτημα στὸν ἐκλαμπρότατο κύριο Προβλεπτὴ Μπασαντόνα καὶ τοῦ ἀνάθεσα νὰ τὸ ἐκτελέσει, ὅπως μοῦ τὸ ὑπόσχεται ἡ φιλόπονη δραστηριότητα τοῦ ἐκλαμπρότατου ἐκείνου κυρίου. Ἰδιαίτερη φροντίδα κατέβαλα γιὰ νὰ ἀποφύγω περιττὲς δαπάνες καὶ οἱ ἐνέργειές μου σὲ ὅλα τὰ ζητήματα ἦταν συγκεντρωμένες, καὶ μόνο στὰ πῦρ ἀναγκαῖα καὶ ἰδιαίτερα στὰ κτίρια, ἀνοιχτήκα, ἀλλὰ μόνο σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν σήκωναν ἀναβολή, καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς κατασκευῆς τῶν ἦταν ἐπείγουσα.

Μοῦ παραδόθηκαν ἀπ' ἐδῶ, ἀπὸ τὸ νομισματοκοπεῖο, 64000 δουκάτα, ἔλαβα ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Κεφαλλονιάς 149677 δουκάτα 2 λίρες καὶ 12 σολδία. Ἀπὸ τὴ Γαληνότητά σας μοῦ ἐστάλθηκαν σὲ διάφορες δόσεις 233946 δουκάτα καὶ 296 λίρες, ποὺ ὅλα μα-

18; a quali ho fatto aggionger il beneficcio del laggio de reali, scudi, ducatonì, e Cechini, che rileva ducati 162102 lire 3714; Dall' Illmo Sig.^r Cap.^{no} Pasqualigo mi fu rinontiatà la cassa con ducati 24649 lire 1 soldi 14; Per tratto de beni venduti a dabitòri ducati 593 lire 392; Si che tutto il mio maneggio importa ducati 634989 lire 1.

Si sono spesi in pagamenti di Militie Italiane, Stradiote, Stipendiati, Bombardieri ducati 146565 lire 96; Mandati alla Canea, Tine, Cerigo, Scittia e Spinalonga ducati 69912 lire 3 soldi 4. Spesi in salario de Rettori, et altri ducati 30140 lire 2 soldi 8; Paghe date alle galere della guardia, e del Regno ducati 162804 lire 5 soldi 10; formenti e Biave comprate ducati 14407 lire 4 soldi 17; Spesi in fabbriche, Arsenali, Maestranze, e simili occorrenze ducati 48979 lire 5 soldi 17; Il deposito dei 30 m. Cechini, commessorai da V. Ser.^{tà}, rileva ducati 100645 lire 1, et ducati 61533, lire 1 soldi 16 consegnati nella camera di Candia, in mano dell' Illmo Sig.^r Cap.^{no} Bragadin; aggiustano egualmente la summa del mio maneggio, come più

ἔτι ἀνέρχονται σὺν ποσὶ 447623 δουκάτα, 4 λίρες καὶ 18 σολδία. Σὺν ποσὶ αὐτὸ πρόσθεσα τὸ κέρδος ἀπὸ τῆ συναλλαγματικῆ διαφορᾶ τῶν ριαλιῶν, τῶν σκούδων, τῶν ντουκατόνι, τῶν τσεκινιῶν, ποῦ ἦταν 162102 δουκάτα καὶ 3714 λίρες. Ὁ ἐκλαμπρότατος καπετάνιος κ. Πα-σκουαλίγκο μου ἀνήγγειλε, ὅτι τὸ ταμεῖο εἶχε δουκάτα 24649, λίρες 1 καὶ σολδία 14. Ἀπὸ πωληθέντα ἀγαθὰ καὶ ὀφειλέτες δουκάτα 593 καὶ λίρες 392. Κι ἔτσι ὅλη ἡ διαχείρισί μου ἀνέρχεται σὲ δουκάτα 634989 καὶ λίρες 1.

Ἐδαπανήθηκαν γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ ἰταλικοῦ Στρατοῦ, τῶν stradiotti, τῶν μισθωτῶν, τῶν βομβαρδιστῶν, δουκάτα 146565, λίρες 96. Ἐστάλθηκαν στὰ Χανιά, στὴν Τήνο, στὰ Κύθηρα, στὴ Σητεία καὶ Σπιναλόγκα δουκάτα 69912, λίρες 3 σολδία 4. Ἐδαπανήθηκαν σὲ μισθοὺς τῶν ρετούρηδων καὶ ἄλλων δουκάτα 30140, λίρες 2, σολδία 8. Πληρωμὲς ποῦ δόθηκαν στὶς γαλέρες τῆς φρουρᾶς τοῦ Βασιλείου δουκάτα 162804, λίρες 5, σολδία 10. Γιὰ ἀγορὰ σίτου καὶ ἄλλων δημητριακῶν δουκάτα 14407, λίρες 4, σολδία 17. Ὅσα δαπανήθησαν σὲ κτίσματα, στοὺς ταρσανάδες, στοὺς μαστόρους καὶ παρόμοιες ἀνάγκες δουκάτα 48979, λίρες 5, σολδία 17. Παρακαταθήκη 30000 τσεκίνια, ὅπως μὲ διέταξε ἡ Γαληνότητά σας, ἀξίας δουκάτων 100645, λίρες 1 καὶ δουκάτα 61533, λίρες 1, σολδία 16, ποῦ παραδώθηκαν σὺν ταμεῖο τοῦ Χάνδακα, σὺν χέρι τοῦ ἐκλαμπρότατου καπιτάνου κ. Μπραγκαντίν, ἀντιστοιχοῦν ἀκριβῶς σὺν ποσὸν τῆς διαχείρισίς μου, ὥς καθα-

chiaramente si vede da conti presentati al magistrato dell' Ill.mi Sig.ri alla Scrittura, conforme l' ordinario.

Ho parlato delle forze del Regno, delle vittuvarie, militie da piedi e da Cavallo, fortezze, Arsenali, munitioni, et altro ; mi resta hora, con la maggior brevità possibile, andar discorrendo di quello, che concerne la difesa di esso ; Materia più rilevante come che in essa consista la preservatione della più bella Corona, ch' orni il Capo della Ser.ma Rep.ca.

Molti sono i sitti, e posti, quali dalla parte del mar d' Ostro possono far sbarco i Corsari non solo, ma ogni più grossa armata, senza ostacolo, o contraddittione alcuna ; mentre non vi sono fortezze, ne forze da resistervi ; Caluminiones verso la Massarea ; Caozuzoro, Santa Lucia, Sacro, et altri ; ma questi non havendo Porti sicuri, nè potendosi fermar l' Armate se non momenti, per così dire, o con pericoli grandissimi, niente si deve dubitare ; poiche non è credibile, che chi volesse far imprese sopra il Regno, capitasse in quelle parti a far sbarco, per dover poi con l' Armata abandonnar la gente, e lasciarla esposta a tanti pericoli, e disaggi, oltre che impossibile si rende l' attraversar tante montagne alpestri, inacessi-

ρότερα φαίνεται στοὺς λογαριασμούς, ποὺ παρουσιάστηκαν στὴν ἀρμόδια ὑπηρεσία τῶν ἐκλαμπρότατων κυρίων, σύμφωνα μὲ τὰ καθιερωμένα.

Μίλησα γιὰ τὶς δυνάμεις τοῦ Βασιλείου, γιὰ τὸν ἐπισιτισμὸ, γιὰ τὸ πεζικὸ, γιὰ τὸ ἵππικὸ, τὰ φρούρια, τοὺς ταρσανάδες τὰ πολεμεφόνδια καὶ ἄλλα. Μοῦ ὑπολείπεται νὰ ἀναφέρω μὲ τὴ μεγαλύτερη συντομία γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἄμυνά του· θέμα σημαντικότερο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἡ διατήρηση τῆς πρὸ ὥρας κορώνας ποὺ κοσμεῖ τὸ κεφάλι τῆς Γαληνότητος Δημοκρατίας.

Πολλὲς εἶναι οἱ θέσεις καὶ τὰ μέρη, πού, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς νότιας θάλασσας, μποροῦν νὰ κάμουν ἀποβάσεις ὅχι μόνο οἱ κουρσάροι μὰ καὶ μεγαλύτεροι στόλοι, δίχως ἐμπόδιο ἢ ἀντίδραση καμμιᾶ. Ὅπου δὲν ὑπάρχουν φρούρια, οὔτε δύναμη γιὰ νὰ ἀντισταθεῖ : οἱ Καλοὶ Λιμένες, στὴ Μεσαρά, ὁ κάβος Τσούτσουρος, ἡ Ἀγιά Φωτιά, ἡ Ζάκρος καὶ ἄλλοι τόποι δὲν ἔχουν λιμάνια ἀσφαλῆ, οὔτε μποροῦν νὰ σταματήσουν σ' αὐτὰ στόλοι, ἐκτὸς λίγες στιγμὲς καὶ μὲ πολὺ μεγάλο κίνδυνο. Γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Γιατὶ εἶναι ἀπίθανο, ἐκεῖνος ποὺ θὰ ᾔθελε ν' ἀρχίσει ἐπιχειρήσεις στὸ Βασίλειο νὰ καταπλεύσει σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη γιὰ νὰ κάνει ἀποβάσεις, ἐπειδὴ θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος ἔπειτα νὰ ἐγκαταλείψει τὸ στρατό του καὶ νὰ τὸν ἀφήσει ἐκθετο σὲ τόσους κινδύνους καὶ κακουχίες. Καὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ θὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ

bili, con munitioni, apprestamenti, artiglierie, essendo tutte le Città, fortezze e luochi principali, situati alla parte di Tramontana. Onde non si può temere d' alcun sinistro, eccettuato che da qualche sbarco de Corsari, per far preda d' animali, e schiavi, a che però, con le regole, et ordini instituiti, non difficile riesce il riparo.

Dal Capo dell' Isola verso levante, vi è il posto del Paleocastro di Scittia, non più discosto dalla Città di miglia quindecì, del quale V. Ser.tà mi commise, che dovessi, col parer de Capi da Guerra, et Ingegneri, formato il disegno, prender le più neccessarie informationi, per deliberar poi quella fortificatione, che fosse stimata propria, gle ne portai anco pienissime le relationi, con mie lettere No 49 di 24 agosto passato, et No 59 di 16 genaro susseguente, con l' opinione uniforme de tutti, che frustatoria, et getatta fusse ogni spesa, e fatica, non potendosi questo nominar posto, nella distanza di passa 1600 dalla parte di Sicaria⁴⁵ per levante, a quella di Vai per Ponente, che formano questo scenno ; dentro il quale ritrovansi

διαβεῖ τόσα ἄλπικὰ βουνά, ἀπρόσιτα, μὲ πολεμεφόδια, μὲ «πρεσταμέν-
τα» καὶ πυροβολικόν, ἀφοῦ ὅλες οἱ πόλεις, τὰ φρούρια καὶ οἱ κυριότε-
ροι τόποι, βρίσκονται στὸ βόρειο τμήμα τοῦ νησιοῦ. Συνεπῶς δὲν πρέ-
πει νὰ φοβᾶται κανεὶς καμμιά συμφορὰ ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐκτὸς
ἀπὸ καμμιά ἀπόβασιν κουρσάρων, γιὰ νὰ κλέψουν ζῶα καὶ νὰ πάρουν
σκλάβους, ποὺ ὅμως, μὲ τὶς διατάξεις καὶ τοὺς κανονισμοὺς ποὺ ἰσχύ-
ουν, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ προστατευτοῦν.

Στὴν ἀνατολική ἄκρᾳ τοῦ νησιοῦ εἶναι τὸ Παλαίκαстро τῆς Ση-
τείας, ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν πόλιν ὅχι περισσότερο ἀπὸ 15 μίλια. Γι' αὐ-
τὸ μὲ διέταξε ἡ Γαληνότητά σας νὰ φροντίσω μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ
πολέμου καὶ τοὺς μηχανικοὺς, νὰ γίνῃ τὸ σχέδιον, νὰ συγκεντρώσω τίς
πὺδ ἀναγκαῖες πληροφορίες, γιὰ νὰ μελετηθεῖ τὸ ζήτημα τῆς δχύρω-
σῆς του, καὶ νὰ ἀποφασιστεῖ, ἂν κριθῇ ἀναγκαῖο. Λεπτομερεῖς πλη-
ροφορίες γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὑπέβαλα μὲ τὴν ἐπιστολή μου ἀριθ. 49
τῆς 24 τοῦ περασμένου Αὐγούστου καὶ ἀριθ. 59 τῆς 16 τοῦ ἐπόμενου
Γενάρη, μὲ τὴν ὁμόφωνο καὶ ἀποστομωτικὴ γνώμη ὅλων, ὅτι θὰ πή-
γαινε χαμένη κάθε δαπάνη καὶ κάθε κόπος. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ θεω-
ρηθεῖ θέση σὲ ἀπόσταση 1600 βήματα ἀπὸ τὴ Σικάρια⁴⁵ πρὸς τὰ ἀνα-
τολικά καὶ ἀπὸ τὴ θέση τοῦ Βαί πρὸς τὰ δυτικά, ποὺ σχηματίζουν αὐ-

⁴⁵) Sicaria ὑποθέτω πὺς ἐννοεῖ ὁ Civran τὸ ἀκρωτήριο ποὺ λέγεται σήμερα Πλάκα, γιατί ἀνάμεσα σ' αὐτὸ καὶ τὸ Βαί περικλείεται ὁ κόλπος Γκράντες ὅπου βρίσκονται καὶ τὰ ὁμώνυμα νησιά.

due scogli uno maggior dell' altro, discosti da terra, il grande passa 1220, et il piccolo 770 in circa, dove, essendo soliti dar fondo i Vasselli, che anco in poco numero, sono però sempre scoperti da Greco, da Tramontana, et da Maestro l' estate, che rende fortuna grande, et quando pur vi si facesse alcuna fortificatione, che riuscirebbe difficilissimo, et di gran spesa, non resterebbe per questo assicurato il sbarco, sendovi molti scitti commodi, fin al Capo San Sidero, per il tratto di 20 miglia in circa, nè meno sopra il Monte Risocastro ⁴⁶ in Terraferma, sentono gl' ingegneri, che si fabbrichi il forte designato, per sicurezza de gli habitanti, mentre ne anco questo, per la sua altezza apporterebbe alcun beneficcio, o difesa alla Campagna; Tutto ho pienamente esposto nelle mie lettere sudette, a quali mi rimetto, per non aggionger maggior tedio alla Ser.tà Vostra.

La Città di Scittia anche ella non è in stato per diffendersi d' assalto di grosse armate, et essendo quella parte la più sterile, incolta, et dishabitata del Regno, a giuditio commune, in occasion d' attacco, viene stimato miglior partito, d' abandonarla, ritirando

τὸ τὸν κόλπο, μέσα στὸν ὁποῖο βρίσκονται δυὸ νησιά, τὸ ἓνα μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο, ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ξηρὰ τὸ μεγάλο 1220 βήματα καὶ τὸ μικρὸ 770 περίπου. Ἐκεῖ συνήθως ἀγκυροβολοῦν τὰ πλοῖα, ἂν καὶ σὲ μικρὸ ἀριθμὸ, ἀλλὰ εἶναι ἐκτεθειμένα στὸν γρῆγο καὶ στὴν τραμοντάνα καὶ τὸ θέρος στὸ μαῖιστρο, ποὺ κάνει μεγάλη φουρτούνα. Καὶ ἂν θὰ γινόταν ἐκεῖ κανένα φρούριο, ποὺ θὰ ἦταν πολὺ δύσκολο καὶ πολυδάπανο, ἢ ἀποβίβαση δὲν θὰ ἦταν βεβαία, γιατί ὑπάρχουν πολλὲς ἄλλες τοποθεσίες μέχρι τὸν Κάβο Σίδερο, σὲ ἀπόσταση 20 περίπου μίλια· οὔτε πάνω στὸ βουνὸ Ριζόκαστρο ⁴⁶ στὴν ξηρὰ νομίζουν οἱ μηχανικοὶ πὼς μπορεῖ νὰ κατασκευαστεῖ τὸ σχεδιασμένο φρούριο γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν κατοίκων, γιατί οὔτε αὐτό, ἐπειδὴ εἶναι ὑψηλά, θὰ μπορούσε νὰ φέρει καμμιὰ ὠφέλεια ἢ ἄμυνα στὴν περιοχὴ. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐκθέτω πλήρως στὶς παραπάνω ἐπιστολές μου, στὶς ὁποῖες παραπέμπω, γιὰ νὰ μὴ φέρω μεγαλύτερη ἐνόχληση στὴν Γαληνότητά σας.

Ἡ πόλις τῆς Σητείας δὲν εἶναι ἐπίσης σὲ θέσι νὰ ἀμυνθεῖ, σὲ περίπτωσι ἐπιθέσεως μεγάλου στρατοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ ἄγονο, τὸ πιὸ ἀκαλλιέργητο καὶ τὸ πιὸ ἀκατοίκητο τοῦ Βασιλείου, κοινὴ γνώμη εἶναι, σὲ περίπτωσι προσβολῆς, νὰ ἐγκαταλειφθεῖ, καὶ νὰ μεταφερθοῦν τὰ πράγματα καὶ οἱ κάτοικοι στὸ κέντρο τοῦ Βασιλείου,

⁴⁶) Ριζόκαστρο φαίνεται νὰ ἔννοεῖ ὁ Civran τὸν ἀπότομο λόφο, ποὺ βρίσκεται στὸ βάθος τοῦ κόλπου Γκράντες, γνωστὸ σήμερα μὲ τὸ ὄνομα Καστρί. Σχεδιάγραμμά του βλ. Σ. Σπανάκη, Μνημεῖα κλπ., ὁρ. cit. τόμ. V. πίν. 33.

le robbe, e sudditi nel centro del Regno, nelle Città, e fortezze di maggior stima, et più facili alla difesa, et più tosto incomodar l' inimico nel viaggio, in molti luochi, e scitti proprij, ristretti, et difficili alla marchiata, con notabilissimo vantaggio, et profitto; ol-treche alluntanadolo dall' armata, maggiore sempre sarebbe il danno, i patimenti, ed in conseguenza la sua perdita, et anichilatione.

Seguitano dalla parte di Tramontana Mirabello, Gerapetra⁴⁷, e Spinalonga, di cui ho pienamente discorso, poi le Città di Candia, Rettimo, Suda, e Canea, sopra quali non devo maggiormente estendermi; dirò ben qualche cosa a questo passo; del Porto del Marati, et delle fortificationi commessomi dalla Serenità Vostra.

Un scoglio del Marati, situato un miglio discosto dalla Suda, forma un scenno, che da periti Marinari, viene affermato Porto buono d' estate, dentro il quale vi è la Valle de Lutracchi, Porto sicuro per 15 in 20 galere; questi luochi non hanno alcuna difesa, perche la fortezza, impedita dalla punta, nominata del Calogero, non può far alcun danno, a chi volesse entrarvi; oltre che li tirri, anco levato

στὶς πόλεις καὶ στὰ φρούρια ποὺ θεωροῦνται καλύτερα καὶ ἡ ἄμυνά τους εἶναι εὐκολότερη. Καὶ μᾶλλον πρέπει νὰ φέρομε σὲ δύσκολη θέση τὸν ἐχθρό, στὴν πορεία του σὲ πολλοὺς τόπους καὶ τοποθεσίεσ ἐιδικές, στενές καὶ δύσκολες γιὰ πορεία, πρᾶγμα ποὺ θὰ μᾶς πρόσφερε πλεονεκτήματα καὶ κέρδη, ἐκτὸς ποὺ θὰ τὸν ἀπομακρύνουμε ἀπὸ τὸ στόλο του, καὶ θὰ ἦταν πολὺ μεγάλη ἡ ζημιὰ καὶ τὰ παθήματά του καὶ συνεπῶς οἱ ἀπώλειες καὶ ἡ ἐκμηδένισή του.

Ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς τραμουντάνας τὰ φρούρια τοῦ Μεραμπέλου, τῆς Γεράπετρας⁴⁷ καὶ τῆς Σπιναλόγκας, γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησα πληρέστατα. Ἐπειτα τὰ φρούρια τῶν πόλεων τοῦ Χάντακα, τοῦ Ρέθυμνου, τῆς Σούδας καὶ τῶν Χανιῶν. Γι' αὐτὰ δὲν θέλω νὰ ἐπεκταθῶ πολὺ. Θὰ ἀναφέρω λίγα ἐδῶ, γιὰ τὸ λιμάνι στὸ Μαράθι καὶ γιὰ τὴν ὁχύρωση ποὺ μὲ διέταξε ἡ Γαληνότητά σας.

Τὸ νησάκι Μαράθι, ποὺ βρίσκεται ἓνα μίλι μακριὰ ἀπὸ τὴ Σούδα, σχηματίζει ἓνα ὄρμο, ποὺ, ὅπως οἱ ἐμπειρογνώμονες ναυτικοὶ βεβαιώνουν, εἶναι καλὸς τὸ καλοκαίρι. Στὸν ὄρμο αὐτὸ εἶναι ἡ κοιλάδα Λουτρακί, λιμάνι ἀσφαλισμένο γιὰ 15 ὥς 20 γαλέρες. Οἱ τόποι αὐτοὶ δὲν ἔχουν καμμιὰ ἄμυνα, γιὰτὶ τὸ φρούριο ἐμποδίζεται ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο, ποὺ λέγεται Καλόγερος, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ προξενήσει καμμιὰ ζημιὰ

⁴⁷) Τὸ φρούριο τῆς Γεράπετρας εἶναι βέβαια στὴ νότια θάλασσα. Ἀπὸ τὰ χονδροειδῆ αὐτὰ λάθη μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνει καὶ γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἀναγραφῆς μερικῶν ἄλλων γεωγραφικῶν τόπων, τοπωνυμίων κλπ.

questo intoppo, riuscirebbero deboli, e fiachi, con niun profitto: nè essendo più distante dalla Canea, che miglia 12, stradda, (eccettuato due miglia in circa:), piana, e facilissima da condur militie non solo, ma vituvarie, et ogni sorta d' apprestamento, et Cannoni etiandio; impadronendosi l' inimico di questo posto, senza alcun ostacolo, potrebbe piantar l' assedio alla Città, oltre che trovandosi molte spiagge commode al sbarco, vicino alla Canea, messo parte dell' esercito in terra, preso posto, potrebbe poi ridursi con l' armata nel porto medesimo, et andarle sumministrando gl' aiuti, et rinforzi necessarij; s'aggionge, che occupato dall' inimico questo Porto, et fatto il sbarco, non le riuscirebbe difficile di tentar l' impresa della fortezza stessa della Suda, levandogli i soccorsi, i viveri, piantando verso Portonuevo una gagliarda batteria, con non poca speranza di riuscita; quando massime volesse metter gente in terra all' Apicorno, et sopra il capo della Porporella fortificarsi, mentre la Ser.tà V. non risolve di farlo avanti, come ho devotamente sopracennato; dalla parte di Terraferma dirimpetto al Marati; non più discosto d' una moschetata, l' anno 1637, prima del mio arrivo in Regno,

οὐ καίνο ποὺ θὰ ἤθελε νὰ μπεῖ ἐκεῖ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο, οἱ βολές θὰ εἶναι ἀσθενικὲς καὶ ἀδύνατες, μὲ ἀποτελέσματα μηδαμινά. Καὶ ἀφοῦ τὰ Χανιά δὲν ἀπέχουν παρὰ μόνο 12 μίλια, δρόμος ἴσος (ἐκτὸς δυὸ μίλια περίπου), εὐκολότατος γιὰ νὰ περάσουν ὄχι μόνο στρατεύματα μὰ καὶ ζωοτροφίες καὶ κάθε εἶδους πολεμφοῦδια, ἀκόμη καὶ κανόνια ἂν ὁ ἐχθρὸς γίνεи κύριος τῆς θέσης αὐτῆς, δίχως κανένα ἐμπόδιο θὰ μποροῦσε νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, βρίσκονται κοντὰ στὰ Χανιά πολλὲς παραλίες κατάλλες γιὰ ἀποβάσεις, ἀπ' ὅπου θὰ μποροῦσε νὰ ἀποβιβάσῃ μέρος τοῦ στρατεύματος, νὰ καταλάβῃ θέσεις καὶ νὰ πλεύσῃ ἔπειτα μὲ τὸ στόλο στὸ ἴδιο τὸ λιμάνι, γιὰ νὰ δώσει τὴν ἀναγκαία βοήθεια καὶ ἐνίσχυση. Πρέπει νὰ προστεθεῖ, ὅτι, ἀφοῦ ὁ ἐχθρὸς καταλάβῃ τὸ λιμάνι αὐτὸ καὶ ἀφοῦ κάμῃ τὶς ἀποβάσεις, δὲν θὰ τοῦ εἶναι δύσκολο νὰ ἀποτολμήσῃ τὴν ἐπιχείρηση κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Σούδας, νὰ τὸ στερήσῃ ἀπὸ τὶς ἐνισχύσεις καὶ τὰ τρόφιμα, καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ στὸ Πόρτο Νόβο ἓνα ἰσχυρὸ πυροβολικόν, μὲ ὄχι μικρὲς ἐλπίδες ἐπιτυχίας, ὅταν μάλιστα θὰ ἀποβίβαζε στρατὸ στὸν Ἀποκόρωνα, καὶ θὰ ὀχυρωνόταν πάνω ἀπὸ τὴν πορπορέλα, ἐνῶ ἡ Γαληνότητάς σας δὲν ἀποφασίζει νὰ προχωρήσῃ τὸ ἔργο στὸ Μαράθι, ὅπως εὐσεβάστως ἀνέφερα προηγουμένως. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς ἀπέναντι στὸ Μαράθι, ποὺ δὲν ἀπέχει περισσότερο ἀπὸ βολὴ τουφεκιοῦ, τὸ ἔτος 1637, πρὶν φθάσω στὸ Βασίλειο,

fecero il sbarco le Barbaresche, col svalleggio delle Cisterne.

Per tutti questi relevantissimi rispetti, fu dalla publica sapienza maturamente deliberata la costruzione d' un forte, consigliato da Capi, et Ingegneri, sopra il scoglio, come luoco più proprio, forte, difficile da esser surpreso, che guarda, e diffende anco il Porto di lutracchi, mentre i sitti da terra, sono tutti sottoposti a molte imperfettioni : all' eminenze che battono, et lontani dalla difesa del Porto : Mandai a V. Ser.tà, con le scritture, e pareri d' Ingegneri, e Capi, li disegni ancora, sopra quali dall' Ecc.ze W., fu rimesso a me l' elettione del più proprio adeguato al servitio, et bisogno, che per ciò portatomi di nuovo sopra il luoco, senza riguardo alcuno alle mie incessanti indispositioni, con la consulta dell' Ecc.mo Sig.r Antonio Pisani Cap.no delle Galeazze, dell' Ill.mi SS.ri Luca da Pesaro Cap.no de Galeoni, Pietro Badoer della guardia, et Sebastian Venier Gov.r, ritrovandosi l' Ill.mo Sig.r Prov.r Basadonna indisposto ; havuto riguardo, e consideratione a tutte le cose, fu stabilita la costruzione di quello di Monsu di Welt, come di minor spesa, più facile, et presto alla perfettione, proprio all' effetto desiderato ; non

ἔκαμαν ἀπόβασιν ἐκεῖ οἱ Μπαρμπερίνοι καὶ λήστεψαν τὶς Στέρνες.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς σοβαρότατους λόγους ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὴ δημόσια σοφία, ὕστερα ἀπὸ ὥριμη σκέψη, νὰ κατασκευασθῇ ἓνα φρούριο, σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν μηχανικῶν, πάνω στὸ νησάκι, ἐπειδὴ εἶναι τόπος εἰδικότερος, ἰσχυρός, ποὺ δύσκολα θὰ καταληφθεῖ ἀπρόοπτα, καὶ φυλάσσει καὶ προστατεύει ἐπίσης τὸ λιμάνι τοῦ Λουτρακίου, ἐνῶ οἱ θέσεις ἀπὸ τὴν ξηρὰ εἶναι ὅλες ὑποκείμενες σὲ μειονεκτήματα, ἀπὸ τὰ ὑψώματα ποὺ τὶς προσβάλλουν, καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἄμυνα τοῦ λιμανιοῦ. Ἔστειλα στὴ Γαληνότητά σας μὲ τὶς ἀναφορὰς καὶ τὶς γνώμες τῶν μηχανικῶν καὶ ἀρχηγῶν καὶ τὰ σχέδια ἀκόμη, καὶ μὲ βάση αὐτὰ οἱ ἐξοχότητές σας ἐμπιστεύθηκαν σὲ μένα τὸ ζήτημα, τὸν πῶς εἰδικὸ στὴν ὑπηρεσία καὶ στὶς ἀπαιτήσεις της. Γι' αὐτὸ πῆγα πάλι ἐπὶ τόπου, δίχως νὰ δώσω σημασία στὴ συνεχῆ ἀδιαθεσία μου, καὶ σὲ συμβούλιο μὲ τὸν ἐξοχότατο κ. Ἀντώνιο Πιζάνι, καπετάνιο στὶς γαλεάτσες, τοὺς ἐκλαμπρότατους κυρίους Λουκά Ντὰ Πέζαρο καπετάνιο στὰ γαλεόνια, Πέτρο Μπαντοέρ, ἀρχηγὸ τῆς φρουρᾶς καὶ Σεβαστιάνο Βενιέρ, διοικητή, (ὁ ἐκλαμπρότατος κ. Μπασαντόνα ἦταν ἀδιάθετος) ἐξετάστηκαν ὅλα τὰ ζητήματα, καὶ ἀποφασίστηκε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου τοῦ Μονσιου Ντὲ Βέλτ, γιατί θὰ ἀπαιτοῦσε μικρότερη δαπάνη, μὲ εὐκολὴ κατασκευὴ καὶ γρήγορη ἀποπεράτωση, μέχρι τοῦ ἐπιθυμητοῦ σημείου· γιατί ἦταν βέβαιο, ὅτι ἓνας

potendosi persuadere, che intendente Cap.no, voglia impegnar grossa armata, all' espugnatione d' esso, tenendola esposta alla volontà et arbitrio de venti, con evidente pericolo della sua desolatione; A questo fecci dar principio, me presente, et s' è continuata l' opera, fin che la stagione ha concesso il lavoro; Intanto si sono preparate le Materie, come calcine, pietre, e simili, ed alla mia partenza, ho comunicato tutte le commissioni di V. Ser.tà in questo proposito, all' Ill.mo Sig.r Prov.r Basadonna, perchè con la sua virtù, et diligente applicatione facci proseguir la costruttione, in conformità della mente publica, il che mi prometto sarà stato essequito.

Non è di picciola rilevanza il sitto del Chisamo, non molto discosto dalle Grabusse, per la spiaggia contigua, nella quale puono far sbarco le galere; dove gl' anni adietro, approdono quelle di Biserta, con grave danno di quei sudditi: Nella distanza però dalla Canea, nella difficoltà de passi, non si può temere, che de soli Corsari; alche resta anco riparato, con la restauratione del Castello, et con li buoni ordini lasciati dall' esperienza, et valore dell' Ecc.mo Sig.r Lorenzo Contarini, con gran sollevo, e consolatione di quei abitanti, et con notabilissimo publico vantaggio.

γνώστης τῶν πραγμάτων καπετάνιος δὲν θὰ ἀποφασίσει νὰ χρησιμοποιοῦν μεγάλο στόλο γιὰ τὴν ἐκπόρθηση τοῦ φρουρίου, ἀφήνοντας τὸ στόλο του ἐκτεθειμένο στὴ διάθεση καὶ ἐξουσία τῶν ἀνέμων, μὲ φανερὸ κίνδυνο νὰ καταστραφεῖ. Σ' αὐτὸ ἔγινε ἕναρξη τῆς ἐργασίας παρουσία μου, καὶ συνεχίστηκε τὸ ἔργο ὥσπου ἡ ἐποχὴ διέκοψε τὴν ἐργασία. Στὸ μετὰ ἐτοιμάστηκαν τὰ ὑλικά, ἀσβέστης, πέτρες καὶ λοιπά, καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησή μου ἀνακοίνωσα ὅλες τὶς ἐντολὰς τῆς Γαληνότητάς σας γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ στὸν ἐκλαμπρότατο προβλεπτὴ κ. Μπασαντόνα γιὰ νὰ φροντίσει μὲ τὴ δραστηριότητά του καὶ τὴν ἐπιμέλειά του γιὰ τὴ συνέχιση τῆς κατασκευῆς, σύμφωνα μὲ τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου, καὶ ἐλπίζω νὰ ἐκτελεστεῖ.

Δὲν εἶναι μικρῆς σπουδαιότητος ἡ θέση τῆς Κισάμου, ποὺ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴ Γραμποῦσα, μὲ παραλία συνεχόμενη, ὅπου μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπόβαση ἀπὸ τὶς γαλῆρες. Ἐκεῖ, περασμένα χρόνια, προσορμίστηκαν οἱ γαλῆρες τῆς Μπιζέρτας κι ἔκαμαν μεγάλη ζημιὰ στοὺς ὑπηκόους. Ὅμως ἡ ἀπόσταση ποὺ τὴ χωρίζει ἀπὸ τὰ Χανιά καὶ ἡ δυσκολία στὰ περάσματα, μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ φοβόμαστε μόνο τοὺς κουρσάρους. Ὑπολείπεται νὰ τακτοποιηθεῖ μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ φρουρίου, μὲ τὶς καλὰς διατάξεις, τὴν πείρα καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐξοχότατου κ. Λορέντσο Κονταρίνι, πρὸς μεγάλη ἀνακούφιση καὶ παρηγοριὰ τῶν κατόικων ἐκείνων καὶ πρὸς πολὺ σημαντικὴ ὠφέλεια τοῦ δημοσίου.

Di molti altri sitti, spiagge, e posti; dove possono far sbarco l'armate, non mi estenderò in maggior lunghezza, poiche essendo tutti senza Porti, lontani dalle Città, e fortezze, con passi difficilissimi; non si deve credere, che alcuno tenti il sbarco, senza speranza di frutto, anzi nella certezza di niuna riuscita; Passerò dunque a qualche piccolo, ma necessario tocco delle guardie, che si fanno alle Marine, per custodia, et sicurezza del Regno, introdotti dal fu Conte Nicola Gualdo, con ben generoso avedimento, ma che, per mio debil senso, come stimo di poco frutto, così riescono palpabilmente di sommo aggravio a sudditi, nella soverchia quantità di gente, che si mettono in opera, al numero di 3209 huomeni; tra angarici, e Privileggiati; il che potrebbe effettuarsi con numero assai minore, forse con miglior ordine, et riuscita; perche la negligenza d'un solo, non difficile in tanto numero, confonde tutto il rimanente, et li sudditi stessi si risentono più di queste tante guardie, che del peso della galera stessa, della quale, per tal servitio, pretendono esentione, con grandissimo publico diservitio; oltre che molti, con questo pretesto, si disobligano dall'uno et dall'altro impiego.

Γιὰ πολλὰς ἄλλας θέσεις, παραλίες καὶ τόπους, ὅπου μποροῦν νὰ γίνουιν ἀποβάσεις, δὲν θὰ ἐπεκταθῶ πολὺ, γιατί, ἐπειδὴ οἱ θέσεις αὐτὲς δὲν ἔχουν λιμάνια καὶ εἶναι μακριὰ ἀπὸ πόλεις καὶ φρούρια, μὲ διαβάσεις δυσκολότατες, δὲν πρέπει νὰ πιστεύει κανεὶς, πὼς θὰ τολμήσει κάποιος νὰ κάνει ἀπόβαση, δίχως ἐλπίδα ἐπιτυχίας καὶ μάλιστα μὲ βεβαιότητα, ὅτι δὲν θὰ ἔχει καμμιά καλὴ ἔκβαση. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀσχοληθῶ λίγο μὲ τὸ ζήτημα τῶν φρουρῶν ποὺ φυλάσσουν τὶς παραλίες, γιὰ τὴ φύλαξη καὶ τὴν ἀσφάλεια τοῦ Βασιλείου, ποὺ τὶς εἰσήγαγε ὁ μακαρίτης κόμης Νικόλα Γκουάλντο, μὲ μεγαλόψυχη προνοητικότητα. Ἀλλὰ ἐγώ, μὲ τὸ ἀσθενικὸ μου μυαλό, νομίζω πὼς τὸ ὄφελος εἶναι μικρό, ἐνῶ ἡ ἐπιβάρυνση τῶν ὑπηκόων εἶναι ἀναμφισβήτητα πολὺ μεγάλη μὲ τὸν ὑπερβολικὸ ἀριθμὸ τῶν ἀνδρῶν, ποὺ χρησιμοποιοῦνται σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία, ποὺ ἀνέρχονται σὲ 3209 ἀγγαριοὺς καὶ προνομιούχους, ἐνῶ θὰ μποροῦσε νὰ γίνετα ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ μὲ ἀρκετὰ λιγότερους ἄνδρες, ἀλλὰ ἴσως μὲ μεγαλύτερη τάξη καὶ αποτελεσματικότητα. Γιατὶ ἡ ἀμέλεια ἐνὸς μόνο, ποὺ δὲν εἶναι σπάνια μέσα σὲ τόσους, χαλᾷ καὶ τοὺς ἄλλους ὅλους καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ὑπῆκοι ὑποφέρουν περισσότερο ἀπὸ τὶς φρουρὰς αὐτὰς παρὰ ἀπὸ τὸ βάρος τῆς γαλέρας, καὶ ἔτσι ἐπιδιώκουν νὰ ἐξαιρεθοῦν ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπασχόληση πρὸς μεγάλη ζημιὰ τῆς ὑπηρεσίας. Πολλοὶ μ' αὐτὴ τὴ δικαιολογία ἀπαλλάσσονται καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὑπηρεσία. Ἄν ἡ

Se V. Ser.tà commetterà il rimedio a tanto disordine sarà egli ben essequito dalla virtù del Sig.^r Conte Soardo, che serve di presente nella carica di soprintendente del Regno, soggetto di valore, d' esperienza, che incontra con prontezza, e puntualità il vantaggio de pubblici interessi, con cui ho più volte discorso, e divisato di questa materia, ottimamente da lui intesa, e praticata; essendo anco di tal opinione, il Sig.^r Conte Polcenigo, che nella lunga pratica del Regno, l' ha pienamente sperimentata.

Per meglio fondamentar il discorso, et per non tralasciar alcuna cosa che possi riuscir di profitto alla notitia della Ser.tà V., stimo anco necessario considerar da chi, e come può esser invaso il Regno, per meglio applicarvi il proprio riparo; et per mio debil senso, non credo possa agevolmente essequirsi, che dalla sola potenza Ottomana; mentre a gli altri Prencipi tutti, per la distanza de stati, difficoltà de soccorsi, d' armate, di gente, di vittuvarie, e simili apparecchi, si rende quasi impossibile; ma il Turco, con la vicinità de stati, con tanto numero di militie, con la sua gran potenza, può facilmente risolvere, et intraprendere l' impresa: Non luntano era per sortirne l' effetto, se Dio, per sua benignità, non toglieva l' occa-

Γαληνότητά σας θελήσει νὰ διορθώσει τὸ ἄτοπο αὐτό, ἢ ἀπόφασή της θὰ ἐκτελεστεῖ καλὰ ἀπὸ τὸν δραστήριο κόμη κ. Σοάρντο, ποὺ ὑπηρετεῖ σήμερα στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τοῦ Βασιλείου. Εἶναι ἀνθρώπος μὲ ἀξία καὶ πείρα, καὶ ἀντιμετωπίζει μὲ ἐτοιμότητα καὶ ἀκριβεία τὴν ἐξυπηρέτησι τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου. Κουβέντιασα μαζί του πολλὰς φορὰς καὶ συσκεφθῆκαμε γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, ποὺ τὸ ἔχει μελετήσει καὶ κατανοήσει ἄριστα. Τὴν ἴδια γνώμη ἔχει καὶ ὁ κόμης κ. Πολκιενίγκο, ποὺ μὲ τὴν πολλὴ πείρα ποὺ ἔχει ἀποκτήσει στὸ Βασίλειο τὸ ἔχει μελετήσει τέλεια.

Γιὰ νὰ βασίσω καλύτερα τὴν ἔκθεσή μου καὶ νὰ μὴν ἀφήσω κανένα ζήτημα, ποὺ μπορεῖ νὰ προσφέρει ὠφέλεια στὴ Γαληνότητά σας, νομίζω πὼς πρέπει νὰ ἀναφέρω ἀπὸ ποιὸν καὶ πὼς μπορεῖ νὰ γίνῃ εἰσβολὴ στὸ Βασίλειο, ὥστε νὰ φροντίσει καλύτερα γιὰ τὴ φύλαξή του. Καὶ κατὰ τὴν ἀσθενική μου γνώμη δὲν νομίζω πὼς μπορεῖ εὐκόλα νὰ γίνῃ ἡ εἰσβολὴ αὕτη παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ δύναμη. Γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα κράτη ποὺ βρίσκονται μακριά, καὶ θὰ τοὺς εἶναι δύσκολο νὰ στέλνουν ἐνισχύσεις, στρατό, τρόφιμα καὶ λοιπά, ἡ ἐπιχείρησι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατη. Ἀλλὰ ὁ Τοῦρκος, μὲ τὶς γειτονικὰς χώρας ποὺ κατέχει μὲ τόσο ἀριθμὸ στρατοῦ καὶ τὴ μεγάλη του δύναμη, μπορεῖ εὐκόλα νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπιχείρησι. Λίγο ἔλειψε νὰ

sione, ed a me toccò appunto in questo pericolo servire la Ser.tà V., il che mi ha dato modo, con le continue applicationi, et visite, di prevedere li più opportuni, et migliori ripari.

Non è dubbio, che la più vigorosa difesa, sarà in ogni tempo, un conveniente nervo d' armata, la quale comandata da prudenti esperimentati Capi, col calore delle fortezze, col vantaggio de luoghi, e sitti, potrà, anco inferiore di numero e forze, gagliardamente resistere, incom(m)odare gl' assalitori, render vanni i lor tentativi, et anco col beneficio del tempo, destruggerli, annichilarli.

Niente inferiore stimo la difesa de sudditi, che devono esser sempre accarezzati, ben trattati, mantenuti in fede, e devotione, perche oppressi, et angarizati soverchiamente da Cav.ri padroni de feudi, alcune volte da rappresentanti stessi, con essecutioni, e rigori straordinari, si riducono poi alla disperatione, abandonano il Regno, si portano in paese Turchesco, et inviperiti procurano tutti i mali, fomentano i nemici, l' aprono, e facilitano la stradda a quei tentativi, a quali forse non pensano.

γίνει αὐτό, ἄν ὁ Θεὸς μὲ τὴν καλωσύνη του δὲν ἀφαιροῦσε τὴν εὐκαιρία. Καὶ ἔτυχε σὲ μένα ἀκριβῶς νὰ ὑπηρετήσω τῇ Γαληνότητά σας σ' αὐτὸ τὸν κίνδυνο, καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία, μὲ τὴ συνεχῇ ἐπιμέλεια καὶ τίς ἐπισκέψεις, νὰ προνοήσω γιὰ τὴν ἐπείγουσα καὶ καλύτερη ἄμυνα.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ πῦρ ἰσχυρὴ ἄμυνα θὰ εἶναι σὲ κάθε ἐποχὴ μιὰ κατάλληλη ναυτικὴ δύναμη, ἡ ὁποία, ὅταν κυβερνᾶται ἀπὸ συνετοὺς καὶ πεπειραμένους ἀρχηγούς, μὲ τὴν προστασία τῶν φρουρῶν, μὲ τὸ πλεονέκτημα τῶν τόπων καὶ θέσεων, θὰ μπορέσει, ἔστω καὶ ἂν εἶναι σὲ ἀριθμὸ καὶ δύναμη κατώτερη, νὰ ἀμυνθεῖ γενναῖα, νὰ στενοχωρήσει τοὺς ἐπιδρομεῖς, νὰ κάμει μάταιες τίς προσπάθειές των, καὶ μὲ τὸν εὐνοϊκὸ καιρὸ νὰ τοὺς καταστρέψει καὶ νὰ τοὺς ἐκμηδενίσει.

Καθόλου δὲν θεωρῶ κατώτερη τὴν ἄμυνα τῶν ὑπηκόων, ποὺ πάντα πρέπει νὰ τοὺς μεταχειρίζονται καλὰ καὶ νὰ τοὺς παρακρατοῦν, ὥστε νὰ εἶναι πιστοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι, γιὰτὶ ὅταν καταπιέζονται καὶ χρησιμοποιοῦνται ὑπερβολικὰ σὲ ἀγγραφεῖες ἀπὸ τοὺς φεουδάρχες καὶ καμμιὰ φορὰ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Κράτους, μὲ ἐκτελέσεις καὶ ἐξαιρετικὰς ἀστυροτήτες, ὅλα αὐτὰ τοὺς φέρνουν σὲ ἀπόγνωση, ἐγκαταλείπουν τὸ Βασίλειο καὶ πηγαίνουν σὲ χῶρες τούρκικες, καί, ἐρεθισμένοι ὅπως εἶναι, προκαλοῦν ὅλα τὰ κακά, διεγείρουν τοὺς ἐχθροὺς, ἀνοίγουν καὶ διευκολύνουν σ' αὐτοὺς τὸ δρόμο πρὸς τίς προσπάθειες ἐκεῖνες, τίς ὁποῖες ἴσως δὲν σκέπτονται.

Anzi che nelle turbulenze passate, da soggetto di gran com(m)ando, et auttorità appresso il Turco, fu concluso facile l'acquisto del Regno, nella sicura speranza, che al solo aparir dell' Armate, dovessero i paesani, mal contenti del governo, sollevarsi, incontrarli, assisterle, et favorir l'impresa: Questo concetto, pervenuto-mi d' altra parte, mi fu anco confermato dalla virtù dell' Ecc.mo Sig.^r Bailo Contarini, che maggiormente m' obligò ad una più esquisita accuratezza, e diligenza, la quale non riuscì infruttuosa, mentre colle blanditie, con le promesse, col condonnar a sudditi qualche picciolo trascorso, overo con indulgente pena correggerlo, con benefici, vantaggi, sollevi, e con simili altre ben proprie diligenze, e sodisfattioni, ho procurato levar loro ogni passata amarezza, et me ne è sortito, col voler d' Iddio, l' effetto, sperimentando in tutti universalmente gran coraggio, devottione, volontà, e desiderio di cimentar la loro fede, et le vite, per servitio del Sig.^r Dio, della Ser.^{tà} V.; onde sarà bene che dall' Ecc.mi successori non solo, ma da tutti gl' Ill.mi rappresentanti nel Regno, resti coltivata questa buona dispositione, ben castigando gl' eccessi, estirpando i sicarij⁴⁸, tristi, e di mala qualità, ma tralasciar poi quelle correzioni, et severità,

Μάλιστα τὶς περασμένες ταραχές, μεγάλο ἡγετικὸ στέλεχος καὶ αὐθεντία τῶν Τούρκων ἐξέφρασε τῇ γνώμῃ, ὅτι εἶναι εὐκολὴ ἡ κατάκτηση τοῦ Βασιλείου, μὲ τὴν βέβαιη ἐλπίδα ὅτι μόλις ἐμφανισθεῖ ὁ στόλος, οἱ χωρικοὶ ποὺ εἶναι δυσαρεστημένοι μὲ τὴν κυβέρνησιν θὰ ξεσηκωθοῦν καὶ θὰ τοὺς προὔπαντήσουν, θὰ τοὺς βοηθήσουν καὶ θὰ εὐνοήσουν τὴν ἐπιχείρησιν. Τὶς σκέψεις αὐτές, ποὺ τὶς πληροφορήθηκα ἀπὸ ἄλλης πηγῆ, μοῦ τὶς ἐπιβεβαίωσε ἡ δραστηριότητα τοῦ ἐξοχότατου βαίλου κ. Κονταρίνι, καὶ ὑποχρεώθηκα νὰ καταβάλω ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια καὶ φροντίδα, ποὺ δὲν ἦταν ἄκαρπη. Μὲ κολακεῖες, μὲ ὑποσχέσεις, μὲ ἀθωώσεις τῶν ὑπηκόων γιὰ κανένα μικρὸ παράπτωμα, ἢ ἐπανορθώνοντάς το μὲ πιδ ἐπιεικῇ ποινῇ, μὲ εὐεργετήματα, μὲ ὠφελήματα, ἀνακουφίσεις καὶ μὲ παρόμοιες εἰδικὲς ἐνέργειες καὶ ἱκανοποιήσεις, κατόρθωσα νὰ τοὺς κάμω νὰ ἀποβάλουν κάθε προηγούμενη πικρία, καὶ μὲ τῇ βοήθειᾳ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ ἀποκτήσουν ὅλοι γενικὰ πολὺ θάρρος καὶ θέλησιν, ἀφοσίωσιν καὶ ἐπιθυμία, νὰ δοκιμάσουν τὴν πίστη τους καὶ νὰ ἐκθέσουν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Γαληνότητάς σας. Καλὸ θὰ ἦταν συνεπῶς, ὄχι μόνο οἱ ἐξοχότατοι διάδοχοι, μὰ καὶ ὅλοι οἱ ἐκλαμπρότατοι ἀντιπρόσωποι στὸ Βασίλειο, νὰ καλλιεργήσουν τὴν καλὴ αὐτὴ διάθεσιν, τιμωρώντας αὐστηρὰ τὶς ὑπερβολές, ἐκριζώνοντας τοὺς μισθωτοὺς φο-

che colpiscono anco gl' inocenti, mentre simili esemplari risoluzioni, partoriscono, come ho detto, pessimi effetti, male sodisfattione de sudditi, disperatione alienatione dal servitio, dalla dovuta devotione, et obediencia.

Ne a questo passo de tristi, e sicarij, devo tralasciar un grandissimo pregiudizio che riceve il Regno, per la facilità con la quale ottengono dall' Ecc.mi SS.ri Baili di Constantinopoli le realditioni⁴⁹, et salvi⁵⁰, molti anco senza portarsi alla Corte, col semplice mezo di qualche confidente amico, et tal me ne è stato appresentato, prima seguisse la sua espeditione, o sentenza; et perciò si fanno lecito di commetter homicidij, fratricidij, patricidij, estorsioni, violenze, et ogni altra scelleratezza, nulla stimando il rigor della pena, nella sicurezza de salvi predetti; Io però son andato renitente, et ho più vol-

νιάδες⁴⁸, τοὺς ἀθλίους καὶ τῆς κακῆς ποιότητος ἀνθρώπους, καὶ νὰ ἀφήσουν ἐκεῖνες τὶς τιμωρίες καὶ τὶς αὐστηρότητες, ποὺ πλήττουν καὶ τοὺς ἀθώους, ἐνῶ παρόμοιες παραδειγματικὲς ἀποφάσεις γεννοῦν, ὅπως εἶπα, ἀποτελέσματα χειρίστα δυσαρέσκειας τῶν ὑπηκόων, ἀπελπισία καὶ ἀποξένωση ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία, ἀπὸ τὴν ὀφειλόμενη ἀφοσίωση καὶ ὑπακοή.

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῶν ἀθλίων καὶ τῶν μισθωτῶν φοινιάδων δὲν παραλείπω νὰ ἀναφέρω ἓνα πολὺ μεγάλο κακό, ποὺ γίνεται στὸ Βασίλειο, μὲ τὴν εὐκολία ποὺ παίρνουν ἀπὸ τοὺς ἐξοχότατους κυρίους βάλιους τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπαλλακτικὰ ἔγγραφα⁴⁹ καὶ διαβατήρια⁵⁰, καὶ μάλιστα πολλὰ δίχως νὰ πᾶνε στὸ γραφεῖο τους, ἀλλὰ ἀπλῶς μὲ τὸ μέσο κάποιου ἐμπιστου φίλου. Καὶ ἓνα τέτοιο μοῦ παρουσιάστηκε πρὶν νὰ χρησιμοποιηθεῖ. Γι' αὐτὸ θεωροῦν νόμιμη τὴν ἐκτέλεση ἀνθρωποκτονιῶν, ἀδελφοκτονιῶν, πατροκτονιῶν, ἐξαναγκασμῶν, βιαιοτήτων καὶ κάθε ἄλλου κακουργήματος, καὶ δὲν λαμβάνουν καθόλου ὑπόψει τὴν αὐστηρότητα τῆς ποινῆς, γιατί ἔχουν τὴν ἀσφάλεια τῶν

⁴⁸) Sicarii, ἦταν ἐπαγγελματίες κακοῦργοι, ποὺ ἐκτελοῦσαν ἐγκλήματα γιὰ λογαριασμὸ ἄλλων.

⁴⁹) Realdir, λέξη βενετσάνικη ποὺ σημαίνει: ἐπανεξέταση τῆς δίκης, ἀναψηλάφηση. Φαίνεται ὅτι οἱ ἐπαγγελματίες κακοῦργοι καὶ οἱ ἄλλοι κακοποιοὶ κατέφευγαν στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τοὺς ἐφοδίαζαν μὲ ἀπαλλακτικὰ ἔγγραφα οἱ βάλιοι καὶ ἔτσι μποροῦσαν νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τους ἀνενόχλητοι.

⁵⁰) Τὸ Salvo καὶ Salvacondotto, ἦταν χαριστική πράξη μὲ τὴν ὁποία χαρίζοταν ἢ μετατρεπόταν ἡ ποινὴ ἢ δίδοταν γενικὴ ἀμνηστεια, στοὺς στασιαστὲς ἢ ἄλλους κατὰδικους. Εἰδικότερα ἦταν ἔγγραφο ποὺ δίδοταν σὲ ἐμπόλεμη κατάσταση σὲ ὀρισμένα πρόσωπα, γιὰ νὰ κινοῦνται ἐλεύθερα μέσα στὴν ἐπικράτεια καὶ νὰ εἰσέρχονται σ' αὐτή.

te recusato l' admissione, secondo i delitti, et qualità di persone, che però sarà forse seguita, usando anco di presentar i salvi a SS.ri Rettori, quando trovano renitenza nel generale, seben contro gl' ordini degl' Ecc.mi Seg.ri, con grandissima mormoratione, e displicenza de sudditi, gravemente tiraneggiati, oppressi, e vilipesi da questi tristi, senza che ardischino meno aprir la bocca, non che dolersene: affare che merita certo qualche compenso, e deliberatione di V. Ser.tà a grandissimo publico vantaggio, consolatione, e sollevamento de sudditi.

Niente manco desiderosa, e pronta alla difesa, ho ritrovato la nobiltà Veneta, Cretense, e Cittadini ancora; che tutti a gara concorrevano, con le volontà, con l' esibitioni delle vite stesse, anzi che al primo cenno, che le fecci dell' intentioni della Ser.tà V. per qualche offerta nelle gravissime spese all' hora correnti, con ogni più pronta dimostratione le Città tutte concorsero all' esibir non solo le facoltà, per la summa tra tutte de ducati 100 m. Venetiani, quantità considerabile nella strettezza, e miseria, in che sono; ma anco le vite, figlioli et quel più che si poteva desiderare, con mia grandis-

παραπάνω διαβατηρίων. Ἐγὼ ὁμῶς δὲν τὰ πίστευα αὐτὰ καὶ πολλὰς φορὰς ἀρνήθηκα νὰ ἐπιτρέψω τὴν εἴσοδο, ἀνάλογα μὲ τὰ ἐγκλήματα καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν ἀτόμων. Ἀλλὰ ὁμῶς ἡ ἄδεια εἰσόδου μποροῦσε νὰ δοθεῖ ἀπὸ τοὺς κυρίους ρετούρηδες, στοὺς ὁποίους ἐπιδεικνύουν τὰ διαβατήρια αὐτά, ὅταν συναντήσουν ἄρνηση τοῦ Γενικοῦ (Προβλεπτῆ), παρὰ τὶς διαταγὰς τῶν ἐξοχότατων Γραμματικῶν. Καὶ αὐτὸ κάνει τοὺς ὑπηκόους νὰ μουρμουρίζουν καὶ νὰ δυσαρעστοῦνται, γιὰτὶ βασανίζονται βαρύντατα, καταπιέζονται καὶ ἐξευτελίζονται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἄθλιους δίχως νὰ τολμοῦν νὰ μιλήσουν, παρ' ὅλο πὺν ὑποφέρουν. Ζήτημα ποὺ ἀσφαλῶς ἀξίζει κάποια τακτοποίηση, γιὰ τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἀποφασίσαι ἡ Γαληνότητά σας, γιὰτὶ θὰ ἔχει πολὺ μεγάλη δημοσία ὠφέλεια, καὶ θὰ παρηγορήσει καὶ θὰ ἀνακουφίσει τοὺς ὑπηκόους.

Παρατήρησα, ὅτι οἱ εὐγενεῖς Βενετοί, οἱ εὐγενεῖς Κρητικοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄστοι δὲν ἐπιθυμοῦν λιγότερο τὴν ἄμυνα. Ὅλοι συναγωνίζονται καὶ θέλουν νὰ προσφέρουν καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους. Μάλιστα στὸ πρῶτο νεῦμα, ποὺ τοὺς ἔκανε ἡ Γαληνότητά σας γιὰ κάποια προσφορὰ στὰ βαρύντατα ἔξοδα ποὺ ἔχει τώρα, μὲ τὴν πιδ μεγάλη ἐπιδεικτικότητα συναγωνίστηκαν ὅλες οἱ πόλεις νὰ προσφέρουν ὄχι μόνο τὸν πλοῦτο τους, δηλ. ἑκατὸ χιλιάδες βενετσάνικα δονκᾶτα, ποσότητα σημαντικὴ σὲ σχέση μὲ τὶς ἐλλείψεις καὶ τὴν ἀθλιότητα στὴν ὁποία βρίσκονται, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴ ζωὴ τους καὶ τὰ παιδιά τους, δηλ. ἐκεῖνο

sima sodisfattione, e contento, come devotamente avisai; onde cessa questo dubbio, et falso riuscirà sempre il concetto de Turchi, se sarà coltivata, e mantenuta ne sudditi, la devotione nella quale, posso affermar la Serenità Vostra, d' haverli lasciati.

Necessario anco riesce alla difesa, e mantenimento del Regno, il tenerlo provveduto di militie, vittuvarie, munitioni, apprestamenti, armizzi, corpi di galera, e simili, de quali grandissimo è il consumo, et le Città, fortezze, Arsenali affatto sprovveduti; et pur da questo dipenderà sempre il buon esito degli affari la preservatione, e sicurezza sua, e de sudditi; Ho portato più volte li bisogni, con le notte distinte; Ma non stimerei mal partito, anzi di sommo vantaggio, e profitto, l' espedir in tempo di pace, un deposito di tutte le cose necessarie, a portione nelle Città, fortezze, et Arsenali im-particolare, da esser conservato alle sole occorrenze, sotto pene severissime, non tralasciando però d' inviar le provisioni bisognose alla giornata, perche quando poi improvvisi succedono gl' accidenti, non così facili riescono l' espeditioni, che incontrano in difficoltà

ποῦ περισσότερο θὰ μποροῦσε κανεῖς νὰ ἐπιθυμήσει, πρὸς μεγάλη μου ἱκανοποίηση καὶ εὐχαρίστηση, ὅπως εὐλαβῶς ἀνέφερα. Παύει συνεπῶς ἡ ἀμφιβολία ἐκείνη καὶ ψεύτικη θὰ ἀποδειχτεῖ ἡ σκέψη τῶν Τούρκων, ἂν καλλιεργηθεῖ καὶ διατηρηθεῖ στοὺς ὑπηκόους ἡ ἀφοσίωση, στὴν ὁποία τοὺς ἄφησα, ὅπως μπορῶ νὰ βεβαιώσω γι' αὐτὸ τὴ Γαληνότητά σας.

Ἀναγκαῖο ἐπίσης εἶναι γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ τὴ διατήρηση τοῦ Βασιλείου, νὰ εἶναι ἐφοδιασμένο μὲ στρατό, τρόφιμα, πολεμεφόδια, ἐφόδια διάφορα, ἐξαρτήματα πλοίων, γαλέρες καὶ τὰ παρόμοια, τῶν ὁποίων γίνεται πολὺ μεγάλη κατανάλωση ὥστε πόλεις καὶ φρούρια νὰ ἔχουν μεγάλη ἔλλειψη. Καὶ ὅμως ἀπ' αὐτὰ θὰ ἐξαρτηθεῖ ἡ καλὴ ἔκβαση τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ διατήρηση καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν ὑπηκόων.

Ἀνέφερα πολλὰς φορὲς γιὰ τὶς ἀνάγκες μὲ τὶς γνωστὲς συνθῆκες. Ἀλλὰ δὲν θεωρῶ ἄσκοπο, ἀντίθετα μάλιστα θεωρῶ πὼς εἶναι ἀναμφισβήτητα ἐξαιρετικὰ ὠφέλιμο καὶ πλεονεκτικό, νὰ σταλεῖ στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης μιὰ παρακαταθήκη ὅλων τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων κατὰ ἀναλογία στὶς πόλεις, στὰ φρούρια καὶ ἰδιαίτερα στοὺς ταρσανάδες, τὰ ὁποῖα πράγματα πρέπει νὰ διαφυλαχθοῦν σὲ περίπτωση ἀνάγκης, μὲ ποινὲς αὐστηρότατες, ἀλλὰ δίχως νὰ παραμεληθεῖ ἡ ἀποστολὴ τῶν προμηθειῶν, ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴ συνηθισμένη κατανάλωση. Γιατί, ὅταν ἀπρόοπτα παρουσιαστοῦν τὰ γεγονότα, δὲν θὰ εἶναι τόσο εὐκο-

de passaggi, de Vasselli, de tempi contrarij, de tante altre opposizioni, come è successo nel tempo del mio Generalato, che nelle maggiori urgenze, son stato fin quattro mesi continui, non solo senza soccorsi et aiuti, ma anco senza lettere, ne aviso alcuno ; onde all' oscuro di tutti li trattati, e resolutioni, meno potevo deliberar alcuna cosa profitevole al servitio della Ser.tà V.; oltre che possono con facilità esser serrati i passi, levati li soccorsi, con evidente rischio della perdita del Regno.

L' esperienza delle passate occorrenze, mi ha documentato, et fatto preveder li pericoli, che mi necessitano a riverentemente raccordarli all' Ecc.ze W.; le quali, quando haveranno il Regno ben provveduto delle cose necessarie, munito pressidiato di gente, e capi di qualità, d' esperienza, gli Arsenali provisionati, potrà certo assicurarsi di render, non solo dubbioso l' esito, a chi tenterà l' impresa, ma bravamente diffenderlo, et mantenerlo ; consistendo in ciò la più rigorosa difesa ; favorita massime dalli venti Maestrali, che continuivamente regnano l' estate, ne lascia a chi si sia l' approdar il Regno, se non nei luochi, e Porti ben guardati, et sicuri ;

λες οἱ ἀποστολές, γιατί θὰ συναντοῦν δυσκολίες στὰ περάσματα, στὰ πλοῖα, στοὺς ἐνάντιους καιροὺς καὶ σὲ τόσες ἄλλες ἀντιξοότητες, ὅπως συνέβη τὸν καιρὸ τῆς ὑπηρεσίας μου, ὁπότε στὶς πὺδ ἐπείγουσες ἀνάγκες, ἔμεινα τέσσερις συνεχεῖς μῆνες ὄχι μόνο δίχως ἐνισχύσεις καὶ βοήθεια, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ δίχως ἐπιστολές καὶ εἰδήσεις. Ἔτσι, μέσα στὴν ἄγνοια τῶν πραγμάτων καὶ ἀποφάσεων δὲν μποροῦσα νὰ πάρω καμμιά ἀπόφαση, ὠφέλιμη γιὰ τὴν ὑπηρεσία τῆς Γαληνότητάς σας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω, μὲ εὐκολία μποροῦν νὰ κλείσουν τὰ περάσματα ἐρμητικά, ὥστε νὰ μὴν μποροῦν νὰ σταλοῦν βοήθειες, μὲ προφανῆ κίνδυνο νὰ χαθεῖ τὸ Βασίλειο.

Ἡ πείρα τῶν περασμένων περιστάσεων μὲ ἔκαμε νὰ διαπιστώσω καὶ νὰ προβλέψω τοὺς κινδύνους, καὶ μὲ ἀνάγκασαν νὰ ἀναφέρω εὐλαβῶς στὶς ἐξοχότητές σας, πῶς, ὅταν θὰ ἔχουν τὸ Βασίλειο καλὰ ἐφοδιασμένο μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια, μὲ φρουρές, μὲ ἀρχηγοὺς ποιότητας καὶ πείρας, καὶ τοὺς ταρσανάδες ἐφοδιασμένους, θὰ εἶναι δυνατὸν ἀσφαλῶς νὰ καταστεῖ βέβαιο, ὅτι, ὄχι μόνο ἀμφίβολη θὰ εἶναι ἡ ἐκβασὴ σ' ἐκεῖνον, ποὺ θὰ τολμήσει τὴν ἐπιχείρηση, ἀλλὰ γενναῖα θὰ ὑπερασπίσουν καὶ θὰ διατηρήσουν τὸ Βασίλειο, ὀργανώνοντας ἐκεῖ τὴν ἰσχυρότερη ἄμυνα, ποὺ θὰ εὐνοεῖται κυρίως ἀπὸ τοὺς δυτικούς ἀνέμους, ποὺ συνεχῶς κυριαρχοῦν ἐκεῖ τὸ θέρος, καὶ δὲν ἐπιτρέπουν σ' ὅποιο νὰ ᾖ νὰ προσορμιστεῖ στὸ Βασίλειο, παρὰ μόνο σὲ τόπους

Et quando la Serenità Vostra preavertita formerà corpo di conveniente Armata, che non le riuscirà difficile, come ho sopraccennato, levando dall' Isole d' Arcipelago gente, e Marinari, che a gara concorrono, et si portano al servitio, potrà anco anticipar, e prevenir li disegni de Turchi, coll' invaderli, attaccargli nell' Isole stesse, levargli i soccorsi de biscotti impaticolare di Negroponte, le genti, et aiuti; ben certa la Serenità Vostra, che al solo comparir dell' Armate; le Isole tutte si renderanno all' obediencia desiderata, senza ostacolo, o contradition alcuna, ed io ne ho havuto a quel tempo, espressi testimonij, e segni evidenti, con proferte, et esibitioni d' armar Vasselli, e galere a tutte loro spese, quando gli fossero sumministrati i corpi et armizzi: Et quelli di Brazzo di Maina, mi fecero offerta di X m. huomeni, con quali s' obligavano d' opporsi non solo alla potenza del Turco; ma render all' obediencia la Morea tutta, favoriti da Vostra Serenità de soli Capi da commando, et qualche numero d' Arme: conservo anco appresso di me la lettera stessa, scrittami da quel Vescovo, coll' intervento de tutti i principali; che son avvisato habbino, con le lacrime a gli occhi, inteso

καὶ λιμάνια ἀσφαλῆ καὶ καλὰ φρουρούμενα. Καὶ ὅταν ἡ Γαληνότητά σας προειδοποιηθεῖ καὶ ἀποστείλει ἀνάλογη μοῖρα στόλου, πρᾶγμα ποὺ δὲν θὰ εἶναι δύσκολο, ὅπως ἀναφέρω παραπάνω, ἐπιστρατεύοντας κόσμο ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ναῦτες, ποὺ συναγωνίζονται ποῖος νὰ ἔλθει στὴν ὑπηρεσία, θὰ μπορέσει νὰ προλάβει τὰ σχέδια τῶν Τούρκων, εἰσβάλλοντας καὶ χτυπώντας τους στὰ ἴδια τὰ νησιά, ἀφαιρώντας ἀπ' αὐτοὺς τὴν δυνατότητα βοήθειας σὲ παξιμάδια κυρίως ἀπὸ τὴν Εὐβοία, σὲ ἀνθρώπους καὶ ἐνισχύσεις. Πρέπει νὰ εἶναι βέβαιη ἡ Γαληνότητά σας, ὅτι μόλις παρουσιαστεῖ ὁ στόλος στὰ νησιά ὅλα θὰ προσχωρήσουν στὴν ἐπιθυμητὴ σ' αὐτὰ ὑπηκοότητα, δίχως ἐμπόδια ἢ καμμιὰ ἀντιλογία. Ἐγώ, τότε ποὺ ἤμουν ἐκεῖ, εἶχα φανερὲς μαρτυρίες καὶ προφανῆ σημεῖα προσφορᾶς γιὰ ἐξοπλισμὸ πλοίων καὶ γαλερῶν, μὲ ὅλα τὰ ἔξοδα εἰς βάρος τους, στὴν περίπτωσι ποὺ θὰ τοὺς χορηγηθοῦν τὰ σκάφη καὶ τὰ πολεμοφόδια. Καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Μπράτσο ντὶ Μάινα μοῦ πρόσφεραν δέκα χιλιάδες ἄνδρες, μὲ τοὺς ὁποίους ἀναλάμβαναν τὴν ὑποχρέωσι νὰ ἀντισταθοῦν, ὄχι μόνο στὴ δύναμι τοῦ Τούρκου μὰ νὰ ἀποκαταστήσουν ὁλόκληρο τὸ Μοριά στὴ Βενετσάνικη διοίκηση ἀρκεῖ νὰ τοὺς παραχωρήσει ἡ Γαληνότητά σας τοὺς διοικητὲς καὶ μερικὰ ὅπλα. Μάλιστα ἔχω μαζί μου τὴν ἴδια τὴν ἐπιστολή, ποὺ μοῦ ἔγραψε ὁ ἴδιος ὁ ἐπίσκοπος τοῦ τόπου, ὕστερα ἀπὸ σύστασι ὅλων τῶν προυχόντων καὶ μὲ εἰδοποίησε, μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ὅτι ἔχουν

l' accomodamento, nelle speranze concepite di sottrarsi dalla Tiranide del Turco, et ridursi alla devotione di Vostra Serenità, tanto da loro bramata, et desiderata. Concludo di nuovo, che anco dalla Potenza Ottomana resterà sempre illeso il Regno di Candia; se sarà da Vostra Serenità anticipatamente provveduto, perchè non è questo quello di Cipro tanto vicino a Turchi, e facile all' invasione, alli soccorsi delle loro armate, con popoli mal' affetti; anzi tutto all' opposito, lontano dall' invasioni, sudditi fedeli, ben provveduto, guardato, ed in stato certissimo da diffendersi da chi si sia, et lo prometto all' Ecc.ze W.; in parola d' honore di verità; anzi che bramavo l' occasione di comprobarglelo con effetti, et di cimentar gloriosamente la mia debolezza, per il loro servitio, se ben afflitto, e travagliato da tante indispositioni, nella certa speranza di riuscirne con honore, riputatione, et vantaggio de gl' interessi di Vostra Serenità; alla quale non devo taccere il pregiudizio, che a mio parere apportano a gl' interessi del Regno; li Vasselli, e Galere Ponentine di Malta, e Fiorenza, che con le loro continue insolenze non svalleggiando le terre, Vasselli, et sudditi de Turchi non solo, ma di

κατανοήσει τὴ συμφωνία, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ Τούρκου, καὶ νὰ ξαναγίνουν ἀφοσιωμένοι ὑπὲρ τοῦ Γαληνότητάς σας, ποὺ τόσο τὸ θέλουν καὶ τὸ ἐπιθυμοῦν. Καὶ καταλήγω καὶ πάλι: Καὶ ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴ Δύναμι θὰ παραμείνει πάντα ἄθικτο τὸ Βασίλειο τῆς Κρήτης, ἂν προκαταβολικὰ προβλέψει ἡ Γαληνότητά σας. Γιατὶ δὲν εἶναι σὰν ἐκεῖνο τῆς Κύπρου, τόσο κοντὰ στοὺς Τούρκους καὶ εὐκολο στὴν εἰσβολή, στὶς ἐνισχύσεις τῶν στόλων τοῦ μὲ ἀνθρώπους μὲ κακὰς διαθέσεις. Ἀντιθέτως μάλιστα εἶναι μακριὰ ἀπὸ εἰσβολές, οἱ ὑπὲρ σας εἶναι πιστοί, τὸ Βασίλειο εἶναι καλὰ ἐφοδιασμένο, φρουρεῖται καλὰ, καὶ εἶναι σὲ θέσιν νὰ ἀμυνθεῖ ἐναντίον ὁποιοδήποτε. Αὐτὸ τὸ ὑπόσχομαι στὶς ἐξοχότητές σας, στὸ λόγο τῆς τιμῆς τῆς ἀλήθειας. Καὶ μάλιστα περὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸ διαπιστώσω μὲ ἔργα καὶ νὰ διακινδυνεύσω ἑνδοξὰ τὴν ἀδυναμία μου, γιὰ τὴν ἐντυπωσίσην σας, παρ' ὅλο ποὺ ἤμουν πολὺ πικραμένος καὶ βασανισμένος ἀπὸ τόσες ἀδιαθεσίες, μὲ τὴν πλήρη βεβαιότητα, ὅτι θὰ τὸ ἐπιτύχω μὲ τιμὴ, ὑπόληψη καὶ ὠφέλεια τῶν συμφερόντων τῆς Γαληνότητός σας, στὴν ὁποία δὲν μπορῶ νὰ ἀποσιωπήσω τὴ ζημιὰ, ποὺ, κατὰ τὴν κρίση μου, προκαλοῦν στὰ συμφέροντα τοῦ Βασιλείου, τὰ πλοῖα, οἱ γαλέρες καὶ τὰ πολεμικὰ τῆς Μάλτας καὶ τῆς Φιορέντζας, ποὺ μὲ τὶς συνεχεῖς προκλήσεις ληστεύουν ὅχι μόνον τῆς χώρας, τὰ πλοῖα καὶ τοὺς ὑπηκόους τῶν Τούρκων, μὰ ἀκόμη καὶ τῆς Γαληνότητάς σας. Μ'

Vostra Serenità ancora; Conche si rendono a tutti odiosi, et neccesitano Turchi stessi ad uscir con Armate, et grosse forze in Mar bianco, per la propria diffesa, e sicurezza; mentre per altro affatto abandoneriano la navigatione, della quale rimarebbe la Serenità Vostra assoluta padrona, con notabilissimo vantaggio del Regno, et sudditi; et dubbito certo (prego Dio riuscir mendace) che questi siano una volta cagione d' un' aperta guerra; perche resi impatienti Turchi, da tanti danni, et oltraggi, indubitatamente risolveranno vendicarsene, l' occasione poi, ovvero il caso, porgerà loro comodo di qualche altro tentativo, secondo la dispositione buona, o mala, del Capitan Bassà, et altri Capi; ad ogni modo sempre con spesa, travaglio, e danno al Regno a sudditi di Vostra Serenità, la qual resta supplicata dal proprio servitio, alli più necessarij riflessi in questa materia; per le resolutioni, et ripieghi, che stimerà convenienti.

Ho io procurato di continuo, tenerli lontani dal Regno, proibendole ogni comodo, rinfrescamento, et l' acqua ancora; per levar tutti i pretesti a Turchi, che siano fomentati, protetti, et ricoverati, restati, et da Rappresentanti la Serenità Vostra; mi diede

αὐτὲς τὶς ἐνέργειες γίνονται σ' ὅλους μισητοὶ καὶ ἀναγκάζουν τοὺς ἰδίους τοὺς Τούρκους νὰ βγοῦν μὲ τὸ στόλο καὶ μὲ μεγάλες δυνάμεις στὴν Ἀσπρὴ Θάλασσα, γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἄμυνά τους καὶ τὴν ἀσφάλειά τους· ἐνῶ ἄλλιῶς θὰ ἐγκατέλειπαν τὴ θαλασσοπλοΐα, καὶ θὰ ἔμενε ἡ Γαληνότητά σας ἀπόλυτη κυρίαρχη, μὲ σημαντικότερο κέρδος τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν ὑπηκόων. Καὶ φοβοῦμαι βέβαια, (ὁ Θεὸς νὰ μὲ διαψεύσει), ὅτι αὐτὸ θὰ εἶναι μιὰ φορὰ αἰτία ἐνὸς ἀνοικτοῦ πολέμου. Γιατί, ἐπειδὴ ἀνησύχησαν οἱ Τούρκοι τώρα καὶ τόσα χρόνια καὶ ὑβρίστηκαν, ἀναμεισιβήτητα θὰ ἀποφασίσουν νὰ ἐκδικηθοῦν. Ἡ εὐκαιρία δέ, ἢ μᾶλλον ἡ ἀφορμή, θὰ τοὺς διευκολύνει νὰ κάμουν καμμιά ἄλλη ἀπόπειρα, ἀνάλογα μὲ τὴν καλὴ ἢ κακὴ διάθεση τοῦ Καπουδὰν πασὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν. Ὅπωςδὴποτε, πάντα μὲ ἔξοδα, φασαρίες καὶ ζημιὰ τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν ὑπηκόων τῆς Γαληνότητάς σας, τὴν ὁποία ἱκετεύει ἡ ἴδια ἡ ὑπηρεσία της νὰ σκεφθεῖ καὶ νὰ πάρει τὶς ἀναγκαῖες ἀποφάσεις, ποὺ θὰ κρίνει πρέπουσες στὸ ζήτημα αὐτό.

Ἐγὼ ἐφρόντιζα συνεχῶς νὰ τοὺς κρατῶ μακριὰ ἀπὸ τὸ Βασίλειο, ἀπαγορεύοντάς τους κάθε εὐκολία καὶ ἀναψυχή, καὶ τὸ νερὸ ἀκόμη, γιὰ νὰ ἀποτρέψω ὅλες τὶς προφάσεις τῶν Τούρκων, ὅτι δηλαδὴ ὑποθάλλονται, προστατεύονται, παραμένουν καὶ φιλοξενοῦνται ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Γαληνότητάς σας. Μοῦ ἔδωσε ἀφορμὴ

modo di confermar retta intentione di Vostre Eccellenze, la presa del Vassello Livornese, fatta dalla virtù, e valore, degno certo di commendatione, dell' Ill.mo Sig.^r Cap.no del Golfo Giustiniano, mentre in assenza di quello della Guardia, assisteva alla custodia del Regno, et con la liberatione di tanti schiavi Turchi, col castigo del padrone, e colpevoli, con la confiscation delle robbe, e Vassello; s' ebbe largo campo di rimostar alla Porta, la buona volontà di Vostra Serenità, che meno perdona a Christiani, et amici, quando sono ritrovati a danneggiar i sudditi Musulmani; il che ampliato, et rifferito dalla molta virtù, e valore, dell' Ecc.mo Vice Bailo Contarini, ha grandemente profitatto il servitio, et l' affare, che all' hora correva; Repplico che per mio humil senso, stimerei che si dovesse procurar di distornarli da quella navigatione, altrimenti trattar seco, con ogni rigor per levar l' occasione de disturbi, et indolenze de Turchi.

Anco l' introductione delle Mainote, che se bene caminano sotto questo titolo, sono, per lo più armate da medesimi Ponentini, non senza qualche suddito di Vostra Serenità, si rende insopportabile,

νὰ ἐπιβεβαιώσω τὴ σωστὴ πρόθεσις τῶν ἐξοχότητων σας, ἡ σύλληψις τοῦ λιβορνέζικου πλοίου, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τῆ δραστηριότητα καὶ τὴν ἀνδρεία (ποὺ ἀξίζει ἀσφαλῶς νὰ ἐπαινεθεῖ) τοῦ ἐκλαμπρότατου καπετάνιου τοῦ Κόλπου κ. Γκιουσιτινιάνο, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀπουσία τοῦ καπετάνιου τῆς φρουρᾶς βοηθοῦσε γιὰ τὴ φρούρηση τοῦ Βασιλείου, καὶ μετὴν ἀπελευθέρωση τόσων Τούρκων σκλάβων, μετὴν τιμωρία τοῦ πλοιοάρχου, καὶ τῶν ὑπαιτίων, μετὴ δήμευση τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ πλοίου, καὶ δόθηκε ἀφορμὴ σοβαρὰ νὰ γίνῃ ἐπίδειξις στὴν Πύλη τῆς καλῆς θέλησος τῆς Γαληνότητάς σας, ποὺ δὲν συγχωρεῖ οὔτε στοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς φίλους, ὅταν συλλαμβάνονται νὰ ζημιώνουν τοὺς Μουσουλμάνους ὑπηκόους. Τὸ ζήτημα αὐτὸ μεγαλοποιήθηκε καὶ διαλαλήθηκε ἀπὸ τὸν ἐνάρετο καὶ ἀνδρεῖο ἐξοχότατο ὑποβάιλο Κονταρίνι καὶ πολὺ συνέβαλε στὴν ἐξυπηρέτησι τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ὑπόθεσος ποὺ συνέβαινε τότε. Ἐπαναλαμβάνω, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη κρίνω πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ καταβληθεῖ φροντίδα γιὰ νὰ τοὺς ἀποτρέψουν ἀπ' αὐτὰ τὰ ταξίδια, ἀλλοιῶς θὰ τοὺς μεταχειριστεῖ κανεὶς μετὰ κάθε αὐστηρότητα, γιὰ νὰ ἀφαιρέσει τὴν εὐκαιρία ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ ταραχὰς καὶ παράπονα.

Ἀκόμη καὶ ἡ εἴσοδος τῶν πλοίων (στὸ Βασίλειο) ἀπὸ τὴ Μάινα, ποὺ παρ' ὅλο ποὺ ταξιδεύουν μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τὶς περισσότερες φορές εἶναι ἐπανδρωμένα ἀπὸ τοὺς ἴδιους πονεντίνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους

et necessario il rimedio; perche da piccoli e bassi principij, sortiscono poi alle volte effetti di gran momento, et di peggiori conseguenze; Questi assediano il Regno, mentre non ardisce barca, o Vasselto alcuno uscir dall' Isole, nel dubbio, anzi sicurezza d'esser svalleggiato, poiche non la perdonano ne a sudditi Turcheschi, ne di Vostra Serenità; ma indifferentemente arrestano, spogliano, e depremano, quanti incontranno; et nella frequenza de viaggi, velocità delle feluche, in numero considerabile, niuno certo va esente; l' istesse fregate da Tine, con pubblici dispacci, ben spesso provano il loro rigore; onde, s' anco in questo, non sprezzabile negotio da non trascurarsi, Vostra Serenità non applica quanto prima il rimedio, posso presagirle certa qualche maggior danno, o sconcerto; forse niente inferiore a quello di fresca memoria d' usocchi⁵¹.

Qualche cosa doverei dire dell' inclinatione de nobili Veneti, Cretensi, del ritto Greco, e Latino; ma essendo questo più volte capitato a notitia di Vostre Eccellenze, con le relationi di tanti al-

δὲν λείπουν καὶ μερικοὶ ὑπῆκοοι τῆς Γαληνότητάς σας, γίνεται ἀνυπόφορη, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ βρεθῇ ἡ θεραπεία. Γιατὶ ἀπὸ μικρὴ καὶ ἀσήμαντη ἀφορμὴ γεννοῦνται καμμιά φορὰ ζητήματα σοβαρότατα καὶ μὲ τὶς χειρότερες συνέπειες. Τὰ πλοῖα αὐτὰ πολιορκοῦν τὸ Βασίλειο, καὶ δὲν τολμᾷ βάρκα ἢ πλοῖο νὰ βγῇ ἀπὸ τὰ νησιά, γιατί φοβοῦνται, ἢ μᾶλλον εἶναι βέβαιοι, ὅτι θὰ τὰ ληστεύουν, ἀφοῦ δὲν παραλείπουν νὰ ληστεύουν τόσο τοὺς ὑπηκόους τῶν Τούρκων ὅσο καὶ τοὺς ὑπηκόους τῆς Γαληνότητάς σας, ἀλλὰ ἀδιάφορα σταματοῦν, κουρσεύουν καὶ ληστεύουν ὅποιον συναντήσουν. Καὶ μὲ τὴ συχνότητα τῶν ταξιδιῶν, τὴν ταχύτητα ποὺ τρέχουν οἱ φελοῦκες σὲ μεγάλο ἀριθμὸ, κανεὶς ἀσφαλῶς δὲν ἐξαιρεῖται. Κι αὐτὲς οἱ φρεγάτες τῆς Τήνου, μὲ δημόσια ἔγγραφα, πολὺ συχνὰ δοκιμάζουν τὴ σκληρότητά τους. Συνεπῶς, ἐὰν καὶ στὸ ζήτημα αὐτό, ποὺ δὲν εἶναι γιὰ περιφρόνηση, καὶ δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῇ, δὲν ἐφαρμόσει ἡ Γαληνότητά σας τὸ ταχύτερο τὴν θεραπεία, μπορῶ νὰ σᾶς προείπω ὡς βέβαια κάποια μεγάλη ζημιὰ ἢ ταραχὴ, ἀσφαλῶς ὄχι κατώτερη ἀπὸ ἐκείνη τὴν πρόσφατη τῶν Οὐσκόκων⁵¹.

Κάτι πρέπει νὰ πῶ γιὰ τὶς τάσεις τῶν εὐγενῶν Βενετῶν, τῶν Κρητικῶν, τοῦ ὀρθόδοξου καὶ τοῦ λατινικοῦ δόγματος. Ἀλλὰ ἐπειδὴ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔχουν ἀναφέρει πολλὰς φορὰς στὶς ἐξοχότητές σας μὲ

⁵¹) Οἱ Οὐσκόκοι ἦταν Σερβοκροάτες φυγάδες, σλαβικῆς καταγωγῆς ποὺ εἶχαν καταφύγει στὶς ἀκτὲς τῆς Ἀλβανίας, καὶ τῆς Δαλματίας καὶ εἶχαν γίνει τρομεροὶ πειρατές.

tri Ecc.mi precessori, et particul.te con ogni diligenza, et distintione, dall' Ecc.mi Inquisitori ultimamente ritornati, per non multiplicar il tedio, dirò solo succintamente, mio particolar pensiero esser sempre stato di tenerli uniti in amore, pace, e quiete, nel solito posto ambi li ritti, latino, e Greco, procurato di levar le dissentioni, non essendovi cosa che possi maggiormente pregiudicare a pubblici interessi, et cagionar tumulti, che li rispetti della religione, che perciò ho voluto resti sempre illesa, et conservata, così l' una, come l' altra nelle concessioni, e privilegi soliti, et li preti, e calogeri rispetati, come conviene; particul.te li Greci, li quali sono in gran veneratione, et possono di voglia loro disporre le volontà, et haveri de sudditi; massime quando sono di spirito, et in credito, che per ciò non stimerei mal impiegata qualche spesa, che Vostra Serenità facesse, di picciol assegnamento a Papadi de Casali, per tenerli ben affetti, mentre com' ho detto, dalla loro volontà dipende sempre l' arbitrio de paesani, che ben impressi da essi, della dovuta fede, e devotione al suo Prencipe, non è dubbio alcuno, che in tutte l' occasioni impiegheranno prontamente le vite, e facoltà; così

τις ἐκθέσεις τοὺς τόσους ἄλλοι ἐξοχότατοι προηγούμενοι Γενικοὶ Προβλεπτὲς καὶ ἰδιαίτερα μὲν κάθε ἐπιμέλεια καὶ λεπτομέρεια οἱ ἐξοχότατοι Ἐξεταστές, ποὺ ἐπέστρεψαν τελευταῖα, γιὰ νὰ μὴν πολλαπλασιάσω τὴν ἐνόχληση, θὰ πῶ μόνο συνοπτικὰ τὴ δική μου γνώμη, ποὺ εἶναι : νὰ κρατοῦνται ἐνωμένοι στὴν ἀγάπη, τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἡσυχία, στὴν ἴδια θέση, ἴση καὶ γιὰ τὰ δύο δόγματα, λατινικὸ καὶ ἑλληνικόν, φροντίζοντας νὰ πάψουν οἱ διχόνοιες. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ζημιώσῃ σοβαρότερα τὰ δημόσια συμφέροντα καὶ νὰ δημιουργήσῃ ιατραχίες, ὅσο ἡ εὐλάβεια πρὸς τὴ θρησκεία. Γι' αὐτὸ προσπαθήσα νὰ παραμένει πάντα ἀθικτὴ, καὶ νὰ διατηρεῖται τόσο τὸ ἓνα ὅσο καὶ τὸ ἄλλο δόγμα μέσα στὶς παραχωρήσεις καὶ στὰ συνήθη πρόνομια, καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ καλόγεροι νὰ εἶναι σεβαστοί, ὅπως πρέπει, ἰδιαίτερα οἱ Ἕλληνες, ποὺ τοὺς σέβονται πολὺ καὶ ἔχουν τὴ δυνατότητα, ἂν θέλουν, νὰ ἐπηρεάσουν τὴ θέληση καὶ νὰ διαθέσουν τὰ ὑπάρχοντα τῶν ὑπηκόων, καὶ κυρίως ὅταν εἶναι μορφωμένοι καὶ ἔχουν κῦρος. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ νομίζω πῶς δὲν θὰ ἦταν ἄσκοπη κάποια δαπάνη, ποὺ θὰ διέθετε ἡ Γαληνότητά σας γιὰ ἓνα μικρὸ μισθὸ τῶν παπάδων τῶν χωριῶν, γιὰ νὰ τοὺς ἔχει ἀφοσιωμένους. Γιατί, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὴ θέλησή τους ἐξαρτᾶται πάντα ἡ διάθεση τῶν χωρικῶν, ἐπειδὴ τοὺς ἐπηρεάζουν πολὺ, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι σὲ κάθε περίπτωσι θὰ ἀφιερῶσουν πρόθυμα τὴ ζωὴ τους καὶ τὴν πε-

grand' esperimentandosi la veneratione de quei sudditi, verso i loro religiosi. Ho travagliato molto, nel rassettar le differenze importanti nella Città di Rettimo, per la precedenza tra nobili Veneti, et Cre-tensi, perche da queste ne succedevano molti disordini, turbulenze, discordie civili, con pericoli di pessime conseguenze, et se bene la Serenità Vostra commise, ch' unitamente coll' Ill.mi Duca, e Capi-tano di Candia, dovessimo decidere questo punto; parve a quei Ill.mi Signori, che l' espressioni delle Ducali non fossero sufficienti, ne altro essendosi terminato; procurai, hor col rigore, hor con la piacevolezza, con protesti, promesse, e castighi, secondo le trasgres-sioni, con l' alluntanar dalla Città li più ustinati, e duri nell' opi-nione, coll' estirpatione de sicarij, genti che profittano dalle dis-cordie, et in consequeza nodriscono risse; et con altre simili riso-lutioni, di quietar li rumori, troncar le radici alle dissensioni, et ri-tornar l' unione, la quiete, la pace, come, col divino aiuto, mi è successo, che perfetta, e durabile, stimo sia per riuscire; mediante anco la virtù, et applicatione del presente Ill.mo Rettor Sagredo, che con incessante diligenza, invigila, et procura il servitio di Vostra

ριουσία τους γιὰ τὴ θρησκεία καὶ τὴν ὀφειλόμενη στὴν κυβέρνησή τους πίστι. Τόσο μεγάλη ἔχει ἀποδειχθεῖ ἡ εὐλάβεια τῶν ὑπηκόων ἐκείνων πρὸς τοὺς ἱερωμένους των.

Πολὺ ἐκοπίασα νὰ τακτοποιήσω στὸ Ρέθυμνο τὶς σοβαρὲς διαφο-ρὲς γιὰ τὰ πρωτεῖα μεταξὺ Βενετῶν καὶ Κρητικῶν εὐγενῶν γιατί αὐ-τὰ δημιουργοῦσαν πολλὰς ταραχές, στάσεις καὶ πολιτικὰς διχόνοιες, μὲ κίνδυνο νὰ ἐπακολουθήσουν χειρότερα. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἡ Γαληνό-τητά σας παράγγειλε νὰ ἀποφασίσουμε γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν ἐνλαμπρότατο κ. Δούκα καὶ τὸν καπιτάνο τοῦ Χάνδακα νόμισαν οἱ κύριοι ἐκεῖνοι, ὅτι τὸ γράμμα τῶν διαταγῶν σας δὲν ἦταν ἀρκετὸ οὔ-τε καθόριζε ἄλλο τί, καὶ προσπάθησα πότε μὲ τὴν αὐστηρότητα, πότε μὲ τὴν καλωσύνη, μὲ διαμαρτυρίες, μὲ ὑποσχέσεις καὶ μὲ τιμωρίες, ἀνά-λογα μὲ τὶς παραβάσεις, ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὴν πόλη τοὺς πιδ πει-σματάρηδες καὶ ἐπίμονους στὴ γνώμη τους, ξεριζώνοντας τοὺς ἐπαγ-γελματίες κακοποιούς, ἐκείνους ποὺ ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὶς διχόνοιες, καὶ συνεπῶς δημιουργοῦν φιλονεικίες, καὶ μὲ ἄλλες παρόμοιες ἀπο-φάσεις, γιὰ τὴν καθυσύχαση τῶν ταραχῶν, τὴν ἀποκοπὴ τῆς ρίζας τῶν διαφωνιῶν καὶ τὴν ἐπιστροφὴ στὴν ὁμόνοια, τὴν ἡσυχία τὴν εἰρήνη, ὅπως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἔγινε, καὶ πιστεύω νὰ εἶναι πλήρης καὶ διαρκής. Ἐπίσης μὲ τιμιότητα καὶ ἐπιμέλεια ὁ σημερινὸς ρετούρης ἐκ-λαμπρότατος Σαγκρέντο, μὲ ἀδιάκοπη δραστηριότητα καὶ προσοχὴ ἐκ-

Ser.tà, il vantaggio, et sollevo de sudditi, con sodisfattione, et applauso universale, et augumento grandissimo del suo merito.

Anco i dispareri tra l' Illmo Signor Rettor, e Consiglieri della Canea, mi hanno apportato non piccolo travaglio, per il pregiudizio del publico servitio e de sudditi, che languivano, e sospiravano l' audienze, i suffraggi; ho però con terminationi, e regole a tutte le cose, aggiustate le pretensioni, deciso l' affare principale de Cecchini, in conformità delle commissioni di Vostra Serenità, riconciliati gli animi, et ridotti in sicurezza di quiete con universal contento, e sollevo di quei sudditi; onde, (gratie a S.[ua] D.[ivina] M.[aesta]) il Regno tutto gode la quiete, pace et unione, et l' Ill.^{mi} Signori Rettori tutti, incontrano con ogni prontezza, e puntualità, il vantaggio del publico servitio.

Per le dissensioni de fratti, nelle religioni, e conventi latini, ho anco molto affaticato, accio non progredissero; havendo voluto, che il tutto camini, con le buone regole, et ordini instituti da loro superiori, et che tutti vivino in quiete, e carità, et se bene ho provato molte contrarietà, ogni cosa però è passata, senza scandolo, et senza

τελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γαληνότητάς σας, μὲ ὠφέλεια καὶ ἀνακούφιση τῶν ὑπηκόων, ἱκανοποίηση καὶ γενικὴ ἐπιδοκιμασία καὶ μεγάλη αὐξηση τῆς ὑπόληψης τῆς Γαληνότητάς σας.

Μοῦ δημιούργησαν ἐπίσης ὄχι μικρὴ ἀπασχόληση οἱ διαφωνίες τοῦ ἐκλαμπρότατου κ. Ρετούρη καὶ τῶν συμβούλων τῶν Χανίων, γιὰ τὴν ὄχι σωστὴ ἀντιλήψιν τῆς δημόσιας ὑπηρεσίας γιὰ τοὺς ὑπηκόους, ποὺ βασανίζονταν ὅταν ἤθελαν νὰ γίνουν δεκτοὶ σὲ ἀκρόαση καὶ εἶχαν ἀνάγκη βοήθειας. Μὲ διατάγματα καὶ κανονισμοὺς τακτοποίησα ὅλα τὰ ζητήματα καὶ τὴν ἀξιόσους, ἔλυσαν τὴν κυριότερη ὑπόθεσιν γιὰ τὰ τσεκίνια, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τῆς Γαληνότητάς σας, συμφιλίωσα τὰ πνεύματα καὶ ἀποκατέστησα τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, μὲ γενικὴ ἱκανοποίηση καὶ ἀνακούφιση τῶν ὑπηκόων. Συνεπῶς (χάρη στὴ Θεὴα Του Μεγαλειότητος) τὸ Βασίλειον ὁλόκληρον ἀπολαμβάνει ἡσυχίαν, εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν. Ὅλοι οἱ ἐκλαμπρότατοι ρετούρηδες ἀντιμετωπίζουν μὲ κάθε ἐτοιμότητα καὶ ἀκρίβειαν τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου.

Γιὰ τὴν διχόνοιαν τῶν καλογέρων τῶν μοναχικῶν ταγμάτων τῶν λατινικῶν μοναστηριῶν κοπίασα ἐπίσης πολὺ, γιὰ νὰ μὴ πολλαπλασιαστοῦν. Σκοπὸς μου ἦταν ὅλα νὰ πηγαίνουν καλὰ μὲ τοὺς καλοὺς κανονισμοὺς καὶ τὰ διατάγματα, ποὺ ἐξέδωσαν οἱ ἀνώτεροί τους καὶ νὰ ζοῦν ὅλοι «ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ». Καὶ παρ' ὅλο ποὺ δοκίμασα πολλὰς ἐναντιότητες, τὸ κάθε τι τακτοποιήθηκε δὲχως σκάνδαλα

grand' sperimentandosi la veneratione de quei sudditi, verso i loro religiosi. Ho travagliato molto, nel rassettar le differenze importanti nella Città di Rettimo, per la precedenza tra nobili Veneti, et Cre-tensi, perche da queste ne succedevano molti disordini, turbulenze, discordie civili, con pericoli di pessime conseguenze, et se bene la Serenità Vostra commise, ch' unitamente coll' Ill.mi Duca, e Capi-tano di Candia, dovessimo decidere questo punto; parve a quei Ill.mi Signori, che l' espressioni delle Ducali non fossero sufficienti, ne altro essendosi terminato; procurai, hor col rigore, hor con la piacevolezza, con protesti, promesse, e castighi, secondo le trasgres-sioni, con l' allontanar dalla Città li più ustinati, e duri nell' opi-nione, coll' estirpatione de sicarij, genti che profittano dalle dis-cordie, et in consequeza nodriscono risse; et con altre simili riso-lutioni, di quietar li rumori, troncar le radici alle dissensioni, et ri-tornar l' unione, la quiete, la pace, come, col divino aiuto, mi è successo, che perfetta, e durabile, stimo sia per riuscire; mediante anco la virtù, et applicatione del presente Ill.mo Rettor Sagredo, che con incessante diligenza, invigila, et procura il servitio di Vostra

ριουσία τους γιὰ τὴ θρησκεία καὶ τὴν ὀφειλόμενη στὴν κυβέρνησή τους πίστη. Τόσο μεγάλη ἔχει ἀποδειχθεῖ ἡ εὐλάβεια τῶν ὑπηκόων ἐκείνων πρὸς τοὺς ἱερωμένους των.

Πολὺ ἐκοπίασα νὰ τακτοποιήσω στὸ Ρέθυμνο τὶς σοβαρὲς διαφο-ρὲς γιὰ τὰ πρωτεῖα μεταξὺ Βενετῶν καὶ Κρητικῶν εὐγενῶν γιατί αὐ-τὰ δημιουργοῦσαν πολλὰς ταραχές, στάσεις καὶ πολιτικὰς διχόνοιες, μὲ κίνδυνο νὰ ἐπακολουθήσουν χειρότερα. Καὶ παρ' ὅλο πὺν ἡ Γαληνό-τητά σας παράγγειλε νὰ αποφασίσουμε γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ μαζί μὲ τὸν ἐν-λαμπρότατο κ. Δούκα καὶ τὸν καπιτάνο τοῦ Χάνδακα νόμισαν οἱ κύριοι ἐκεῖνοι, ὅτι τὸ γράμμα τῶν διαταγῶν σας δὲν ἦταν ἀρκετὸ οὔ-τε καθόριζε ἄλλο τί, καὶ προσπάθησα πότε μὲ τὴν αὐστηρότητα, πότε μὲ τὴν καλωσύνη, μὲ διαμαρτυρίες, μὲ ὑποσχέσεις καὶ μὲ τιμωρίες, ἀνά-λογα μὲ τὶς παραβάσεις, ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὴν πόλιν τοὺς πιδ πει-σματάρηδες καὶ ἐπίμονους στὴ γνώμη τους, ξεριζώνοντας τοὺς ἐπαγ-γελματίες κακοποιούς, ἐκείνους πὺν ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὶς διχόνοιες, καὶ συνεπῶς δημιουργοῦν φιλονεικίες, καὶ μὲ ἄλλες παρόμοιες ἀπο-φάσεις, γιὰ τὴν καθυσύχαση τῶν ταραχῶν, τὴν ἀποκοπὴ τῆς ρίζας τῶν διαφωνιῶν καὶ τὴν ἐπιστροφὴ στὴν ὁμόνοια, τὴν ἡσυχία τὴν εἰρήνην, ὅπως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἔγινε, καὶ πιστεύω νὰ εἶναι πλήρης καὶ διαρκής. Ἐπίσης μὲ τιμὴτητα καὶ ἐπιμέλεια ὁ σημερινὸς ρετούρης ἐκ-λαμπρότατος Σαγκρέντο, μὲ ἀδιάκοπη δραστηριότητα καὶ προσοχὴ ἐκ-

Ser.tà, il vantaggio, et sollevo de sudditi, con sodisfattione, et applauso universale, et augumento grandissimo del suo merito.

Anco i dispareri tra l' Illmo Signor Rettor, e Consiglieri della Canea, mi hanno apportato non piccolo travaglio, per il pregiudizio del publico servitio e de sudditi, che languivano, e sospiravano l' audienze, i suffraggi; ho però con terminationi, e regole a tutte le cose, aggiustate le pretensioni, deciso l' affare principale de Cecchini, in conformità delle commissioni di Vostra Serenità, riconciliati gli animi, et ridotti in sicurezza di quiete con universal contento, e sollevo di quei sudditi; onde, (gratie a S.[ua] D.[ivina] M.[aesta]) il Regno tutto gode la quiete, pace et unione, et l' Ill.^{mi} Signori Rettori tutti, incontrano con ogni prontezza, e puntualità, il vantaggio del publico servitio.

Per le dissensioni de fratti, nelle religioni, e conventi latini, ho anco molto affaticato, accio non progredissero; havendo voluto, che il tutto camini, con le buone regole, et ordini instituti da loro superiori, et che tutti vivino in quiete, e carità, et se bene ho provato molte contrarietà, ogni cosa però è passata, senza scandolo, et senza

τελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γαληνότητάς σας, μὲ ὠφέλεια καὶ ἀνακούφιση τῶν ὑπηκόων, ἱκανοποίηση καὶ γενικὴ ἐπιδοκιμασία καὶ μεγάλη αὔξησις τῆς ὑπόληψης τῆς Γαληνότητάς σας.

Μοῦ δημιουργήσαν ἐπίσης ὄχι μικρὴ ἀπασχόλησις οἱ διαφωνίαι τοῦ ἐκλαμπρότατου κ. Ρετούρη καὶ τῶν συμβούλων τῶν Χανίων, γιὰ τὶς ὄχι σωστὲς ἀντιλήψεις τῆς δημόσιας ὑπηρεσίας γιὰ τοὺς ὑπηκόους, ποὺ βασανίζονταν ὅταν ᾔθελαν νὰ γίνουν δεκτοὶ σὲ ἀκρόασις καὶ εἶχαν ἀνάγκη βοήθειας. Μὲ διατάγματα καὶ κανονισμοὺς τακτοποίησα ὅλα τὰ ζητήματα καὶ τὶς ἀξιώσεις, ἔλυσα τὴν κυριότερη ὑπόθεσις γιὰ τὰ τσεκίνια, σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὰς τῆς Γαληνότητάς σας, συμφιλίωσα τὰ πνεύματα καὶ ἀποκατέστησα τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, μὲ γενικὴ ἱκανοποίηση καὶ ἀνακούφιση τῶν ὑπηκόων. Συνεπῶς (χάρη στὴ Θεὶα Του Μεγαλειότητα) τὸ Βασίλειο ὁλόκληρο ἀπολαμβάνει ἡσυχίαν, εἰρήνην καὶ ὁμόνοια. Ὅλοι οἱ ἐκλαμπρότατοι ρετούρηδες ἀντιμετωπίζουν μὲ κάθε ἐτοιμότητα καὶ ἀκρίβειαν τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου.

Γιὰ τὶς διχόνοιες τῶν καλογέρων τῶν μοναχικῶν ταγμάτων τῶν λατινικῶν μοναστηριῶν κοπίασα ἐπίσης πολὺ, γιὰ νὰ μὴ πολλαπλασιαστοῦν. Σκοπός μου ἦταν ὅλα νὰ πηγαίνουν καλὰ μὲ τοὺς κανονισμοὺς καὶ τὰ διατάγματα, ποὺ ἐξέδωσαν οἱ ἀνώτεροί τους καὶ νὰ ζοῦν ὅλοι «ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ». Καὶ παρ' ὅλο ποὺ δοκίμασα πολλὰς ἐναντιότητες, τὸ κάθε τι τακτοποιήθηκε δίχως σκάνδαλα

alcuna, benchè minima, novità.

Con il Monsr Illmo Arcivescovo Mocenigo, prelato, che per le sue virtù, amabili costumi, et prerogative non ordinarie, viene universalmente amato, e riverito da quei sudditi, che amirano la sua vita esemplare, e degna d' imitatione; ho passato di continuo ogni miglior intelligenza, et certo, che il suo zelo verso il culto Divino, et della Patria, si rende amirabile, come necessaria e proficua al servitio del Sig.^r Dio, et dell' Ecc.^{ze} W. la sua assistenza alla carica, da tutti bramata, e desiderata; Et la devottione singolarissima verso Vostra Serenità; et le misurate maniere di Monsr Flori Vescovo di Canea in ordine alla quiete, et buona corrispondenza dei due ritti, da quali egualmente resta amato, celebrato il suo merito, non permettono ch' io lo defraudi dalla presente attestazione; d' esser egli, per tutte le qualità di bontà, di valore, et d' ossequio, verso gl' interessi della Patria, capace pienamente della publica gratia, e protettione. Al mio arrivo in Candia, son restato molto consolato nell' osservare la virtù, et ottimo governo dell' Illmo Sig.^r Giovanni da Ponte all' hora Duca, essercitato con tanta sodisfattione della

καὶ δίχως ἔστω τὴν παραμικρὴ διαταραχή.

Μὲ τὸν πανιερότατο καὶ ἐκλαμπρότατο ἀρχιεπίσκοπο Μοτσενίγκο, ἱεράρχη, ποῦ γιὰ τὶς ἀρετὲς του, τὶς ἀξιομίμητες συνήθειές του καὶ τὰ ὄχι κοινὰ προτερήματά του εἶναι ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς ἀπὸ ὅλους ἐκείνους τοὺς ὑπηκόους, οἱ ὁποῖοι θαυμάζουν τὴν ὑποδειγματικὴ καὶ ἄξια γιὰ μίμηση ζωὴ του, πέρασα, ὅλο τὸν καιρὸ, μὲ τὴν καλύτερη κατανόηση. Καὶ εἶναι βέβαιο πὼς ὁ ζήλος του πρὸς τὴ θρησκεία καὶ πρὸς τὴν πατρίδα εἶναι ἀξιοθαύμαστος, ὅπως εἶναι ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμη στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐξοχοτήτων σας ἡ βοήθειά του στὴν ὑπηρεσία, ποῦ ἀπὸ ὅλους εἶναι ἐπιθυμητὴ καὶ ποθητὴ. Καὶ ἡ μοναδικὴ ἀφοσίωσή του πρὸς τὴ Γαληνότητά σας, καὶ οἱ μετρημένοι τρόποι τοῦ πανιερώτατου Φλόρι, ἐπισκόπου τῶν Χανίων, γιὰ τὴν ἡσυχία καὶ τὴν καλὴ ἀνταπόκριση τῶν δυὸ δογμάτων, ποῦ καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ εἶναι ἀγαπητὸς καὶ ἐγκωμιάζεται ἡ ἱκανότητά του, δὲν ἐπιτρέπουν νὰ τὸν στερήσω ἀπὸ τούτῃ τὴν ἐπιβεβαίωση. Γιὰ ὅλες τὶς ιδιότητες τῆς καλωσύνης, τῆς ἀξίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδας εἶναι ἄξιος πλήρως τῆς δημόσιας εὐγνωμοσύνης καὶ προστασίας.

Κατὰ τὴν ἀφίξή μου στὸ Χάνδακα παρηγορήθηκα πολὺ, βλέποντας τὶς ἱκανότητες καὶ τὴν ἀριστη διοίκηση τοῦ ἐκλαμπρότατου κυρίου Ἰωάννη Νταπόντε, δούκα τότε, τὴν ὁποία ἐκτελοῦσε πρὸς τόση ἱκανοποίηση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ὑπηκόων, ποῦ μεγαλύτερη δὲν ἦταν

giustitia e sudditi, che maggiore non si poteva desiderare. Successe alla carica lo Illmo Sig.^r Paulo Donado, che per la dimostrazione sincera, effettiva, del zelo verso il publico interesse, nell' obbligo suo nell' administratione della giustitia, pienamente essequito, come in tutte l' altre funtioni del reggimento; della virtù, e prudenza con che governa quei sudditi; della soavità, integrità de costumi, et di tante altre degne prerogative, che in lui risplendono, merita ogni più piena commendatione, per attestazione del suo gran merito.

Lacrimevole mi riesce la commemoratione del fu Illmo Sig.^r Cap.^{no} Agostin Pasqualigo, che Dio habbi in gloria, per la propria mia affettione, ma per l' interesse publico maggiormente, sendosi perduto soggetto, che nell' essercitar la carica, ha fatto risplendere la pubblica autorità, e se stesso, con tanta sodisfattione, di quella Città, militia, e sudditi; da quali era universalmente amato, temuto, e riverito, come ne han dato ben piene dimostrazioni nella sua morte.

Per il poco tempo, ch' ho goduto l' Illmo Sig.^r Marin Bragadin successore, posso affermare alla Serenità Vostra esser questo soggetto, per la sua virtù, et esperienza atto al maneggio d' ogni maggior carica, et se ne esperimentano gli effetti, nel sostenimento di

δυνατὸν νὰ ἐπιθυμήσουν. Τὸν διαδέχτηκε στὴ θέση ὁ ἐκλαμπρότατος κύριος Παῦλος Ντονάτο, ποὺ γιὰ τὴν εἰλικρινῇ καὶ ἀποτελεσματικῇ ἐπίδειξη ζήλου πρὸς τὸ δημόσιο συμφέρον, στὰ καθήκοντά του γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης, τὰ ὁποῖα ἐκτελεῖ πληρέστατα, ὥς καὶ σὲ ὅλες τὶς ἄλλες κυβερνητικὰς λειτουργίες, γιὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴ φρόνηση, μὲ τὴν ὁποία κυβερνᾷ τοὺς ὑπηκόους ἐκείνους, γιὰ τὴ γλυκύτητα τοῦ ἥθους καὶ τὴν ἀκεραιότητα, καὶ γιὰ τόσα ἄλλα προτερήματα ποὺ τὸν λαμπρύνουν, ἀξίζει τὸν πῦδ μεγάλο ἔπαινο, γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς μεγάλης ἀξίας του.

Μὲ λύπη μου ἀναφέρω τὸ μακαρίτη ἐκλαμπρότατο καπιτάνο κύριο Ἀγκοστὶν Πασκουαλίγκο, (ποὺ ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἔχει δοξασμένο ὅπως τὸ ἐπιθυμῶ, μὰ καὶ γιὰ χάρη κυρίως τοῦ δημόσιου συμφέροντος), προσωπικότητα ποὺ χάθηκε, καὶ ποὺ στὴν ἐκτέλεση τοῦ λειτουργήματός του ἔκαμε νὰ διαλάμψει ἡ ἐξουσία καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, πρὸς μεγάλη ἱκανοποίηση τῆς πόλης ἐκείνης, τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων, ποὺ ὅλοι γενικὰ τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν σέβονταν, ὅπως τὸ ἔδειξαν στὸ θάνατό του.

Τὸν λίγο καιρὸ ποὺ ἔμεινα μὲ τὸ διάδοχό του ἐκλαμπρότατο κύριο Μαρίν Μπραγκαντίν, μπορῶ νὰ βεβαιώσω τῇ Γαληνότητά σας, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι προσωπικότητα, μὲ τὶς ἀρετές του καὶ τὴν πείρα του, ἱκανὸς γιὰ κάθε ἀνώτερη διοίκηση. Τὰ ἀποτελέσματα φαίνονται μὲ τὴν

alcuna, benchè minima, novità.

Con il Monsr Illmo Arcivescovo Mocenigo, prelato, che per le sue virtù, amabili costumi, et prerogative non ordinarie, viene universalmente amato, e riverito da quei sudditi, che amirano la sua vita esemplare, e degna d' imitatione; ho passato di continuo ogni miglior intelligenza, et certo, che il suo zelo verso il culto Divino, et della Patria, si rende amirabile, come necessaria e proficua al servizio del Sig.^r Dio, et dell' Ecc.^{ze} W. la sua assistenza alla carica, da tutti bramata, e desiderata; Et la devottione singolarissima verso Vostra Serenità; et le misurate maniere di Monsr Flori Vescovo di Canea in ordine alla quiete, et buona corrispondenza dei due ritti, da quali egualmente resta amato, celebrato il suo merito, non permettono ch' io lo defraudi dalla presente attestazione; d'esser egli, per tutte le qualità di bontà, di valore, et d' ossequio, verso gl' interessi della Patria, capace pienamente della publica gratia, e protezione. Al mio arrivo in Candia, son restato molto consolato nell' osservare la virtù, et ottimo governo dell' Illmo Sig.^r Giovanni da Ponte all' hora Duca, essercitato con tanta sodisfattione della

καὶ δίχως ἔστω τὴν παραμικρὴ διαταραχή.

Μὲ τὸν πανιερότατο καὶ ἐκλαμπρότατο ἀρχιεπίσκοπο Μοτσενίγκο, ἱεράρχη, ποὺ γιὰ τὶς ἀρετὲς του, τὶς ἀξιομίμητες συνήθειές του καὶ τὰ ὄχι κοινὰ προτερήματά του εἶναι ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς ἀπὸ ὅλους ἐκείνους τοὺς ὑπηκόους, οἱ ὁποῖοι θαυμάζουν τὴν ὑποδειγματικὴ καὶ ἄξια γιὰ μίμηση ζωὴ του, πέρασα, ὅλο τὸν καιρὸ, μὲ τὴν καλύτερη κατανόηση. Καὶ εἶναι βέβαιο πὼς ὁ ζῆλος του πρὸς τὴ θρησκεία καὶ πρὸς τὴν πατρίδα εἶναι ἀξιοθαύμαστος, ὅπως εἶναι ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμη στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐξοχοτήτων σας ἡ βοήθειά του στὴν ὑπηρεσία, ποὺ ἀπὸ ὅλους εἶναι ἐπιθυμητὴ καὶ ποθητή. Καὶ ἡ μοναδικὴ ἀφοσίωσή του πρὸς τὴ Γαληνότητά σας, καὶ οἱ μετρημένοι τρόποι τοῦ πανιερώτατου Φλόρι, ἐπισκόπου τῶν Χανίων, γιὰ τὴν ἡσυχία καὶ τὴν καλὴ ἀνταπόκριση τῶν δυὸ δογμάτων, ποὺ καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ εἶναι ἀγαπητὸς καὶ ἐγκωμιάζεται ἡ ἱκανότητά του, δὲν ἐπιτρέπουν νὰ τὸν στερήσω ἀπὸ τούτῃ τὴν ἐπιβεβαίωση. Γιὰ ὅλες τὶς ιδιότητες τῆς καλωσύνης, τῆς ἀξίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδας εἶναι ἄξιος πλήρως τῆς δημόσιας εὐγνωμοσύνης καὶ προστασίας.

Κατὰ τὴν ἄφιξή μου στὸ Χάνδακα παρηγορήθηκα πολὺ, βλέποντας τὶς ἱκανότητες καὶ τὴν ἀριστη διοίκηση τοῦ ἐκλαμπρότατου κυρίου Ἰωάννη Νταπόντε, δούκα τότε, τὴν ὁποία ἐκτελοῦσε πρὸς τόση ἱκανοποίηση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ὑπηκόων, ποὺ μεγαλύτερη δὲν ἦταν

giustitia e sudditi, che maggiore non si poteva desiderare. Successe alla carica lo Ill.mo Sig.r Paulo Donado, che per la dimostrazione sincera, effettiva, del zelo verso il publico interesse, nell' obbligo suo nell' administratione della giustitia, pienamente essequito, come in tutte l' altre funzioni del reggimento; della virtù, e prudenza con che governa quei sudditi; della soavità, integrità de costumi, et di tante altre degne prerogative, che in lui risplendono, merita ogni più piena commendatione, per attestazione del suo gran merito.

Lacrimevole mi riesce la commemoratione del fu Ill.mo Sig.r Cap.no Agostin Pasqualigo, che Dio habbi in gloria, per la propria mia affettione, ma per l' interesse publico maggiormente, sendosi perduto soggetto, che nell' essercitar la carica, ha fatto risplendere la pubblica autorità, e se stesso, con tanta sodisfattione, di quella Città, militia, e sudditi; da quali era universalmente amato, temuto, e riverito, come ne han dato ben piene dimostrazioni nella sua morte.

Per il poco tempo, ch' ho goduto l' Ill.mo Sig.r Marin Bragadin successore, posso affermare alla Serenità Vostra esser questo soggetto, per la sua virtù, et esperienza atto al maneggio d' ogni maggior carica, et se ne esperimentano gli effetti, nel sostenimento di

δυνατὸν νὰ ἐπιθυμήσουν. Τὸν διαδέχτηκε στὴ θέση ὁ ἐκλαμπρότατος κύριος Παῦλος Ντονάτο, ποὺ γιὰ τὴν εἰλικρινῇ καὶ ἀποτελεσματικῇ ἐπίδειξη ζήλου πρὸς τὸ δημόσιο συμφέρον, στὰ καθήκοντά του γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης, τὰ ὁποῖα ἐκτελεῖ πληρέστατα, ὥς καὶ σὲ ὅλες τὶς ἄλλες κυβερνητικὰς λειτουργίες, γιὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴ φρόνηση, μὲ τὴν ὁποία κυβερνᾷ τοὺς ὑπηκόους ἐκείνους, γιὰ τὴ γλυκύτητα τοῦ ἥθους καὶ τὴν ἀκεραιότητα, καὶ γιὰ τόσα ἄλλα προτερήματα ποὺ τὸν λαμπρύνουν, ἀξίζει τὸν πιὸ μεγάλο ἔπαινο, γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς μεγάλης ἀξίας του.

Μὲ λύπη μου ἀναφέρω τὸ μακαρίτη ἐκλαμπρότατο καπιτάνο κύριο Ἀγκοστὶν Πασκουαλίγκο, (ποὺ ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἔχει δοξασμένο ὅπως τὸ ἐπιθυμῶ, μὰ καὶ γιὰ χάρι κυρίως τοῦ δημόσιου συμφέροντος), προσωπικότητα ποὺ χάθηκε, καὶ ποὺ στὴν ἐκτέλεση τοῦ λειτουργήματός του ἔκαμε νὰ διαλάμψει ἡ ἐξουσία καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, πρὸς μεγάλη ἱκανοποίηση τῆς πόλης ἐκείνης, τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων, ποὺ ὅλοι γενικὰ τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν σέβονταν, ὅπως τὸ ἔδειξαν στὸ θάνατό του.

Τὸν λίγο καιρὸ ποὺ ἔμεινα μὲ τὸ διάδοχό του ἐκλαμπρότατο κύριο Μαρίν Μπραγκαντίν, μπορῶ νὰ βεβαιώσω τὴ Γαληνότητά σας, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι προσωπικότητα, μὲ τὶς ἀρετές του καὶ τὴν πείρα του, ἱκανὸς γιὰ κάθε ἀνώτερη διοίκηση. Τὰ ἀποτελέσματα φαίνονται μὲ τὴν

tanti pesi, appoggiati di presente al suo valore.

Non devo trascurar la memoria del fu Illmo Sig.^r Sebastian Barbarigo Prov.^r della Cavallaria, per non pregiudicar al merito di quell' anima, et all' aspettatione, che ben sicura s' haveva della sua virtù, e valore; ma la morte ha fermato le vaste speranze, che si concepivano di così generoso soggetto.

Molto degno, e proficuo al publico servitio si rende l' impiego dell' Illmo Sig.^r Pietro Badoer Capitano della guardia, che con incessante applicatione, e fatica, invigila di continuo al vantaggio degl' interessi di Vostra Serenità, et con prontezza straordinaria procura la custodia delle Marine, l' allestimento e condotta delle galere, che sino al numero de venti, han servito sotto la sua directione, con puntuale adempimento delle pubbliche commissioni, et con fruttuoso impiego della sua virtù; dalla quale possono le Ecc.^{ze} Vostre promettersi, in ogni altra carica maggiore, effetti corrispondenti al suo zelo, e devotione, verso il servitio della Patria.

Pronto e diligente m' è riuscito il servitio del sargente maggior Gio: Batta Riva, soggetto, che nell' administratione della sua cari-

ἀνάληψη τόσων βαρῶν, ποὺ στηρίζονται τώρα στὴν ἱκανότητά του.

Δὲν πρέπει νὰ παραλείψω νὰ μνημονέψω καὶ τὸ μακαρίτη ἐκλαμπρότατο κύριο Σεμπαστιὰν Μπαρμπαρίγκο, προβλεπτὴ τοῦ ἱππικοῦ, γιὰ νὰ μὴ ζημιώσω τὴν ἀξία τῆς ψυχῆς ἐκείνης, καὶ τὴν προσδοκία ποὺ ἀσφαλῶς τοῦ προσέδιδε ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀξία του. Ἀλλὰ ὁ θάνατος ἔκοψε τὶς μεγάλες ἐλπίδες, ποὺ στηρίζονταν σὲ μιὰ τόσο γενναιόφρονα προσωπικότητα.

Πολὺ ἀξία καὶ χρήσιμη στὴ δημόσια ὑπηρεσία εἶναι ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἐκλαμπρότατου κυρίου Πέτρου Μπαντοέρ, καπετάνιου τῆς φρουρᾶς, ποὺ μὲ ἀδιάκοπη ἐπιμέλεια καὶ κόπο ἐπαγρυπνεῖ συνεχῶς γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς Γαληνότητάς σας, καὶ μὲ ἐξαιρετικὴ ἐτοιμότητα φροντίζει γιὰ τὴ διαφύλαξη τῶν παραλίων, τὸν ἐξοπλισμὸ καὶ τὴν κυβερνήση τῶν γαλερῶν, ποὺ μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἴκοσι ἔχουν ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὴν διεύθυνσή του, μὲ ἀκριβῆ ἐκτέλεση τῶν δημόσιων ἐντολῶν καὶ καρποφόρα χρησιμοποίηση τῶν ἱκανότητων του, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ ἐξοχότητές σας μποροῦν νὰ περιμένουν ἀποτελέσματα, ἀνταποκρινόμενα στὸ ζῆλο του καὶ στὴν ἀφοσίωσή του πρὸς τὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδας σὲ κάθε ἄλλη ἀνώτερη ὑπηρεσία.

Πολὺ πρόθυμη καὶ ἐπιμελὴς μοῦ ἦταν ἡ ὑπηρεσία τοῦ στρατηγοῦ Γκιοβάννι Μπάτα Ρίβα, ποὺ στὴν ἐκτέλεση τῆς ὑπηρεσίας του ἔχει ἐκπληρώσει ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἀκρίβειας, μὲ ἱκανοποίηση ὄχι μόνο τῶν ἀντιπρο-

ca, ha adempito tutti li numeri della puntualità, con sodisfattione de publici rappresentanti non solo, ma della militia, e sudditi universalmente.

Dell' Illmo Sig.^r Rettor della Canea Steffano Magno, non posso che portare alla Serenità Vostra le più piene sodisfattioni della Città tutta; la sua diligenza, e puntualità nell' administratione della giustitia, et la prontezza con che procura d' impiegarsi nell' adempimento della publica volontà, et nel vantaggio del servitio dell' Ecc.^{ze} Vostre.

Le quali havendo per lunga esperienza, di tante cariche ordinarie, et straordinarie, conosciuta la virtù, e valore dell' Illmo Sig.^r Gio: Battista Basadonna Prov.^r di quella Città, stimo superfluo ogni attestato, et ogni mia imperfetta relatione; dirò solo, che in tutte le cose, benché afflitto gravemente dalle sue solite indispositioni; adempisse i numeri tutti della puntualità, nel vantaggio de publici interessi, ne lascia che più desiderare, dal suo fruttuoso impiego, e servitio.

Ho trattenuto meco, per tutto il tempo del Generalato, il Sig.^r Iseppo Dolfìn dell' Illmo Nicolò, et il Sig.^r Bertucci figliuolo del Sig.^r Antonio mio fratello; giovani di buoni costumi, et di grande

σώπων τοῦ δημοσίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων γενικά.

Γιὰ τὸν ἐκλαμπρότατο ρετούρη τῶν Χανιῶν κύριο Στέφανο Μάνιο δὲν μπορῶ παρὰ νὰ ἀναφέρω στὴν Γαληνότητά σας τὴν πὶδ πλήρη ἱκανοποίηση ὅλης τῆς πολιτείας, γιὰ τὴ δραστηριότητά του, τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν ἀκρίβεια στὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τὴν προθυμία μὲ τὴν ὁποία προσπαθεῖ νὰ ἐκπληρῶνει τὴ δημόσια θέληση γιὰ τὴν ὠφέλεια τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐξοχότητων σας.

Οἱ ἐξοχότητές σας ἔχουν μακρὰ πείρα τόσων ὑπηρεσιῶν, συνήθων καὶ ἐκτάκτων· ξέρουν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκλαμπρότατου προβλεπτῆ τῆς πόλης ἐκείνης (Χανιῶν) κυρίου Ἰωάννη Μπατίστα Μπασαντόνα καὶ θεωρῶ περιττὸ νὰ τίς ἐπιβεβαιώσω μὲ τὴν ἀτελῆ ἐκθεσὶ μου. Θὰ πῶ μονάχα πὼς σ' ὅλα τὰ ζητήματα, ἂν καὶ σοβαρὰ πικραμένος ἀπὸ τίς συνηθισμένες ἀδιαθεσίες του, ἐκπλήρωσε κάθε ὑπηρεσία μὲ ἀκρίβεια πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου συμφέροντος καὶ δὲν παραλείπει τίποτε ἀπὸ τὴν καρποφόρα ὑπηρεσία του.

Εἶχα κρατήσῃ μαζί μου, σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας μου τὸν κ. Ἰζέπο Ντολφίν, τοῦ ἐκλαμπρότατου κ. Νικολό, καὶ τὸν κ. Μπερτούκι, γυιὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου κ. Ἀντώνιου. Εἶναι νέοι καλῶν ἡθῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει πολλά. Μὲ ὑπηρετήσαν καὶ

aspettatione; mi hanno servito l' uno, et l' altro di molto sollevamento, per le speranze che concepisco del loro impiego, se l' occasione avesse ricercato, nella sicurezza di buona riuscita, particolarmente mio nepote, in età maggiore, che ha anco dimostrato in diverse occorrenze, ciò che si possa promettere, della sua attitudine, et applicatione.

Mi ha servito di Secretario, il fedelissimo Gio: Alvise Vincenti, soggetto di valore, fede, et esperienza, ben dimostrata in quattordici secretarie, da lui essercitate fuori della Patria, alle Corti, in Mare, in Terra, nelle più gravi, et importanti congiunture, in ventidue anni di quasi continuo peregrinaggio; con così grande applicatione, e diligenza, che resta ben comprobata dalle attestazioni di tanti prestantissimi Senatori, ch' egli ha servito; Onde, come si rende capace della publica protettione e benignità, così son necessitato affermare all' Ecc.ze Vostre la mia pienissima sodisfattione per la prontezza, e puntualità del suo servitio, senza riguardo a fatica, pagamento, o interesse, come ben richiedevano le congiunture: anco con molto detrimento della propria salute, a solo fine di meritar la gratia della Serenità Vostra, della quale certo se ne è reso degno.

Di me dirò, che se un pienissimo zelo, et un' ardentissima pas-

οἱ δύο καὶ με ἀνακούφισαν πολύ. Στὴν ὑπηρεσία τους, ἂν οἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτήσουν, στηρίζω μεγάλες ἐλπίδες, καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἔχουν μεγάλη ἐπιτυχία, καὶ μάλιστα ὁ ἀνεψιός μου, ποὺ εἶναι καὶ μεγαλύτερος στὴν ἡλικία καὶ ἔχει ἐπιδείξει σὲ πολλές περιπτώσεις ὅ,τι μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς ἀπὸ τὶς ἱκανότητες καὶ τὴν ἐπιμέλειά του.

Μὲ ὑπηρέτησε ὡς γραμματικὸς ὁ πιστότατος Ἰωάννης Ἀλβίζε Βινκιέντι, ἄνθρωπος ἀξίας, πιστὸς καὶ με πείρα, ποὺ τὸ ἀπέδειξε σὲ δεκατέσσερις γραμματείες, στὶς ὁποῖες ὑπηρέτησε ἔξω ἀπὸ τὴν πατρίδα, σὲ κ' βερνήσεις, στὴ θάλασσα, στὴν ξηρά, στὶς σοβαρότερες καὶ σπουδαιότερες περιστάσεις εἰκοσιδύο σχεδὸν χρόνια συνεχῶς στὸ ἐξωτερικό, με τόσο μεγάλη ἐπιμέλεια καὶ προθυμία, ὅπως ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀπὸ τὶς μαρτυρίες τῶν ἐξοχότατων γερονσιαστῶν ποὺ ὑπηρέτησε. Συνεπῶς ἀναγκάζομαι νὰ βεβαιώσω τὶς ἐξοχότητές σας ὅτι εἶναι ἄξιος δημόσιας προστασίας καὶ εὐμένειας καὶ εἶμαι πλήρως ἱκανοποιημένος γιὰ τὴν προθυμία καὶ τὴν ἀκρίβειά του στὴν ὑπηρεσία του, γιατί ἐργαζόταν δίχως νὰ λαμβάνει ὑπόψει του κόπους, ταλαιπωρίες καὶ συμφέροντα, ὅπως ἀπαιτοῦσαν οἱ περιστάσεις, καὶ μάλιστα με μεγάλη βλάβη τῆς υἱείας του, θέλοντας νὰ φανεῖ ἄξιος τῆς εὐνοίας τῆς Γαληνότητάς σας, τὴν ὁποία βέβαια ἀξίζει.

Γιὰ τὸν ἐαντό μου θὰ πῶ, ὅτι, ἂν ἓνας ζῆλος μεγάλος καὶ μιὰ διά-

sione per i maggiori vantaggi del servitio dell' Eccellenze Vostre, può haver qualche luoco di grado, appresso la loro somma benignità, spererò certo non essermene reso indegno, sendo conscio nell' anima mia, d' haver in tutte le cariche, gratiosamente appoggiate alla mia debolezza, ma in questa particolarmente havuto solo mira, et oggetto di prestar quel puntuale, ottimo servitio, che ho sempre dimostrato, et che ben ricercavano le gravissime congionture d' all' hora, niente havendomi infiachito il peso dell' straordinarie fatiche, ne l' aggiunta delle mie ben notte indispositioni; anzi cavando forza dalla propria debolezza, con viaggi, visite, e consulte continue, antepoendo il vantaggio del publico servitio ad ogni mio interesse, et patimento; havevo stabilito di cimentar il mio ossequio, la mia devottione, col sigillar l' ultimo spirito nel proprio sangue, prima di stancarmi, et se bene non si vegono le cicatrici, ben espressi sono i testimonij di mia perduta salute, senza speranza di ri-havermi, nell' hormai cadente età; ma tutto stimo ben impiegato per la Patria, per l' Eccellenze Vostre; le quali supplico, che s' alcuna cosa havessi pretermesso, o si fosse potuto desiderar d' vantaggio, di mirar col proprio della loro somma benignità, quel che

πυρη ἐπιθυμία γιὰ τὴν καλύτερη ἐξυπηρέτησι τῶν συμφερόντων τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐξοχότητων σας μπορεῖ νὰ ἔχει κάποια θέσι κοντὰ στὴν ὑπέριστατι εὐμένειά των, εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν ἔχω γίνεи ἀνάξιος τῆς εὐμένειας αὐτῆς· γιὰτὶ γνωρίζω ὅτι σὲ ὅλες τὶς ὑπηρεσίες, ποὺ στηρίζονταν μόνο στὶς ἀσθενικὲς μου δυνάμεις, εἶχα μοναδικὸ σκοπὸ καὶ ἀντικείμενο νὰ προσφέρω τὴν ἀκριβῆ καὶ ἄριστη ὑπηρεσία, ὅπως πάντοτε ἀπέδειξα· τὴν ὑπηρεσία ποὺ ἀπαιτοῦσαν οἱ τότε περιστάσεις, δίχως νὰ μὲ κουράσει καθόλου τὸ βάρος τῶν ἐξαιρετικῶν κόπων, οὔτε οἱ καλὰ γνωστὲς ἀδιαθεσίες μου. Ἀντίθετα ἀντιλοῦσα δυνάμεις ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀδυναμία μου μὲ ταξίδια, ἐπισκέψεις καὶ συμβούλια συνεχῆ, βάζοντας τὴν ἐξυπηρέτησι τοῦ δημόσιου συμφέροντος πάνω ἀπὸ κάθε δικό μου συμφέρον καὶ ταλαιπωρία.

Εἶχα ἀποφασίσει νὰ ὑποβάλω σὲ δοκιμασία τὸ σεβασμὸ μου, καὶ τὴν ἀφοσίωσή μου μὲ τὴν ἐπισφράγιση τῆς τελευταίας πνοῆς πρὶν νὰ κουρασῶ. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ δὲν φαίνονται οἱ πληγές, πολὺ ἔκδηλες εἶναι οἱ μαρτυρίες τῆς χαμένης ὑγείας μου, δίχως ἐλπίδα νὰ ξαναγίνω καλὰ, στὴν περασμένη ἡλικία ποὺ εἶμαι. Ὅμως νομίζω πὼς ὑπηρέτησα καλὰ τὴν πατρίδα καὶ τὶς ἐξοχότητές σας, τὶς ὁποῖες παρακαλῶ, ἂν παρέλπεισα κάτι ἢ ἂν ἦταν δυνατόν νὰ περιμένουν περισσότερο, νὰ δοῦν μὲ τὴν ὑπέριστατι ἐπιείκεια, ὅ,τι μπόρεσε νὰ προκύψει ἀπὸ τὶς φτωχὲς δυνατό-

ha potuto provenire dalla scarsezza de miei talenti, et nella certezza della mia perfetta intentione condonarmi il di più, che havessi potuto operare. Gratiam.

Fine

della Relatione de Sier Isepo Civran

tornato di Proveditore dal

Regno di Candia

1639

τητές μου, καὶ μὲ τὴ βεβαιότητα γιὰ τὶς καλὲς προθέσεις μου, νὰ μοῦ συγχωρήσουν τὸ ἐπιπλέον ποῦ θὰ μποροῦσα νὰ κάμω.

Τέλος

τῆς ἔκθεσις τοῦ κυρίου Ἰζέπο Κιβράν

Προβλεπτοῦ ποῦ ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸ

Βασίλειο τῆς Κρήτης

1639

ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΣΠΑΝΑΚΗΣ

Π Ι Ν Α Ξ

ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ, ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

[Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς σελίδας τοῦ τόμου. Αἱ παῦλαι (—) δηλοῦν ἐπανάληψιν τοῦ λήμματος εἰς τὴν προσήκουσαν πτῶσιν. Πρὸς εὐχερεστέραν εὐ-
ρεσιν πολλὰ ὀνόματα λημματογραφοῦνται ὑπὸ πλείονας ταξινομικὰς λέξεις. Τὰ
ξενόγλωσσα ὀνόματα λημματογραφοῦνται κατὰ τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον, ἕκαστον
γράμμα τοῦ ὁποίου ἀκολουθεῖ τὸ ἀντίστοιχον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ].

- Ἀγαρικοί, 78000, 369, 370, 372—
στὶς γαλέρες 38000, 370.
- Ἀγιά Φωτιά Σητείας 429.
- Ἅγιος Ἀντώνιος Χάντακα, νοσοκο-
μεῖον 419.
- Ἅγίου Δημητρίου Ἡρακλείου Φρού-
ριον 394.
- Ἅγίου Θεοδώρου Φρούριον 401.
- Ἅγιος Νικόλαος Μεραμπέλου, λιμάνι
397.
- ἁλάτι, 420.
- Ἄλκυες Σούδας 420, ἐτήσια παραγω-
γὴ τους 110000 μουζούρια 420—
Σπιναλόγκας 421—Ντίας 421—
Σητείας 421—ἁλκυῶν Προβλε-
πτῆς 382, 421.
- ἄμυνα τῆς Κρήτης 429, ἐνδιαφέρον
τῶν Κρητικῶν 441.
- ἀποβάσεις ἐχθρῶν 429, 436.
- Ἄσπρη Θάλασσα (Μεσόγειος) 446.
- Armerie di Candia e Canea 387.
- arsili 383.
- Βάι, πιν. Σητείας 430.
- βομβαρδιστὲς 375, 376, 377.
- baccalari 381.
- Badoer Pietro, capitano della guardia
385, 434, 454.
- Barbarigo Sebastian proveditore della
Cavallaria 454.
- Bassadona,—Gio-Battista, proveditore
della Canea 427, 434, 435, 455.
- Bobbo, capitano 377,
- Bolsarini 410.
- Bragadin Marin Capitano 390, 396,
418, 428, 453.
- Brazzo di Maina 378, 444, 447.
- Γαλέρες 370, 371, 19 στοὺς ταρσανάδες
τοῦ Χάντακα 380, 17 τῶν Χανίων
382, ἐξοπλισμὸς 384 — ναῦτες
386.
- Γεράπετρα, λιμάνι 397,—φρούριο 432.
- Γραμπούσα, φρούριο 395, 401.
- Casalini 378.
- Castello (Κοῦλες) τοῦ Χάντακα 390.
- Civran Bertucci di Antonio 455.
- Civran Isepo Proveditare generale
458.
- Contarini, Proveditore Generale 390.
- Δαπάνες, τοῦ Βασιλείου τῆς Κρήτης
428.
- δάση τῆς Κρήτης 387, 390.
- δασμοί, ἐνοικιάζονται σὲ δημοπρασία
422.
- διαφωνίες ρετούρη καὶ συμβούλων
Χανίων 451.
- διαχείριση οἰκονομικὴ τοῦ Βασιλείου
τῆς Κρήτης 427, 428.
- δουκάτα δι' ἔξοδα γενικοῦ Προβλεπτῆ
Κρήτης 427.
- Da Ponte Giovanni duca 452.
- Dolfin Iseppo di Nicolò 455.
- Donado Paolo, duca 453.
- Εἰσβολὴ στὴν Κρήτη, ἀπὸ ποιὸν μπο-
ρεῖ νὰ γίνῃ 437.
- ἐλιές, ἁλατίζονται πρὶν ἄλεστοῦν, για-
τὶ ἀποδίδουν περισσότερο λάδι

420.

ἐμπόριο, ἀπαγορεύσεις 422.

ἐμποροι, πτώχευση 422.

ἐπικοινωνία Κρήτης—Βενετίας 443.

Flori, vescovo di Canea 452.

Galeazze 424, 425.

Geropadi, capitano 378.

Guistiniano, capitano di Golfo 385, 447.

granidor (κόσκινο) 388.

Gualdo Nicola, conte ὀργάνωσε τὶς φρουρὰς τῶν παραλίων 436.

guardie delle marine 436.

Ζάκρος 429.

Θοδωροῦ 401.

θηρηκεία 449.

Ἱερεῖς, ὀρθόδοξοι εἶναι σεβαστοὶ ἀπὸ τοὺς ὀρθόδοξους 449, μισθοδοσία ἱερέων 449.

Ἱησουῖτες 408.

ἱππικὸ μισθοφορικόν, stradiotti, 377.

ἱππικὸ φεουδαλικόν 378.

Ἰστρῶνας ποταμὸς Μεραμπέλου 397.

Καλόγεροι λατῖνοι, διχόνους 451.

Καλόγερος, ἀκρωτήρι στὴ Σούδα 432.

Καλοὶ Λιμένες 429.

κανόνια Κρήτης 1256, 389.

κάτεργα, τὰ (γαλέρες) 371.

Κίσαμος 435, παραλία γιὰ ἀποβάσεις 435—ἔκαμαν ἀποβάσεις οἱ γαλέρες τῆς Μπιτζέρτας 435.

Κολοκύθα, νησίδα 396, λιμάνι 397.

κουρσάροι 423.

κρασί, ἐξαγωγή 423.

κρήνη Μοροζίνι 391, 392.

Κρήτη διοικητ. διαίρεση 368—χωριὰ καὶ πληθυσμὸς 369 — ὄπλισμὸς 389—πεδιάδες 412—ἀπολαμβάνει ἡσυχία, εἰρήνη καὶ ὁμόνοια 451.

Κύθηρα 404, 410, 424, ἀποστολὴ χρημάτων 428.

Κύπρος 445.

Λασιθίου πεδιάδα 413,—κάτοικοι ἀπὸ τὸ Ναύπλιο 413.

Λιμάνι τοῦ Χάνδακα 395.

Λουτράκι, λιμάνι στὸν κόλπο τῆς Σούδας 432, 434.

Loredan Francesco 411.

Μάλτα, Μαλιτέζοι κουρσάροι 445.

Μάνη 378.

Μαράθι, φρούριο 385, 400 — λιμάνι, ὁχύρωση 432, 433 — τὸ φρούριο σχεδίασε ὁ Monsù di Welt 434.

Μεραμπέλο, φρούριο 397, 432.

Μήλος, νῆσος 409.

Μοριάς, ἀγοράζονται σιτηρὰ γιὰ τὴν Κρήτη 418 — οἱ κάτοικοι ζητοῦν νὰ ἐπανέλθουν ὑπὸ τὴ διοίκηση τῆς Βενετίας 444, 445.

μοσχάτο κρασί, ἐξαγωγή 423.

Μπικίρ πασὰς 416.

μποῦζες, σιταποθήκες 416.

μῶλος τοῦ Χάνδακα 391.

macena, macina 388.

Magno Stefano, rettor della Canea 455.

Maina 447.

Marcello Lorenzo, capitano delle galeazze 425.

Minio, Gio: Batta 397.

Mocenigo, arcivescovo 452.

Morosini, provveditore generale 391. morti 381.

Νάξος, 409.

ναῦτες τῶν γαλερῶν 386.

νοσοκομεῖο τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου στὸ Χάνδακα 419.

Ντὰ Πέξαρο Λουκάς 434.

Ντρία, μποροῦν νὰ γίνουν ἀλυκὲς 421.

Ξυλεία τῶν ταρσανάδων 387, 402.

Οἰκονομικὴ διαχείριση τοῦ Isepo Civran 427, 428.

ὄπλα 387.

ὀπλοστάσια Χάνδακος καὶ Χανίων 387.

Οὐσκόκοι 448.

Παλαίκαстро Σητείας 430.
Παλαιόκαстро, φρούριο 398.
παλαμάρια 381.
παξιμάδια 413, 414, 415.
παπάδες χρησιμοποιούνταν ὡς εἰσπράκτορες τοῦ δημοσίου 418.
πεδιάδες τῆς Κρήτης 412.
Πέζαρο, Λουκάς ντὰ—καπετάνιος στὰ γαλεόνια 434.
Ποδομούρια, τοποθεσία στὴ Σούδα 400.
Πόρτο Νόβο, μικρὸς λιμενίσκος στὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ κόλπου τῆς Σούδας 433.
προνομιούχοι 370.
πυριτιδαποθήκη 388.
Πυρκαϊά τῶν δαίων 402
Palomba, Palombra 381.
Pasqualigo Agostin, capitano 428, 453.
Pisani Antonio, καπετάνιος στὶς γαλεάτσες 434.
Polcenigo, Osalco di conte 398.
porporella di Suda 385.
Porto novo 433.
Ρέθυμνο 368,—**πυρίτιδα** 44150 λίτρες 389, **τείχη** 394, **λιμάνι** 395—**διαφορὲς μεταξὺ Βενετῶν καὶ Κρητικῶν εὐγενῶν** 450.
ΡΙζόκαστρο Σητείας 431.
Restito 372.
Riva, Giovanni—Batta, sergente maggiore 454.
Σαπιέντσα 424.
σεισμός 390.
Σητεία 368, ἔχει 76 χωριά, 19733 κάτοικους μὲ τὴ Γεράπετρα 369 — φρούριο 397—ἀλυκὲς 421—ἀποστολὴ χρημάτων 428—δὲν μπορεῖ νὰ ἀμυνθεῖ καὶ προτείνεται ἡ ἐγκατάλειψή της 431.
Σίδερο, κάβος—431.
σίκαλι, ἄγνωστη στὴν Κρήτη 417.
σιτηρά, ἐπαρκοῦν τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ χρόνου 412, 415—**διάθεση πιστώσεων** γιὰ ἀγορὰ 418—**ποσότητες** στὶς ἀποθήκες 419.

σοπρακόμιτος 381, 386.
Σούδα 384, 425, 426, ἀλυκὲς 420 — **πορπορέλα** 385 — φρούριο 395, 399.
Σπάθα, ἀκρωτ. 401.
σπήλαιο Κολοκύθας 396.
Σπιναλόγκα, φρούριο 395, 432—ἀλυκὲς 421—ἀποστολὴ χρημάτων 428.
Στέρνες, χωριὸ Κυδωνίας, τὸ 1637 τὸ λήστεψαν οἱ Μαρμπερίνοι 434.
στρατιῶτες τῶν φρουρίων, στεροῦνται τροφίμων 403, 404.
στρατὸς μισθοφορικὸς 373, ἐλλείψεις του 375.
Σφακιά, φρούριο 401—**προβλεπτής** 420 —**κάτοικοι** 402—**πυρκαϊὰ** τῶν δαίων τὸ 1612, 402.

Sagredo, rettore di Rettimo 395, 450.
salvo, salvocondotto 440.
Sicaria, τιν. Σητείας 430.
sicarii (κακοποιοὶ) 439, 450.
Soardo conte, soprintendente del Regno 415.
stradiotti 377.

Ταρσανάδες τοῦ Χάνδακα 380—**συνεργεῖα** 381—τῶν Χανίων 382—**ἐλλειψὴ ξυλίας** 387.
τείχη τοῦ Χάνδακα 393.
Τήνος 404, 405, **κάτοικοι** 10900, 406, τὰ $\frac{2}{3}$ **καθολικοὶ** 407 **ἀποστολὴ** χρημάτων 428.
Τοῦρκοι, παράνομοι ἀξιώσεις 386.
Τσιγάντε, βρύση τοῦ γίγαντα 392.
Τσούτσουρος 429.
tamiso, tamigio (κόσκινο) 388.

Υπήκοι Κρήτης, ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν ἄμυνά της 438.

Uscocchi (πειρατὲς) 448.

Venier Sebastian, governatore 434.
Vincenti, Gio: Alvise, segretario 456.

Φεουδάρχες, Ἕλληνες 380 — **Βενετοὶ**

379, 380.
 Φιορέντισα 445.
 γόροι, προτείνεται κατάργησις τῶν μισῶν 423, νὰ εἰσπράττονται μὲ καλοὺς τρόπους τῶν εἰσπρακτόρων 423.
 Φραμπενέτοι, γλύπτες ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο 392.
 Φρσσικιά, λιμάνι 399.
 Φρουρὲς τῶν παραλίων 436.
 Φρούρια, ἀνάγκη νὰ ἐπιδιορθωθοῦν 390.
 φιώχεια τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης 423.

Χάντακας, μητροπόλις τῆς Κρήτης 368
 — ἔχει 8 καστέλια (ἐπαρχίαι) 478
 χωριά, 110527 κάτοικους 369, —
 ταρσανάδες 380 — συνεργεῖα τοῦ

ταρσανᾶ 381—**armeria** 387—πυριτιδαποθήκη 388—πυρίτιδα 614.
 443 λίμπρες 389—**castello** (κοῦλες) 390 — **cortina** 391 — μῶλος 391 — κρήνη Μοροζίνι, ἄγαλμα Ποσειδῶνα 391, 392 — δεξαμενὲς 373, 393 — τείχη, ἐπιχωματώσεις 393, λιμάνι 395.
Χανιά, 368, 427 — ἔχουν 4 καστέλια (ἐπαρχίαι), 291 χωριά, 65642 κάτοικους 369 — ταρσανάδες 382 — συνεργεῖα 382—**armeria** 387—πυριτιδαποθήκη 388—πυρίτιδα 84.
 500 λίμπρες 389—τείχη 394—πεδιάδα 414 — ἀποστολὴ χρημάτων 428—διαφωνίαις ρειούρη καὶ συμβούλων 451—ἐπίσκοπος **Flori** 452.
 χειρόμυλοι 404.
Χίος 408, 409, 410.

